

NIKŠIČKO POZORIŠTE

POZORIŠTE

BESPLATAN PRIMJERAK

Broj 27

Godina 61.

Mart, 2017.

ISSN 180-783X

Blagota Eraković
*Neophodno otvaranje novih
profesionalnih pozorišta u Crnoj Gori*

Ministar Janko Ljumović
*Nastavak započelih i realizacija
novih programa*

Kotorski festival pozorišta za djecu
Pozorište za djecu obaveza crnogorskog društva

Davor Dragojević, glumac i lutkarski reditelj
*Crnoj Gori potrebno
profesionalno lutkarsko pozorište*

Za „Pozorište“ govore:
Sergej Trifunović
Saša Anović
Bojana Jelovac

Nove drame
Ljubi da prođe
Marija Čolpa

Prof. dr Ratko Božović
Petar Baničević - glumac za sva vremena
Prof. dr Luka Kecman
Repertoar - ogledalo pozorišta?
Ivana Mrvaljević
Neraskidiva veza čovjeka i lutke

Teatar EXIT iz Zagreba
Najjača tržišna marka u Hrvatskoj
Centar za kulturu Tivat
Originalna pozorišna adresa

Poruka glumice Isabelle Huppert za Svjetski dan pozorišta - 27. mart 2017. godine „Mjesta za pozorište“

Na inicijativu Internacionalnog teatarskog instituta (ITI), od 1961. godine, širom svijeta obilježava se Svjetski dan pozorišta, 27. mart. Prvi put u Helsinkiju, a zatim u Beču na devetom ITI kongresu, juna 1961. godine, tadašnji predsjednik Arvi Kvima iz Finske, predložio je da se proslavlja Svjetski dan pozorišta. Od tada se svakog 27. marta (dan otvaranja Teatra nacija 1962. - u Parizu) obilježava Svjetski dan pozorišta na različite načine. Dan pozorišta u svijetu, nacionalni centri Internacionalnog pozorišnog instituta i čitava međunarodna pozorišna zajednica, organizuju razne pozorišne manifestacije, od kojih je najvažnija tradicionalna međunarodna poruka koju na poziv ITI-ja, uvijek piše pozorišna ličnost svjetskog ugleda. Poruka se prevodi na više od dvadeset jezika i čita pred desetinama hiljada gledalaca u pozorištima. Ona se takođe štampa i emituje u stotinama novina, časopisa, radio i tv stanica na svim kontinentima. Prvu poruku za Svjetski dan pozorišta napisao je Žan Kokto (Jean Cocteau) 1962. godine. Ove godine poruku je napisala francuska glumica Isabelle Huppert. U svojoj poruci ona piše:

Evo, dakle, već 55 godina svakog proljeća obilježavamo Svjetski dan pozorišta. Jedan dan, odnosno 24 sata koja počinju sa Noh i Bunraku teatrom, prolaze kroz Pekinšku operu i Kathakali, zadržavaju se između Grčke i Skandinavije, od Eshila do Ibsena, od Sofokla do Strindberga, između Engleske i Italije, od Sare Kane do Pirandella pa, među ostalim, i u Francuskoj, ovdje gdje smo mi i gdje je takođe Pariz, svjetski grad koji ugošćava najviše stranih družina.

Potom nas naša 24 sata vode iz Francuske u Rusiju, od Racinea i Molijera ka Čehovu, prelaze Atlantik i završavaju u kalifornijskom kampusu u kojem mladi ljudi možda nanovo osmišljavaju pozorište. Jer se pozorište uvijek iznova diže iz pepela. Ono je tek konvencija koju neumorno valja razbijati. Samo tako može opstati. Pozorište ima obilan život koji prkosi prostoru i vremenu, najsavremeniji komadi napajaju se prošlim stoljećima, najklasičniji repertoari postaju moderni svaki put kad ih iznova postavljamo.

Svjetski dan pozorišta svakako nije običan dan u našoj svakodnevici. On oživljava ogromno prostor-vrijeme, a kad podsjetim na prostor i vrijeme, htjela bih se pozvati na francuskog dramaturga Jeana Tardieua, tako genijalnog, a tako skromnog. Navešću njegove riječi.

O prostoru se pitao „koji je najduži put od jedne tačke do druge“. Za vrijeme nam sugeriše da „u desetinkama sekunda mjerimo vrijeme koje je potrebno da izgovorimo 'vječnost'“.

O prostoru i vremenu kaže: „Određite u mislima, prije no što utonete u san, bilo koje dvije tačke u prostoru i izračunajte vrijeme koje vam treba da u snu dodete od jedne do druge“. Pamtim riječi „u snu“. Kao da su se susreli Jean Tardieu i Bob Wilson. Naš Svjetski dan pozorišta mogli bismo sažeti i prisjećajući se Samuela Becketta koji kroz Winnie, u njenom okretnom stilu, kaže: „Oh, bio je to sretan dan“.

Razmišljajući o ovoj poruci koju sam dobila čast napisati, prisjetila sam se svih tih snova o svim tim prizorima. Zato u ovu UNESCO-ovu dvoranu nisam stigla sama, sa mnom su i svi oni likovi koje sam utjelovila na sceni, uloge koje nam se čini da napuštamo kad je sve gotovo, no koje u nama vode tajni život, spremne poboljšati ili uništiti uloge koje će ih naslijediti: Fedra, Araminta, Orlando, Hedda Gabler, Markiza de Merteuil, Blanche DuBois... Pratlja su mi i svi oni likovi koji su mi se sviđjeli, kojima sam aplaudirala kao publika. Tako pripadam cijelome svijetu. Grkinja sam, Afrikanka, Sirijka, Venecijanka, Ruskinja, Brazilka, Persijka, Rimljanka, Japanka, Marsejka, Njujorčanka, Filipinka, Argentinka, Norvežanka, Korejka, Njemica, Austrijanka, Engleskinja, zaista cijelom svijetu. To je baš prava mondijalizacija.

Godine 1964., povodom dana pozorišta, Laurence Olivier objavio je da je, nakon više od jednog stoljeća borbe, u Engleskoj konačno osnovano nacionalno pozorište, koje je on odmah potom želio vidjeti kao međunarodno pozorište, barem kad je bila riječ o repertoaru. Dobro je znao da Shakespeare pripada svima na svijetu.

Bilo mi je drago čuti da je autor prve poruke povodom Svjetskog dana pozorišta, 1962. godine, bio Jean Cocteau, baš prikladno, budući da je on, zar ne, poduzeo „put oko svijeta za 80 dana“. Ja sam na drugačiji način obišla svijet, kroz 80 predstava ili 80 filmova. Navodim i filmove jer za mene nema razlike između glume u pozorištu i glume u filmu, i svaki put kad to kažem izazovem čuđenje, ali tako je, istina je. Nikakve razlike.

Dok ovo govorim, ja nisam ja, nisam glumica, ja sam samo jedna od tako mnogo osoba zaslužnih za to da pozorište i dalje postoji. To je na neki način i naš zadatak. I naša potreba, da tako kažem: nismo mi zaslužni za to što pozorište postoji, prije će biti da zahvaljujući njemu postojimo mi. Pozorište je vrlo snažno, ono se opire, nadživljava sve, ratove, cenzure, nedostatak novca. Dovoljno je reći „kulisa je gola scena, u neodređenom razdoblju“ i uvesti glumca. Ili glumicu. Što će on napraviti? Što će ona reći? Hoće li razgovarati? Publika čeka, saznaće, publika bez koje nema pozorišta, nemojmo to zaboraviti. I jedna osoba u gledalištu čini publiku. Neka je ipak što manje praznih stolica! Osim kod Ionesca... Na kraju Stara kaže: „Tako je, umrimo na vrhuncu slave... umrimo da uđemo u istoriju... Bar ćemo imati svoju ulicu...“

Svjetski dan pozorišta postoji sad već 55 godina. U 55 godina ja sam osma žena pozvana da prenese poruku; na kraju krajeva i ne znam je li riječ „poruka“ prikladna. Kad moji prethodnici (muški rod se nameće!) govore o pozorištu, oni govore o mašti, slobodi, porijeklu, prizivaju u sjećanje multikulturalnost, ljepotu, pitanja bez odgovora... Godine 2013., prije, dakle, samo četiri godine, Dario Fo kaže: „Jedino rješenje za krizu je nadati se da će se protiv nas i protiv mladih koji žele naučiti umijeće pozorišta organizovati velika hajka: nova dijaspora glumaca koja će svakako, iz nametnutih okolnosti, izvući nezamislive prednosti za novo pozorište“. Nezamislive prednosti, lijepa formulacija, dostojna nekog političkog programa, zar ne?... Budući da se nalazim u Parizu neposredno pred predsjedničke izbore, predlažem onima koji su skloni preuzeti vlast da vode računa o nezamislivim prednostima koje nosi pozorište. Samo bez hajke!

Pozorište za mene predstavlja onog drugog, ono je dijalog, odsutnost mržnje. Prijateljstvo među narodima, nisam sigurna što ono podrazumijeva, ali vjerujem u zajednicu, u prijateljstvo publike i glumaca, u jedinstvo svih onih koje pozorište spaja, onih koji ga pišu, koji ga prevode, onih koji ga rasvjetljavaju, oblače, koriste, onih koji ga izvode, koji ga čine, koji u njega odlaze. Pozorište nas štiti, pruža nam zaklon... Mislim i da nas voli... onoliko koliko mi volimo njega... Sjećam se jednog reditelja stare škole koji bi svako veče prije podizanja zavjese, iza kulisa, odrešitim tonom rekao: „Mjesta za pozorište!“ Time ću završiti.

Isabelle Anne Madeleine Huppert (rođena 16. marta 1953.) francuska je filmska i pozorišna glumica koja se pojavila u oko stotinu filmova i televizijskih produkcija počevši od njenog prvijenca 1971. godine. Ona je glumica sa najviše nominacija za nagradu César, (ukupno 16 nominacija). Huppert je 1994. godine nagrađena Francuskim ordenom za zasluge (Ordre National du Mérite). Zatim je dobila titulu Legije časti 1999. godine. Na Kanskom filmskom festivalu 1978 osvojila je Nagradu za najbolju glumicu. Kao jedna među najpoznatijim glumicama na međunarodnoj sceni, Huppert je radila u Italiji, Rusiji, srednjoj Evropi i na azijskom kontinentu. Šest puta nominovana je za Nagradu Molière u Francuskoj, a igrala je i u njujorškim pozorištima.

Blagota Eraković o crnogorskoj dramskoj produkciji nekad i sad Neophodno otvaranje novih profesionalnih pozorišta u Crnoj Gori

- *Kultura i sport su nešto sa čime ova država može da ravnopravno ide u korak sa razvijenim dijelom svijeta. To smo dokazali više puta!*
- *I dalje cijenim da je u Crnoj Gori neophodna veća valorizacija dramske umjetnosti i kulture uopšte. Bez toga nema napretka. Ako sistem (od mjesne zajednice, opštine, do države) ne stane iza toga, onda će biti velika muka, jer mi nemamo produkciju u kojoj postoji filantropija i u kojoj postoje ljudi koji žele da ulože novac u kulturu.*

Razgovarala: **Slavojka Marojević**

Planetarno obilježavanje 27. marta - Svjetskog dana pozorišta bio je povod za naš razgovor sa **Blagotom Erakovićem**, poznatim crnogorskim rediteljem, čije je stvaralaštvo obilježilo crnogorsku dramsku umjetnost u posljednjih pet decenija, jer on slovi za stvaraoca koji je modernizovao crnogorsku teatarsku scenu. Iz Erakovićevog rukopisa nastalo je više od stotinu pozorišnih predstava, ali i prva crnogorska tv drama („Živo je Mrtvo Duboko“) i prvog crnogorskog tv filma („Jakov grli trnje“). Za bogat i prepoznatljiv stvaralački opus Eraković je nagrađen najvećim esnafskim i državnim priznanjima i nagradama. Osim u Crnogorskom

„Zetski dom“, Nikšićkog pozorišta, Pozorišta „Dodest“, Barskog ljetopisa i nekadašnjeg Dječijeg pozorišta u Podgorici, a kao gostujući reditelj radio je za poznata pozorišta u: Beogradu, Skoplju, Mostaru, Zenici i Rijeci. Sa pozicija bogatog i višedecenijskog profesionalnog iskustva Eraković za „Pozorište“ svjedoči o brojnim previranjima u crnogorskoj dramskoj umjetnosti, odnosno o (ne) prilikama u razvoju pozorišnog života u Crnoj Gori u proteklih pola vijeka, ali i savremenoj teatarskoj produkciji i njenim dometima, odnosno njenom značaju u poređenju sa estetskim kvalitetima drugih balkanskih, evropskih, ali i svjetskih teatarskih sredina.

Kada je riječ o savremenoj pozorišnoj produkciji, posebno kada je u pitanju njen estetski kvalitet, Crna Gora ima veoma visok nivo pojedinih predstava. O tome govore velika priznanja i nagrade festivala na kojima se pojavljivalo Crnogorsko narodno pozorište i Gradsko pozorište iz Podgorice, a u posljednje vrijeme i tivatski Cenar za kulturu. Nema Festivala na prostoru tzv. sličnog govornog područja (Hrvatska, BiH, Srbija i Crna Gora), gdje su se ta pozorišta pojavila, a da nijesu dobijala najveće nagrade, među kojima ću za ovu priliku istaći:

narodnom pozorištu, njegova režija obilježila je i produkciju cetinjskog Kraljevskog pozorišta

„Sterijinu“, „Mess“ i nagrada „Ardalion“. A opet, ima i promašaja... Pozorište je živa materija... Ona

je živa umjetnost koja je najbliža čovjeku i potpuno je normalno da se negdje ne može doseći vrh. Oskora se ovoj priči pridružilo i Nikšićko pozorište, sa nekoliko kvalitetnih predstava. Ali, rano je još govoriti o tome da se u tom Pozorištu napravio taj metafizički iskorak u vrhove pozorišnih dostignuća. Bilo je nekoliko veoma bliskih predstava Nikšićkog pozorišta koje su mogle da pređu tu čarobnu granicu, koju je Stanislavski nazivao „crvena nit“. Još uvijek imam utisak da nije uspjelo u tome, što je potpuno normalno, jer je Nikšićko pozorište imalo organizacionih i kadrovskih problema... Nova zgrada i svi ti problemi koje sam naveo, sručili su se na Nikšić i njegovo Pozorište, tako da sada treba „zasukati rukave“, kako bi se išlo na kvalitet. Uporedo sa tim kvalitetom, takođe bi trebalo, ne samo u Nikšiću, nego i na drugim crnogorskim scenama, praviti i tzv. „popularističke predstave“, koje narod voli da gleda. Da i te predstave treba raditi navešću primjer, bolje reći fenomen: ultra moderna predstava CNP-a, Šekspirova „Bura“, u režiji i adaptaciji makedonskog reditelja Dejana Projkovskog. To je hit predstava. Iskreno, očekivao sam da ona neće dugo biti na repertoaru. No, ubrzo su me demantovali, jer je urađena sa nevjerovatnim rešenjima. Jedina šteta je što je tehnički veoma zahtjevna i vezana je samo za scenu CNP-a, pa se ne može nigdje drugo izvesti u Crnoj Gori. Za njeno izvođenje uključena je cijela tehnologija CNP-a: liftovi, propadališta, cugovi, rotacije, a te opreme, nažalost, u drugim pozorištima nema, sem u CNP-u. Vjerovali ili ne, ta predstava bi mogla igrati svaki dan i sala CNP-a bi bila bi ispunjena do posljednjeg mjesta. To navodi i na zaključak da imamo edukovanu publiku, koja jako dobro zna šta je kvalitet, a šta ne.

Crna Gora ima kvalitetan kadrovski potencijal. Otvaranjem Akademije na Cetinju iznjedrena je plejada kvalitetnih glumaca, reditelja i dramaturga, koji su obilježili dramsko stvaralaštvo u posljednjoj deceniji i po, ne samo naše države, već i u regiona. Znamo da jedan dio tih mladih ljudi još uvijek nemaju riješen status, odnosno da su samo po ugovoru povremeno angažovani, a da su takoreći u najboljim godinama kada mogu doprinijeti unapređenju i razvoju dramske umjetnosti. Procjena struke govori da bi crnogorska produkcija bila bogatija i kvalitetnija kada bi se otvorila profesionalna pozorišta u drugim krajevima Crne Gore, osim postojećih u Podgorici, Cetinji i Nikšiću, čije Pozorište egzistira kao producentsko i koje bi uskoro, takođe trebalo da preraste u profesionalno.

Da bi crnogorsko društvo stalo „rame uz rame“ sa razvijenim dijelom svijeta kada je kultura u pitanju, neophodno je osnovati nova profesionalna pozorišta i u drugim krajevima Crne Gore, pogotovu u većim sredinama, kao što su na sjeveru: Bijelo Polje i Pljevlja, ali i u primorskim opštima: Kotoru, Herceg Novom...

Sjajnu ste opservaciju napravili. Nema dileme kada se razgovara o otvaranju novih profesionalnih pozorišta u Crnoj Gori. Kada to kažem, onda cijenim da je profesionalizacija pozorišta u tim gradovima neophodna, jer glumac nije samo onaj koji izađe na scenu i odglumi ono što mu je povjereno i ode. On i u privatnom životu oko sebe organizuje atmosferu koja doprinosi širenju kulturnih vrijednosti. Ranije sam izjavio, čak sam zbog toga doživio i kritike od nekih ljudi sa vrha politike, da mi u Crnoj Gori, kada je u pitanju svijet, ništa nemamo sa čime bi se takmičili, sem kulture i sporta. U pojedinim granama kulture i sporta imamo svjetski nivo, a ni u čemu drugome nemamo ni evropski. Kultura i sport su nešto sa čime ova država može da ravnopravno ide u korak sa razvijenim dijelom svijeta. To smo dokazali više puta! Evo primjera: CNP je 2002. godine gostovao na Festivalu u Kolumbiji, gdje je sa predstavom „Malograđani“, po tekstu Maksima Gorkog, u režiji Paola Madelija, osvojilo prvu nagradu. Ovo što sam naveo je bitan razlog. Ali ovaj koji ću navesti je takođe obavezujući: ako se vratimo u prošlost, onda ćemo, takođe vidjeti da prednjačimo u kulturi. Malo ljudi, recimo zna da je Kotor imao profesionalno pozorište od 1806. godine. To je nastarije profesionalno pozorište na narodnom jeziku na Balkanu. Istini za volju, to pozorište su otvorili Francuzi, ali uopšte nije bitno. Bitno je da je ono postojalo. Ono je daleko starije od pozorišta na Hvaru i od pozorišta na Đumruku u Kragujevcu. Potom se pouzdano zna da je i u vrijeme Njegoševog života jedna družina iz Kotora, u Risnu igrala „Gorski vijenac“ i „Šćepana Malog“. Bio je i Njegoš pozvan da dođe na te izvedbe, ali nažalost bolest mu nije dozvolila da sa Cetinja siđe u Risan. Iz Njegoševih pisama osjeća se njegova žal što ne može da ode da vidi kako to izgleda uživo. Pozorišni život u Crnoj Gori nakon Drugog svjetskog rata, počinje naglo da se razvija. No, deceniju i po kasnije nastaju krupne promjene. Ne znam koliko je vašoj čitalačkoj publici poznato da je 1956. godine je donešena odluka da se ukine pet profesionalnih pozorišta u Crnoj Gori i da se u tadašnjem Titogradu otvori: ... „jako nacionalno

pozorište koje će zadovoljavati potrebe za pozorišnom umjetnošću na teritoriji Crne Gore“... . Međutim, šta se desilo? Ti gradovi među kojima je bio i Nikšić, naglo počinju da tonu u intelektualnom, i stvaralačkom smislu, jer pozorište je dom svih umjetnosti. Sjećam se kao učenik osmogodišnje škole i nikšićke Gimnazije, koliko se naroda intelektualnog, pametnog i obrazovanog kupilo oko Narodnog pozorišta, ne samo kada su izvođene predstave, nego i na ostalim manifestacijama koje to Pozorište često organizovalo, poput: koncerata, likovnih izložbi. Zgrada Narodnog pozorišta je bila jedna od najljepših galerija u Nikšiću, gdje su

prostoru bivše Jugoslavije. Važno je istaći i to da je Nikšić imao tako divnu publiku. Moji profesori na Akademiji za pozorišnu umjetnost su govorili da u Nikšić odlaze sa najvećom radošću, jer su cijenili da taj grad ima obrazovanu i prefinjenu publiku koja se razumije u pozorište. Nikada, recimo neću zaboraviti što se tih godina dešavalo - Jugoslovensko dramsko pozorište dođe nedelju dana u Nikšić sa svojim najboljim predstavama, u kojima su igrali legendarni glumci: Milivoje Živanović, Stevo Žigon, Branko Pleša, Mira Stupica, Marija Crnobori... Znali su preko dana da sjede u Hotelu „Onogošt“ i da se druže sa

Eraković: „Veliko je bogatstvo što je Nikšićko pozorište dobilo reprezentativan prostor“...

izlagali od Petra Lubarde, pa ne znam ni ja koja su sve imena u toj zgradi imala svoje izložbe. Mislim da bi se moralo učiniti napor da se bar onim gradovima koji su imali profesionalna pozrišta, ona i vrate. Pljevlja je trebalo da proslavi sto godina od osnivanja pozorišta da ono u tom gradu nije ukinuto. Cetinje je imalo dva profesionalna pozorišta (Crnogorsko narodno pozorište i Zetski dom). Postojalo je Pionirsko dječije pozorište u Kotoru i Nikšiću. Kada sam bio maturant Gimnazije i kada sam igrao neke male uloge u Narodnom pozorištu u Nikšiću, ono je bilo najbolje pozorište u Crnoj Gori. U Nikšiću su producirane najbolje predstave u odnosu na sva ova pozorišta koja sam nabrojao u Crnoj Gori, a bilo je prepoznatljivo i na

ljudima. Redovno je gostovao i ansabl dubrovačkih ljetnjih igara na ljetnjoj pozornici, koja je bila iza nikšićkog manastira. Na toj pozornici je odigrano nekoliko predstava sa Dubrovačkih ljetnjih igara, od „Dunda Maroja“, pa do „Dobrog vojnika Švenka“. Odluku o reorganizaciji profesionalnih pozorišta u amaterska i poluamaterska, Nikšić je izdržao do 1965. godine, ali se više nije moglo i tada je definitivno Narodno pozorište ugašeno na onoj lokaciji gdje je bilo više od šezdeset godina. Ovo što je prije dvije godine rekonstrukcijom nekadašnjeg Doma sindikata, odnosno Bioskopa „18. septembar“ urađeno je dobro za Nikšićko pozorište. Ali mi je žao što su tri, četiri stvari promakle koje bi upotpunile pozorišni ambijent, a koje bukvalno

nijesu trebale da koštaju ništa. Radi se o sljedećim propustima u novoj zgradi Nikšićkog pozorišta: visina scene je mala i nije dovoljna za organizaciju i izvođenje predstava za koje trebaju da se uključe brze promjene; i širina scene nije zadovoljavajuća, u tzv. lijevom i desnom džepu, kako se to u pozorištu naziva, a to je onaj dio koji publika ne vidi, ali gdje se montira gotov dekor i odakle se iznosi na scenu; Naravno, tu su i te zlosrećne crvene stolice, kao i svijetla boja zidova i plafona sale. Stolice su obično u pozorišnoj sali mat boje, kako vizuelno ne bi skretale pažnju gledaocu na ono oko njega što se dešava. Zidovi moraju biti u nekoj boji koja prima svjetlo, a ne da ga ta boja odbija. No, sve se to može jednoga dana popraviti i dovesti na svoje mjesto. Veliko je bogatstvo što je Nikšićko pozorište dobilo predivan i reprezentativan prostor na koji se možemo ponositi. Nikšićko pozorište sada ima bolju zgradu i scenu, nego pola profesionalnih pozorišta u bivšoj Jugoslaviji.

Poznato je da gdje god postoji ljudska zajednica, tu je i duh teatra. Uloga pozorišta je velika, nezamjenljiva. Ono uvijek preispituje, puno je ispovijesti, ali i suočavanja sa svim istinama i neistinama. Zbog toga pozorište dobija bitku sa vremenom. Ono je kao jedina živa umjetnost vječna i nezamjenjiva. Njegov značaj u društvu je veliki. Zbog toga je neophodna veća valorizacija dramske umjetnosti i kulture uopšte u Crnoj Gori. Zbog toga je neophodno sistemski djelovati, što ste i Vi često u javnosti isticali...

I dalje cijenim da je u Crnoj Gori neophodna veća valorizacija dramske umjetnosti i kulture uopšte. Bez toga nema napretka. Ako sistem (od mjesne zajednice, opštine do države) ne stane iza toga, onda će biti velika muka, jer mi kao što vidite nemamo produkciju u kojoj postoji filantropija, u kojoj postoje ljudi koji žele da ulože novac u kulturu. Oni nemaju još uvijek tu naviku, tu disciplinu, jer još uvijek ne znaju da recimo, uloženi novac u jedan igrani film, donosi reklamu kakvu bi ta firma platila onoliko koliko košta taj film. Ako je u pitanju iole dobar film, on se prikazuje u biskopima na svih šest kontinenata. Možete zamisliti situaciju da film, za čiju produkciju je izdvojila novac jedna firma koja drži do sebe, igra u Los Angelesu, u Moskvi, ili Parizu. Postavila bi se pitanja: Ko je producent? Koja je to filmska kuća? Odgovor bi glasilo: Ne, nije u pitanju filmska producerska kuća, već je ta i ta firma uložila novac za produkciju. Film sam uzeo samo kao reper, jer se može približnije i jasnije objasniti. Isto bi važno

i za pozorište. Priče o pozorištu i krizi mogu samo laici da pričaju. Pozorište nikada ne može propasti zato što je jedina umjetnost koja se dokazuje na čovjeku samom. Glumac izlazi pred publiku onako kako ga je majka rodila i svoju umjetnost dokazuje tijelom, glasom, pojavom, sa onim što ima od Boga i od roditelja. Sve druge umjetnosti su prenosive. Pisac napiše knjigu, on ne zna ni ko mu je čita. Slikar napravi sliku, on ne zna ni ko mu je gleda. Muzičar komponuje, on ne zna ni ko mu to djelo sluša i tako dalje... A, glumac, ne! Glumac izlazi onako čisto i jasno. Čovjeka na sceni ne može niko zamijeniti.

Često se kaže da je budućnost savremenog pozorišta u koprodukciji. Kako Vi gledate na tu produkcijsku varijantu?

Koprodukcija je, između ostalog, budućnost pozorišta. Ona može da bude veoma korisna, ali isto tako može da bude i negacija samoj sebi, jer se često dešava da se u tim koprodukcijskim ansamblima uključe neki ljudi, koje kuće u kojoj se te predstave rade, ili ne vole, ili ne podnose i tako dalje... Koprodukcije treba raditi veoma pažljivo. Prvo bi trebalo napraviti jedan takmičarski, kreativni duh, pa tek onda razmišljati i ići u koprodukciju, a ne uvaljivati u određene ansamble. Znači sa kreativnim duhom treba uvoditi ljude u koprodukciju.

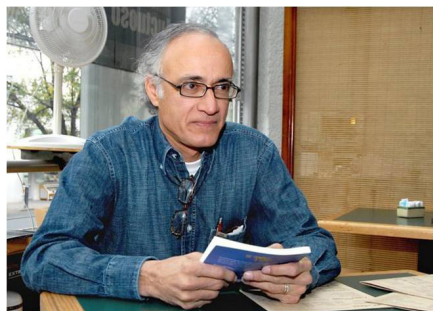
Poruka Franciska Hinojosa za Svjetski dan pozorišta za djecu i mlade – 20. mart

Literatura i pozorište pomažu djeci da pronađu dublji smisao života

U slavu pozorišnog stvaralaštva za djecu i mlade, u svim pozorištima u svijetu se 20. marta obilježava značajan datum - Svjetski dan pozorišta za djecu i mlade.

Ovogodišnju poruku povodom Međunarodnog dana pozorišta za djecu i mlade napisao je **Francisko Hinojosa**, jedan od vodećih meksičkih pisaca za djecu. Po završenim studijama književnosti počeo je da piše pjesme, a onda se okrenuo kratkim pričama i romanima za djecu. Hinojosa je 1984. godine dobio IBBY Nagradu za knjigu „Stara dama koja je jela ljude“, a objavio je još deset knjiga. Ove godine ga je Meksički nacionalni Savjet za kulturu i umjetnost odabrao za ambasadora književnosti za djecu i odrasle u Meksiku.

Francisko Hinojosa, u poruci za Svjetski dan pozorišta za djecu i mlade – 20. mart, 2017. godine, piše:

Bez ikakvog prethodnog iskustva osim čestih odlazaka u pozorište dok sam bio dječak, sa sedamnaest godina sam režirao predstavu

u kojoj su igrali moji drugovi iz odjeljenja. Prikazana je neformalno, u našoj gimnaziji, a onda i na pravoj sceni, pred publikom. Komad se zvao „Generalna proba“: bavio se temom droge, ali prije svega (kako i sam naslov kaže) tema je bila pozorišna režija. Napisao ga je moj otac, koji se bavio glumom, povremeno nastupajući pri lokalnim dobrotvornim organizacijama.

Ni on, ni ja, nismo nastavili da se bavimo pozorištem, osim što sam ja ostao posvećeni čitalac i gledalac pozorišnih komada. Ipak sam se, sticajem neobičnih okolnosti, tu i tamo ponovo susretao sa pozorištem jer su tokom posljednjih dvadeset i više godina neke od mojih priča za djecu bile adaptirane za scenu. U početku, ukoliko se radilo o profesionalnim trupama, uvijek sam zahtijevao da mi pošalju dramaturgiju na autorizaciju. Ali, vremenom sam uvidio da je bolje da to više ne radim

jer sam shvatio da oni koji se time profesionalno bave bolje znaju da nekih djelova priče moraju da se odreknu da bi se štivo uspješno prevelo iz prozne u dramsku formu. Ponekad sam odlazio na te predstave. Onda kada nijesam, čitao sam o njima u štampi ili na internetu. Nekada bi moja priča bila u potpunosti ispoštovana. Nekada je služila samo kao predložak, inspiracija za sasvim novo djelo.

Moja priča „Najgora dama na svijetu“ je najčešće izvođena, nekada kao monodrama, nekada u pozorištu marioneta, nekada u pozorištu lutaka i sjenki. Nekada je bila javno čitana, nekada postavljena kao školska predstava, a nekada kao velika produkcija profesionalnog pozorišta. Jednom mi je direktor pozorišta pričao kako su, prilikom jednog izvođenja, morali da spasavaju glavnu glumicu od razjarene mlade publike koja ju je vidjela kao otjelotvorenje zla: stvarnost i fikcija su se pomiješali.

Svjedočio sam i situacijama kada su djeca koja su od ranije znala priču reagovala svaki put kada bi ona bila promijenjena u pozorišnoj adaptaciji.

Dobro ispričana priča nesumnjivo zaokuplja i osvaja djecu u publici i na neki način ih mijenja. Kada poslije predstave izađu iz pozorišta, svijet im izgleda drugačije: on biva obojen pozorišnom predstavom koja nam pomaže da vidimo dalje od površine. Nekada kroz identifikaciju sa određenim likovima i situacijama doživljavamo katarzičnu reakciju. To ne možemo kada čitamo u samoći. Jednom kada priča dospije na scenu, sve se mijenja: sada je to nešto što se dešava tik pred našim očima, nešto što dijelimo sa drugima. Više nismo usamljeni svjedoci. Priča oživljava u našoj mašti, mi postajemo njeni učesnici, jer sa likovima dijelimo osjećanja i strahove, svoje želje i frustracije. Na sceni se fikcija, muzika, ples, pjesma, poezija, igra, magija, akrobacije, udružuju sa pozorišnim elementima: kostimima, svjetlom, scenografijom, šminkom, rekvizitom. Naše kulturno nasljeđe – prije svega literatura i pozorište – pomaže djeci da razvijaju maštu i pronađu dublji smisao života.

Inicijativa za osnivanje Crnogorskog pozorišta za djecu u Kotoru

Pozorište za djecu - obaveza crnogorskog društva

- *Danas u Crnoj Gori ne postoji ni jedno profesionalno pozorište koje je u potpunosti posvećeno djeci i mladima.*
- *Kotorski festival pozorišta za djecu kao najznačajnija kulturna manifestacija za djecu i mlade u zemlji pokrenula je inicijativu za osnivanjem Crnogorskog pozorišta za djecu.*

Pozorište za djecu i mlade moćan je generator društvenih promjena. Ovo su odavno prepoznale razvijene zemlje, pa pozorištu za djecu i mlade pridaju naročitu pažnju mnogim instrumentima podrške, u okviru svojih kulturnih politika. Rad sa djecom i mladima je najznačajniji

Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, kao i članom 31. Konvencije o pravima djeteta. Prema ovim dokumentima, koje je ratifikovala i Crna Gora, i time preuzela obavezu da kulturnu politiku razvija u skladu sa navedenim članovima, tj. da unapređuje i podstiče mogućnosti učešća djece i mladih u

Publika na Kotorskom Festivalu pozorišta za djecu

rad na razvoju jednog društva koji neko može da preduzme.

Brojni izvještaji i smjernice Savjeta Evrope i UNESCO-a potvrđuju da je kultura veoma važan dio čovjekove egzistencije. Pored značajnog uticaja na pojedinca, kultura, kroz akumulaciju ljudskog znanja i kapitala, takođe doprinosi i razvoju cjelokupnog društva. Prava na kulturnu participaciju i lični razvoj kroz kulturu garantovana su članovima 22., 26. i 27.

kulturnim i umjetničkim aktivnostima, svako dijete i osoba ima pravo na dostupnost kulture u jednom društvu.

Kakva je situacija u Crnoj Gori?

U Crnoj Gori se u okviru slabo razvijene pozorišne scene, sistem pozorišta za djecu nikada nije ni razvio u pravom smislu riječi. Pojava pozorišta za djecu i mlade u Crnoj Gori vezana je uz ime Vasilija Šćućkina, koji je 1951. godine osnovao Pionirsko

pozorište u Titogradu. Ono je 1959. integrisano u Pionirski kulturni centar sa Dječijom bibliotekom. Ponovo se osamostalilo 1993. godine, a 2002. je transformisano u Gradsko pozorište, osnivanjem Večernje scene pored dotadašnjih dramske i lutkarske scene za djecu i smanjivanjem broja predstava za djecu u korist onih namijenjenih odraslima. Iako je 1987. godine dobilo republički status, danas ima status gradskog pozorišta. Gradsko pozorište Podgorica je danas jedini teatar koji se djelimično bavi i produkcijom predstava za djecu. Odnosno, danas u Crnoj Gori ne postoji niti jedno profesionalno pozorište koje je u potpunosti posvećeno djeci i mladima.

Kotorski festival pozorišta za djecu kao najznačajnija kulturna manifestacija za djecu i mlade u zemlji pokrenula je inicijativu za osnivanjem *Crnogorskog pozorišta za djecu*. Ova ideja je prezentovana 2015. godine, kada je i dobila punu podršku predsjednika Crne Gore, Filipa Vujanovića. U elaboratu, koji je izradio tim eminentnih stručnjaka iz ove oblasti, predstavljen je koncept malog menadžerskog tipa pozorišta, koje bi se finansiralo iz nacionalnog i djelimično iz lokalnog Budžeta. Crnogorsko pozorište za djecu osnovalo bi se u Kotoru, gradu kulturne baštine, koji je imao jedno od prvih pozorišta u zemlji, Napoleonovo pozorište.

Kotorski festival pozorišta za djecu posljednjih šest godina ima sopstvenu produkciju, a Kulturni centar „Nikola Đurković“ ima prostornih kapaciteta za rad pozorišta, pa tako možemo reći da je profesionalno pozorište za djecu i mlade već u začetku. Osnivanjem profesionalnog pozorišta u Kotoru pokrenula bi se decentralizacija pozorišnih institucija, s obzirom na to da u južnom i sjevernom

regionu zemlje ne postoje profesionalne pozorišne institucije.

Crnogorsko pozorište za djecu bi podsticalo profesionalan razvoj nacionalne pozorišne umjetnosti za djecu i mlade, producirajući i prikazujući najkvalitetnije pozorišne predstave širom Crne Gore i u inostranstvu.

Ono bi trebalo da služi prepoznavanju i podsticanju kreativnih sposobnosti djece i mladih i njihovih mogućnosti za doprinos razvoju društva u budućnosti. Prema projektovanom planu to pozorište bi baštinilo vrijednosti solidarnosti, ravnopravnosti, umjetnosti i obrazovanja.

Za **Svjetski dan lutkarstva - 21. mart**, ove godine poruku je napisala **Nancy Lohman Staub**, poznata američka umjetnica lutkarstva.

Ona je rođena u Nju Orleansu, u američkoj državi Luizijani. Bila je jedan od urednika za planiranje Svjetske enciklopedije lutkarstva (World Encyclopedia of Puppetry Arts), za koju i dalje radi kao naučni savjetnik. Bila je direktorka Svjetskog lutkarskog festivala 1980. godine i 13. kongresa UNIMA-e u Centru za izvedbene umjetnosti „John F.

Kennedy“ u Vašingtonu. Radila je kao konsultant na osnivanju Fondacije Jim Henson u Njujorku, za podršku lutkarstvu u Americi. Bila je predsjednica organizacije Puppeteers of America i potpredsjednica američkog ogranka UNIMA-e. Osnivačica je i predsjednica Savjetodavnog odbora Muzeja Centra za lutkarsku umjetnost u Atlanti, Džordžija. Objavila je brojne članke i eseje za muzejske kataloge. Nekad davno vodila je oko deset godina malo lutkarsko pozorište u Nju Orleansu.

Festival živi u sokacima, ulicama i trgovima drevnog Kotora

Poruka Nancy Lohman Staub za Svjetski dan lutkarstva - 21. mart

Uzajamno razumijevanje putem lutkarstva

Nancy Lohman Staub u poruci za Svjetski dan lutkarstva – 21. mart 2017. godine piše:

Godine 1929. nekoliko zaljubljenika u lutkarstvo iz samo sedam zemalja osnovalo je udruženje l'Union Internationale de la Marionnette (UNIMA) sa ciljem promovisanja i razvoja lutkarske umjetnosti. Ja sam se u UNIMA-u učlanila oko 1970. godine, očarana lutkama otkad pamtim.

Danas, zahvaljujući internetu, možemo u trenutku povezati hiljade istomišljenika iz

cijelog svijeta, bez obzira na nacionalne granice, političke i vjerske razlike. Na internetu su 24 sata dnevno dostupni snimljeni programi, predstave, konferencije, kursevi i radionice, a neki se čak emituju uživo. Dovoljan je jedan klik na tastaturi da se na ekranu pojave akademski radovi, publikacije i fotografije. Rast popularnosti o kakvom nijesmo ni sanjali nudi nebrojene mogućnosti formiranja međunarodnih saveza koji će zajednički raditi na ostvarenju našeg cilja: uzajamnog razumijevanja putem lutkarstva.

Lutkarstvo se razvilo gotovo u svakom kutku svijeta. Zahvaljujući stotinama sati dokumentacije na internetu, dostupne su brojne tradicionalne forme. UNESCO je njih dvanaest priznao kao

nematerijalnu kulturnu baštinu. Na njegovoj internet stranici nalaze se informacije, prezentacije i video-materijali o toj baštini. U bazi podataka Kulturnog centra Azije i Pacifika (Asia/Pacific Cultural Centre Database) možete naći barem još jedanaest tradicija koje uključuju lutkarstvo. Nadamo se da će čitaoci biti zainteresovani da urone u bogatstvo izvedbi i dubine njihovih društvenih korijena.

Tradicionalno lutkarstvo možemo iskoristiti kako bismo otkrili zajedničku ljudskost koja leži ispod naših kulturnih razlika. Promjene su jedna od odlika tradicionalne umjetnosti, pa važnu ulogu ima dokumentovanje. Nakon gotovo četrdeset godina predanog rada nas nekoliko stotina entuzijasta za lutkarstvo, UNIMA je na svojoj internet stranici objavila Svjetsku enciklopediju lutkarske umjetnosti (Encyclopédie Mondiale des Arts de la Marionnette), objavljenu 2009. godine, na tri jezika: engleskom, španskom i francuskom, dovodeći nam tako istoriju lutkarstva nadohvat ruku.

Enciklopedija je važno pomagalo za brojne muzeje širom svijeta koji u fundusu imaju zbirke lutaka, kao i za nekoliko muzeja koji su posvećeni isključivo toj umjetnosti. Njihove zbirke i katalozi mogu se naći na internetu. Neki eksperimentišu sa 3D slikama i replikacijom u obrazovne svrhe. Potpomognuto komunikacijom putem interneta, očuvanje istorijske baštine doprinosi budućem razvoju. Stotine savremenih lutkara iz cijelog svijeta objavljuju djelove svojih nastupa uživo na internetu kako bi privukli publiku i izvođače.

UNIMA sponzorise izvođenja uživo, festivale, konferencije i publikacije, ali i izvještava o njima na svom sajtu. Kao što je i predvidjela mala grupa ljudi koja je osnovala UNIMA-u, njeni sadašnji članovi iz više od devedeset zemalja saraduju bez obzira na razlike. Sa eksponencijalnim rastom izloženosti raste i naša odgovornost prema publici, ali i jednih prema drugima.

Proslavimo Svjetski dan lutkarstva kao prijatelji sa zajedničkim oduševljenjem za tu umjetnost objavljivanjem svojih proslava na internetu, koji nas zaista povezuje!

Uz Svjetski dan lutkarstva

Neraskidiva veza čovjeka i lutke

• Igra lutke je čudo oživljavanja neživog. Za gledaoca – to je čudo oživjelog predmeta. Za glumca – to je radost oživljavanja. Iza svega stoji njegovo veličanstvo glumac, koji je odabrao da se nikada ne odrekne djetinje radosti igre.

Piše: *Ivana Mrvaljević*

„Kako je moguće da beživotna lutka ima svoju biomehaniku. Kako mrtva stvar može da se podvede pod zakone kretanja živog bića. Suština lutkarstva je da uvjeri publiku da lutka 'živi'. Bez prihvatanja te neistine kao istine, nema lutkarske umjetnosti“ (Sergej Obrascov „Moja profesija“).

Vratimo se u djetinjstvo. Sjetimo se čime smo se igrali i koliko smo u tu igru vjerovali. Kakva bi nas ubijedenost da smo brižne majke obuzimala dok bismo umotavale kakvu cjepanicu u maminu kuhinjsku krpu i stavljali svoju „bebu“ u udoban krevetac pripremljen od kartonske kutije za cipele. I da, nahranili bismo je kašicom, otpjevale joj uspavanku i poljubili je za laku noć. Kuvale bismo joj čaj, davale sirup i mjerile temperaturu kad bi bila bolesna. Ne vjerujem da se među onima koji budu čitali ovaj tekst neće naći muškarci koji kakve štapove nisu koristili kao ubojite mačeve. Ili, koji nisu znali da dohvate maminu metlu i, zajahavši je, zamišljali kako veličanstveno galopiraju na svom riđanu i kako se on vješto okreće, poskakuje, savladava prepreke. Znam i jednog doktora, danas je poznati scenograf, koji bi na vrata svoje sobe postavio natpis: Dr Nedeljković, pa znao odraditi „puno radno vrijeme“ u svojoj ordinaciji. Izvodio bi razne opite na svom pacijentu, velikom krpenom medvjedu, davao mu infuziju okrenuvši flašicu od vode nakon koje bi krpeni, natopivši se, znao da naraste, a onda bi skinuvši infuziju stavljao žvaku da zaustavi krvarenje.

Preobražaji cjepanice u bebu, kutije od cipela u krevetac, štapa u mač, flaše vode u infuziju, žvake u tufer za zaustavljanje krvarenja, svojstveni su asocijativno – kreativnoj fantaziji svakog čovje-

ka. Ovu formulaciju nalazimo kod Obrascova koji tvrdi da je bez nje nemoguće prodrijeti u bilo koje umjetničko djelo, kako kaže „čak ni sa vodičem“.

A upravo najveću snagu jednostavnosti, ubjedljivosti i spontanosti ispoljava asocijativna fantazija u dječjim igrama.

Fizički, činjenica je, nijedan neživi predmet ne može oživjeti. Niti sam od sebe oživljava. Ni lopta, ni cipela, ni krpa, ni metla, ni lutka, čak ni ona pozorišna, ma kako istančano reagovala. U svim situacijama to su samo predmeti bez bioloških svojstava. Ali, apsolutno svaki predmet u rukama čovjeka – može dobiti funkciju živog bića. Kretati se, smijati, plakati, izjavljivati ljubav...

Ljudi koji su najduže zadržali snagu emocionalne ubijedenosti u istinu koju stvaraju, ponekad sa predmetom, ponekad bez njega, i koji svoj talenat mogu izmjeriti najčešće stepenom vjere u svoju igru, jesu glumci. Oni su ljudi, čija je obaveza, kako kaže Stanislavski „da svjesnom psihotehnikom dopru do podsvjesnog stvaralaštva“ i povjeruju, a i ubijede druge, u „istinitost apsolutne neistine“^[1]. Samo jako dobri glumci posjeduju takvu snagu emocionalne ubijedenosti. Kako kaže Hamlet: „Ja bih se mogao zatvoriti u orahovu ljusku, pa se, ipak smatrati kraljem beskrajnog prostora“.

Kao glumica koja je svega nekoliko puta uzela lutku u ruke, ali i kao neko ko vodi teatar koji teži da sačuva i unaprijedi lutkarstvo u Crnoj Gori, sa dubokim poštovanjem za lutkarsku umjetnost i vjerom u njene dalekosežnosti, poželjela sam da rastumačim sličnost i razlike tokom stvaranja uloge u lutkarskom, ali i u dramskom pozorištu.

Na startu, čini mi se kako je to neodvojivo, kako se prepliće, i na kraju kako snažno zavisi od osobnosti glumačkog bića. Razlika je samo u tome, da li glumac koristi sopstveno tijelo, koje mora „naštimovati“ do perfekcije, ili njegovo „naštimovano“ tijelo upravlja još jednim – tijelom lutke.

I sad nezavisno radi li se o dramskom ili lutkarskom pozorištu činjenica je da je vjera u ono što glumac radi na sceni, vjera u situaciju, okolnosti u magično „šta bi bilo kad bi bilo“ najvažnija! Ali,

prvo mora otkriti u šta on to vjeruje, da bi u to povjerovali i drugi.

Mišljenja sam da dobar animator, kako se često čuje za glumca lutkara, može postati ipak samo onaj koji nije zaboravio na sve ono što se tokom rada na ulozi mora osvijestiti u dramskom pozorištu. Prije nego glumac počne da misli i mašta o zadatku, pokušaće da o njemu sakupi što više činjenica i u samom tekstu pronaći će podatke koji će mu pomoći da elemente psihotehnike utemelji na nečemu stvarnom.

Tokom prve faze pripreme uloge glumci barataju činjenicama sakupljenim iz teksta (komada). Stiču prvi utisak nakon pročitano. Tom prvom utisku Stanislavski daje skoro odlučujuće značenje, smatra ga prvom etapom u stvaranju, poredi ga sa susretom budućih ljubavnika ili supružnika. U njemu vidi podsticaj na aktivnost unutrašnjih pokretača, osjećanja, volje i razuma.

„Uzalud se na scenu izlazi ako prethodno nije otkriveno ko radi, šta treba da se radi, i u odnosu na koga, pa onda zašto, pa gdje, pa kad, i na kraju kako“. [2]

Sve se to mora znati i u lutkarskom pozorištu i to je osnova bez koje se ne može dalje.

Tek kada ovladamo i iskoristimo činjenice, odnosno datosti u nekom komadu, možemo dalje.

Glumu zovemo umjetnošću, jer ako je dobra ona nosi autentičnost. A svaki glumac, na jedinstven način, u stanju je da prespoji otkriveno i namaštano i da ga provuče kroz sopstveno tijelo ili kroz tijelo predmeta koji pokreće. Ako glumac u zadatu ulogu ne unese sopstvene misli i osjećanja, ako ne prizove doživljeno i ne iskoristi ga u korist uloge i onoga što na sceni čini, ne možemo govoriti o umjetnosti glume, jer je onda glumac samo i jedino „izvođač glumačkih radova“.

„Sve što bi se moglo znati i učiniti u nekom glumačkom zadatku, ipak ne može biti do kraja dato u tekstu kao činjenica, nego se nalazi tu negdje, između redova, gotovo u enigmatskoj formi. Tu enigmumu treba razotkriti i tako se pripremiti za scensku realizaciju“. [3]

To je ono osobeno, jedinstveno, autentično. Jer svaki čovjek „spaja i prespaja“ na svoj način. Analizira radnju, situaciju, događaj i priču dijeli po sekvencama, analizira okolnosti.

Tek onda kada otkrije i / ili izmašta osnovnu situaciju, događaj i priču, glumac se može pozabaviti analizom lika. Likom, u smislu spoljašnosti svoje uloge.

Lutka je uvijek predmet. Njena spoljašn-

jost nema nikakve direktne veze sa fizičkim osobinama glumca. Dramski glumac na sceni kreira fizičko ponašanje lika pomoću pokreta sopstvenog tijela. Glumac u lutkarskom pozorištu kreira fizičko ponašanje lika pokrećući predmet koji mu se našao u rukama.

Najčuveniji zagovornik ideje o glumcu kao mehanizmu, lutki, nadmarioneti je Gordon Kreg. Ali, on smatra da nikada nije postojao glumac „koji je toliko izvještio svoje tijelo od glave do pete da ono može reagovati na uputstva njegovog razuma“ [4]. Ako se i složimo sa Kregom, onda sigurno ne možemo reći da nikada nije postojao glumac, lutkar, animator koji nije izvještio svoju lutku do perfekcije koja je postala apsolutni rob glumčevog duha, njegove sposobnosti da koordinacijom pokreta upravlja njenim biomehaničkim svojstvima. [5]

Razlog zbog kojeg na repertoaru lutkarskog pozorišta može biti, ako je to potrebno, i naučna fantastika, jeste biomehanika lutke. Jer, čovjeku se ruka ne može istegnuti da bude tri puta duža, a lutki može. Čovjek ne može sebi skinuti glavu, ali lutka može. Čovjek ne može da leti po sceni, ali lutka može.

Ali, bez obzira što lutka govori glumčevim glasom, što se kreće njegovom voljom, ona mu je data i glumac joj se mora prilagoditi. Lutka nameće glumcu lik, način hoda, karakter svakog pokreta. Da nema lutke, u lutkarskom pozorištu ne bi bilo spoljašnjeg izgleda tog lika. Zapravo, „teško je reći šta se dešava, da li lutka umire u glumcu ili, što je sigurnije, glumac umire u lutki, potpuno joj se pokoravajući“. [6]

Nerijetko se dešava da glumac kaže da ga lutka ne sluša, da je loše urađena. On tada prisiljava lutku da uradi ono što ona ne može. I ništa dobro ne ispada. Ne može se u lutkarskom pozorištu očekivati da se lutka pokorava glumcu. On se mora pokoriti njoj, dobro se čuvajući revoltiranosti zbog onoga što ona ne može, i radovati se svemu što ona može. Tek onda će se publici činiti da sve može.

Od spoljašnjosti glumca običnog pozorišta u velikoj mjeri zavisi taj krug uloga koje može da igra. Glumac lutkarskog pozorišta uopšte ne upoređuje sopstvenu spoljašnjost sa spoljašnjošću lutke. Lik koji kreira on treba da osjeća van sebe. Ako je formula Stanislavskog „Ja u datim okolnostima“, onda za glumca lutkarskog pozorišta ista formula treba da glasi u trećem licu „On u datim okolnostima“.

U psihologiji glumca mijenja se mnogo ako se umjesto JA kaže ON. Glumac onda vidi svoj lik. Stvarno ga vidi. I ne samo da kreira fizičko

ponašanje lutke, nego i posmatra kako je to ispalo. On se, dakle, ne poistovjećuje sa likom, nego tu kreaciju osjeća odvojeno od sebe. Van sebe.

Glumac dramskog pozorišta koji igra ulogu starca može imati za zadatak da teško pokreće sopstvene noge. Glumac lutkarskog pozorišta koji igra ulogu starca pomoću lutke polako pokreće tuđe noge. Noge lutke. On, na neki način ne igra starost nego je pokazuje. Izvan sebe. I, ma kako da je to čudno, glumac lutkarskog pozorišta mora da ima

novoj predstavi nova je i lutka, i na nju se valja naviknuti, otkriti njene mogućnosti (biomehanička svojstva) i iskoristiti ih. Podjednako se mora zavoljeti igra sa lutkom, kao što se u dramskom pozorištu voli „igrati sobom“. Na glumcu je da izabere. Hoće li biti spreman da se obraduje ograničenim mogućnostima lutke ili će čeznuti za samoizražavanjem, ponekad i samopokazivanjem zavisi od ličnosti glumca, od njegovog bića. Stvar je izbora i afiniteta.

Zanimljivo je, makar je to slučaj u našem teatru, da glumci (naravno, ne svi) koji se nisu školovali za lutkarsko pozorište, koji su se lutkama igrali samo u djetinjstvu, sa radošću, predano i na kraju sa velikim uspjehom ostvaruju uloge i u lutkarskom pozorištu. I ne samo pojedinačno, zapažene su i nagrađivane njihove kolektivne animacije lutke. U predstavi „Bajka i ribaru i ribici“, Gradskog pozorišta, osvojene su čak tri nagrade za kolektivnu animaciju, što dokazuje da je gluma i u lutkarskom i u dramskom pozorištu kolektivan čin, slikovitog pričanja priče kroz pojedinačnu, ali i kolektivnu vještinu.

I, šta zaključiti? Igra lutke je čudo oživljavanja neživog. Za gledaoca - to je čudo oživjelog predmeta. Za

glumca – to je radost oživljavanja. Iza svega stoji njegovo veličanstvo glumac, koji je odabrao da se nikada ne odrekne djetinje radosti igre. Sada je to radost odraslog djeteta koje koristi životno iskustvo i sve naučeno o tehnici glume i mogućnostima sopstvenog uma i tijela. Sve to u timu - sa lutkom ili bez. Kako mu drago!

„Ružno pače“ / Gradsko pozorište Podgorica

malo ironičan pogled. On krišom posmatra lutku, a samim tim prati i svoje ponašanje. Sa ironičnim pogledom, smislom za humor, sluhom i osjećanjem za ritam, u lutkarskom pozorištu glumac je na neki način i reditelj uloge.

I, na kraju, lutka se mora zavoljeti i osjetiti. Ona nije instrument, koji se jednom savlada. U svakoj

[1] S. Obrascov, Moja profesija, Pozorišni muzej Vojvodine, Novi Sad 2011, 189.

[2] Boro Stjepanović Gluma III, Cetinje 2014, 326.

[3] Boro Stjepanović Gluma III, Cetinje 2014, Analiza 326.

[4] G. Kreg „Glumac i nadmarioneta“, Firenca 1907.

[5] Riječ „biomehanika“ prvi put se pojavljuje kod Mejerholjda u opisivanju pokreta glumca. Vježbe koje je on sprovodio sa svojim glumcima bile su posvećene umijeću ovladavanja mehanikom svoga tijela. Ta riječ u potpunosti se može upotrijebiti kada govorimo o pokretima lutaka. – S:Obrascov, Moja profesija, Pozorišni muzej Vojvodine 2011, 188.

[6] S. Obrascov Moja profesija, Pozorišni muzej Vojvodine 2011, 220.

(Esej Neraskidiva veza čovjeka i lutke, povodom Svjetskog dana lutkarstva, objavio je i časopis za lutkarsku umjetnost „Niti“ / izdavač Pozorišni muzej Vojvodine).

Davor Dragojević, glumac i jedini lutkarski reditelj u Crnoj Gori

Crnoj Gori potrebno profesionalno lutkarsko pozorište

- *Djeca imaju pravo na svoje pozorište.*
- *Djecu moramo da edukujemo od malih nogu. Oni treba da zavole pozorište. Na taj način će zavoljeti ne samo teatar, nego i muziku, slikarstvo i književnost.*

Razgovarala: *Slavojka Marojević*

Davor Dragojević, crnogorski glumac i na ovom prostoru jedini diplomirani lutkarski reditelj, skoro dvije i po decenije posvetio se pozorištu za djecu, kroz dramske i lutkarske predstave koje su rađene u Gradskom pozorištu Podgorica, nekadašnjem Dječijem pozorištu, ali i nezavisnoj produkciji za djecu. Diplomirao je lutkarstvo

na Nacionalnoj akademiji za teatarsku i filmsku umjetnost „Krstof Serafof“ u Bugarskoj 2008. godine. Stalni je član ansambla Dječijeg, odnosno današnjeg Gradskog pozorišta od 1993. godine. Najmlađa publika ga pamti po ulogama u predstavama: „Kamen ljubavi sa dna mora“; „Mala princeza“; „Petar Pan“; „Pepeljuga“; „Vilinska kočija“; „Novela od ljubavi“; „Tri musketara“; „Ženidba kralja Vukašina“; „Julija i Romeo“; „Tistu“; „Vuk i jarići“; „Pinokio“; „Bajka o ribaru i ribici“. Dragojević potpisuje i režiju komada: „Olovka piše srcem“ i „Čarobni kamen“ (Gradsko pozorište), „Bajka o lavljim zubima“, „Dječiji klovnovski kabare“, „Kuča koje nije umjelo da laje“, „Snežana i sedam patuljaka“ (nezavisna produkcija). Režirao je i dvije predstave u Nacionalnom lutkarskom pozorištu iz Tirane. Ovaj poznati glumac i reditelj osnivač je i „Međunarodnog festivala lutkarstva“, koji već pet godina u Podgorici i drugim gradovima Crne Gore, okuplja poznate umjetnike sa svih merdijana svijeta, u čijim ostvarenjima je do sada uživalo oko dvadeset sedam hiljada mališana.

U martu se decenijama sve pozorišne scene u svijetu ujedinjuju, jer se tokom ovog mjeseca širom planete obilježavaju tri značajna svjetska dana vezana za pozorišnu produkciju, od kojih se dva odnose na stvaralaštvo za djecu. Iako je zbog preuzetih repertoarskih obaveza Dragojević bio zauzet, rado se odazvao razgovoru na temu: „Dramsko stvaralaštvo za djecu u Crnoj Gori i njena pozicija u odnosu na razvijene pozorišne sredine“.

Produkcija za djecu u Crnoj Gori je toliko mala, u odnosu na broj djece, da je to već postalo zabrinjavajuće. Nekada je Gradsko pozorište, dok se zvalo Dječije pozorište, imalo u toku jedne godine četiri premijere za djecu, dvije lutkarske i isto toliko dramskih. Ta produkcija je privukla djecu i oni su imali naviku da idu u pozorište. Sa tim predstavama gostovali smo po cijeloj Crnoj Gori. Gradsko pozorište kao njegov nasljednik ima tri scene: Dramsku scenu za djecu, Lutkarsku scenu za djecu i Večernju scenu. Od tada se, nažalost malo predstava uradilo za Lutkarsku scenu. U posljednjih osam i po godina nijesmo uradili ni jednu lutkarsku predstavu za djecu uzrasta 3+. Posljednja predstava koju je Gradsko pozorište uradilo za za taj uzrast bila je predstava „Čarobni kamen“, (septembar 2008. godine), koju sam upravo ja režirao. S' obzirom na to da je naše Pozorište bilo prepoznatljivo po toj dječijoj sceni, nekako se više očekivalo tih naslova za djecu.

Pored glume i režije, stvaralački opus Dragojevića obilježila je i činjenica da je on inicijator i osnivač „Međunarodnog festivala lutkarstva“, jedinstvenog festivalskog ugođaja u Crnoj Gori, koji se u kontinuitetu organizuje već pet godina i za to vrijeme Festival je prerastao u prepoznatljivu međunarodnu smotru u pravom značenju riječi, jer okuplja stvaraoce iz svijeta i afirmiše rad za najmlađu publiku, ali i multikulturalnu saradnju. Značaj tog projekta prepoznalo je FAKT - Fond za aktivno građanstvo, koji je krajem prošle godine, Dragojeviću i Ljilani Burzan Nikolić, dodijelio nagradu za filantropiju „Iskra“, u saradnji sa Upravom za dijasporu, Privrednom komorom i uz podršku delegacije Evropske unije u Crnoj Gori

i fondacija: „Čano Koprivica“, „Braća Rokfeler“ i „Čarls Stjuart Mot“. Dragojeviću je jedini cilj u ovom projektu da što više djece uživa u pozorištu.

Sva djeca u Crnoj Gori, imaju pravo da uživaju u pozorišnim predstavama. Zbog toga sam, kao organizator i direktor „Međunarodnog lutkarskog festivala“ redovno slao pozive svim opštinama u Crnoj Gori, gdje za to postoje tehnički uslovi, da se igraju predstave. Odziv nije bio na očekivanom nivou. Mi redovno konkurišemo kod Ministarstva kulture za program „Razvoj kulture na sjeveru Crne Gore“. Organizator Festivala je nevladina organizacija i nemamo određen budžet. Svake godine krećemo od nule. Iznova konkurišemo na sve moguće konkurse. Idemo kod naših prijatelja, koji su igrom slučaja u tim firmama koje mogu da odvoje sredstva i da se pojave kao sponzori. Grad Podgorica je prepoznao kvalitet Festivala i već od prošle godine imali smo, da tako kažem ozbiljniju pomoć, od 5 000 eura. I Ministarstvo kulture je za održavanje Festivala prošle godine izdvojilo sedam hiljada eura. To je već pokazatelj da taj Festival uživa reputaciju i da smo našim radom stekli povjerenje. Riječ je o ozbiljnom događaju. Do sada su se na Festivalu igrale predstave iz: Bugarske, Čilea, Makedonije, Slovenije, Albanije, Bosne i Hercegovine, Kine, Brazila, Meksika, Ukrajine, Poljske, Srbije, Turske i Izraela. Nažalost, prošle godine na Festivalu nije bilo predstave iz Crne Gore. Predstave sa repertoara svih pet festivalskih izdanja igrale su se i na scenama van Podgorice. Željeli smo da i djeca u drugim crnogorskim sredinama, u kojima nemaju priliku da gledaju predstave, osjete čari pozorišta, da vide nešto novo i da osjete koliko je lijepa pozorišna umjetnost. To je bio naš prvi i jedini cilj. Poznato je da se ulaznice ne naplaćuju! Festivalne predstave, pored podgoričkih mališana, odgledala su i djeca u još šesnaest gradova u Crnoj Gori (Herceg Novi, Kotor, Tivat, Petrovac, Ulcinj, Tuzi, Cetinje, Danilovgrad, Nikšić, Kolašin, Mojkovac, Bijelo Polje, Rožaje, Petnjica, Berane i Andrijevica). Cilj nam je da djeca iz svih gradova Crne Gore, odgledaju makar po jednu predstavu. Mi ne možemo sami sve to da isfinansiramo, zato želimo da ostvarimo saradnju sa svim opštinama, a za dobrobit djece.

Poznato je da se u razvijenom dijelu Evrope, kroz programe „Kreativna Evropa“ posebna pažnja posvećuje širenju publike, odnosno njenom podmlađivanju i stvaranju. Sa nivoa resornog Ministarstva, nedavno su najavljeni isti ili slični

projekti. Da bi ta kulturna politika u tom segmentu zaživjela, da li je neophodno tzv. sistemsko djelovanje?

Potpuno sam saglasan da to pitanje treba sistemski riješiti kroz institucionalizaciju stvaralaštva za djecu i mlade. Tu inicijativu treba da pokrene Ministarstvo kulture Crne Gore, kako bi se kultura i umjetnost u Crnoj Gori, ravnopravno ponudila svoj djeci, bez obzira u kom dijelu države oni žive. Navešću primjer: Gradsko pozorište ima predstave koje mogu da se izvode u svim krajevima Crne Gore. No, sve to košta: prevoz, dnevnice, putni troškovi i druge obaveze koje po zakonu Pozorište mora da ispuni. Sredstva koja su potrebna da se sve to realizuje, zajednički mogu da obezbijede Ministarstvo kulture Crne Gore, opštine u kojima bi se odigravale predstave i privredni subjekti. Vjerujem da ima ljudi u Ministarstvu koji o tome itekako vode računa.

Djecu moramo da edukujemo od malih nogu. Treba da se borimo da zavole pozorište. Na taj način će zavoljeti ne samo teatar, nego i muziku, slikarstvo i književnost. U tom slučaju neće se dešavati, kao što nam se i događa, da odrasli ljudi dođu u pozorište sa naočarima za sunce i uz to telefoniraju, šušćaju kesicama i jedu dok traje predstava. To je produkt toga što na vrijeme nijesu išli u pozorište i nijesu naučili pravila ponašanja u pozorištu. Ako oni od malih nogu saznaju sve o pozorišnom bontonu, vjerujem da budućnost te djece i njih kao odraslih ljudi, će biti sasvim drugačija.

Teatrološka istraživanja profesora dr Radoslava Lazića govore da je lutkarstvo u našoj državi začeto još davne 1829. godine, kada je u Kotoru izvedena prva lutkarska predstava. Profesor Lazić, dalje tvrdi da je u mnoštvu javnih oblika „narodnog teatra, lutka i lutkarstvo lutkarstvo, zauzimali primjereno mjesto i samom činjenicom, da je kult djeteta i djetinjstva predstavlja visoku etičku vrijednost narodne tradicije“. On zaključuje da se s obzirom na značaj pozorišne tradicije u Crnoj Gori, osjeća potreba za osnivanjem jedinstvenog i reprezentativnog repertoarskog, profesionalnog lutkarskog teatra u ime prava najmlađih, kako on kaže, „na sopstvenu umjetnost i estetsko vaspitanje za ostvarivanje pozorišne kulture u cjelini u Crnoj Gori“.

Profesor Lazić je veliki stvaralac. On je posvetio cio svoj život lutkarskoj umjetnosti. Mnogo knjiga je o tome objavio. Imam čast da mi je profesor Lazić prijatelj, ali u tom istraživanju

...Pozorište...

nije naveo, a veoma je važno: u lutkarsko pozorište ubraja se i maska... Kad to kažem imam u vidu činjenicu da je Crnoj Gori nađena statua glumca sa maskom još iz perioda Duklje. To govori da je nekad ovdje, u staroj Duklji, bilo pozorište i da se igralo sa maskama. To bi se moglo nazvati i

Ibragimov (jedan od najpoznatijih lutkarskih reditelja u Rusiji) izjavom da ćemo ući u Ginisovu knjigu rekorda, kao jedina država u Evropi koja nema lutkarsko pozorište. Kada govorimo o institucionalizaciji lutkarskog pozorišta, moramo imati u vidu i činjenicu da u Crnoj Gori ne postoji

„Čarobni kamen“ / Gradsko pozorište Podgorica

pretečom lutkarskog pozorišta na ovim prostorima. Naravno i kroz srednji vijek, ako govorimo o teritoriji Crne Gore, gledano sa aspekta današnjih granica, postojali su neki elementi lutkarskog pozorišta, pogotovo u našem primorju gdje su se stvarale te pučke svečanosti i gdje se tu mogu pronaći prapočeci lutkarstva. Ali, u svakom slučaju, popuno sam saglasan sa profesorom Lazićem, da je Crnoj Gori neophodno profesionalno lutkarsko pozorište. Mogu da vam kažem da smo mi na ovim i širim prostorima jedinstveni po tome što nemamo profesionalno lutkarsko pozorište. Na račun toga se našalio i reditelj „Bajke o ribaru i ribici“, Evgeny

ni profesionalno dramsko pozorište za djecu. U Kotoru se pokušava, na sve moguće načine, da se osnuje profesionalno pozorište za djecu, što bi bilo jako važno za crnogorsku kulturu i za stvaralaštvo za djecu. Svi smo svjesni da možda ili nema dovoljno novca, ili dovoljnog razumijevanja za to. O institucionalizaciji dječijeg i lutkarskog pozorišta konačno moramo ozbiljno razmišljati, ako želimo da imamo jednu kulturnu naciju.

Ne čini li Vam se da ocjena – „nemamo dovoljno sredstva za dječije pozorište“, nije opravdanje, posebno kada smo svjedoci da taj isti iznos novca koji je potreban za profesionalno dječije

i lutkarsko pozorište se uloži u nešto što nema budućnost za našu djecu i omladinu?

Ne želim da prihvatim izgovore da nema novca kada su naša djeca u pitanju. Moramo da nađemo izvore finansiranja. Moramo sve učiniti da našu djecu i omladinu naučimo da cijene kulturu i umjetnost uopšte, jer je to veoma važno za njihovo odrastanje. Kada smo osnovali Festival lutkarstva, naš moto je bio da djeca u Crnoj Gori moraju da čuju neki drugi jezik i da vide neku drugu kulturu. Jedino na taj način će znati da cijene svoj jezik i svoju kulturu. Ima ona čuvena: „Ko hoće, nađe način – ko neće nađe izgovor“. Ne smije da nam bude izgovor: „Nema novca“. Moramo zajednički da se borimo. Naravno ne u vidu protesta, ucjena ili tome slično. Ja sam uvijek za neku lijepu riječ, jer ona može mnogo više da uradi, nego li bilo koja vrsta ucjene i protesta. Mi koji se bavimo pozorištem za djecu moramo da budemo uporniji u svemu tome. Vjerujem da možemo naći način da se povuku pravi potezi, kao što je osnivanje profesionalnog lutkarskog pozorišta u Crnoj Gori.

Stvaralaštvo za djecu je poziv koji Vas u potpunosti ispunjava. Tradicionalni lutkarski teatar danas je rijetkost i uglavnom se tiče tog pozorišta za djecu.

Svoj posao radim sa velikom ljubavlju i da nemam toliko ljubavi za ovaj poziv, siguran sam da ga ne bih kvalitetno radio. Jednu lutkarsku predstavu čini tim: dramaturg, scenograf, kreator lutaka, dizajner svjetla, kompozitor... Na reditelju je da njihov rad objedini i da napravi jednu umjetničku formu.

A onda kod nas nastaje problem – izrada lutaka. Mi u Crnoj Gori školovanog kadra za to nemamo. Prosto ljudi koji bi željeli da izuče zanat za majstora marionete. Ali kako neko da uloži svoj trud i svoje znanje, a na kraju nema gdje te lutke da pokaže i nema za koga da radi? To bi, priznaćete, bilo jako pogrešno. Da je sve to na drugim osnovama postavljeno možda bi tu bilo interesa da školujemo kreativne mlade ljude, koji bi se siguran sam, okrenuli tom poslu, jer bi znali da od toga mogu da žive. Lutke za naše predstave izrađuju u Bugarskoj, Slovačkoj, Srbiji...

Da postoji profesionalno lutkarsko pozorište u Crnoj Gori, naravno da bi bila potreba da se pošalju i mladi glumci na specijalizaciju. Ali, ako se radi jedna lutkarska predstava u dvije godine, onda to nema smisla. Reditelji koji dođu kod nas, opredijele se za tip lutke koju žele da rade i onda su oni ti neki edukatori, koji te mlade glumce up-

ućuju u čari lutaka. Bilo bi naravno, značajnije da oni to nauče od profesora sa Akademija, bez obzira na to da li je u pitanju Bugarska, gdje sam ja studirao, ili je u pitanju Češka, ili Rusija, kao tri najpoznatije evropske lutkarske škole. Imali bi što tamo da nauče, od tehnologije izrade, do vođenja lutaka i svega što je potrebno za jednog umjetnika koji se bavi lutkarskim pozorištem. Ali, ako nemaju priliku da to primijene u praksi, onda je je to Pirova pobjeda. Nijesam siguran da je to pravi put. Da! Ako pravimo Lutkarsko pozorište. Da! Ako pravimo više lutkarskih predstava. To je već druga priča.

Kroz predstave za djecu mladi glumci apsolutno mogu pokazati svoj talenat, jer nije ništa lakše glumiti za djecu, u odnosu na glumu za odrasle. Naprotiv! Negdje su jednog umjetnika pitali: „Kako je to glumiti za djecu?“ On im je odgovorio: „Glumiti za djecu je isto kao za odrasle, samo malo teže“. Navešću primjere: Andrija Milošević je prvu predstavu odigrao u Dječijem pozorištu u Podgorici. Bio je na drugoj godini Akademije i igrao je glavni lik u „Noveli od ljubavi“. U toj predstavi je pokazao svoj talenat, koji je neosporan. Jelena Simić, u ovom trenutku je prva među našim mladim glumcima, pokazala je nevjerovatan talenat upravo u predstavama za djecu. Igrala je Pinokia, Strašila („Čarobnjak iz Oza“), Ludu iz „Mačora u čizmama“, a sad igra Juliju u predstavi „Romeo i Julija“.

Sa naše Akademije na Cetinju izlaze kvalitetni glumci koji su vrlo talentovani, radni i vrijedni. Apsolutno sam za to da naša Akademija na Cetinju i dalje treba da nastavi da proizvodi dobre i kvalitetne glumce. Imamo dobre profesore, od kojih studenti imaju što da nauče. Da bi se u Crnoj Gori razvijala dramska umjetnost neophodno je uposliti te mlade, talentovane glumce koji izlaze sa naše Akademije. A to je moguće jedino otvaranjem novih profesionalnih pozorišta u Crnoj Gori. Ova priča me tjera na razmišljanje da se recimo u Herceg Novom i Bijelom Polju osnuje profesionalna pozorišta, da se u Kotoru osnuje pozorište za djecu, da u Nikšiću bude više glumaca, a ne samo da imamo CNP, Gradsko i Kraljevsko pozorište „Zetski dom“. U tom slučaju imali bismo bolju i veću produkciju, a istovremeno bi zaposlili mlade i talentovane umjetnike. Često se čuje: „Crna Gora je mala sredina. Mnogo je glumaca, producenata, dramaturga izašlo sa Akademije“. Ja tvrdim suprotno. Nije! Bilo bi dobro da ih ima još više.

Novi projekti: „Čuvari tvog poštenja“, Gradskog pozorišta Podgorica Lice i naličje našeg savremenog trenutka

Premijernim projektom „Čuvari tvog poštenja“, Gradsko pozorište Podgorica, nedavno je obogatilo ne samo svoju produkciju za Večernju scenu, već i crnogorsku dramsku umjetnost, „darujući“ im umjetničko i društveno važan pozorišni komad, koji se najsuštinskije tiče i dotiče svih nas. Bez izuzetka! Na ovaj ili na onaj način. Autorski projekat reditelja **Borisa Liješevića**, uvjerljivo i reskavo pokazuje kako smo neke moralne vrline

i vrijednosti izbrisali i kako su nam one otišle u nepovrat, iako smo se sa njima ponosili i dičili vjekovima. Ta odrednica je vidljiva, od samog naslova predstave, preko njene dramaturške radnje, muzike, kostima i video elementa. Liješević navodi da i sam „stih iz crnogorske himne: ‘...čuvari tvog poštenja...’ proziva jednu od najvažnijih tekovina crnogorske tradicije - poštenje“! Upravo taj stih iz himne bio je Liješeviću povod da na sceni preispita savremene društvene okolnosti i vrijednosti na kojima smo odgajani i njihova prožimanja, odnosno potiranja.

„Crna Gora je sredina u kojoj je tokom prethodnih vjekova, poštenje postalo kult. Zašto?

Različite sredine do kulta uzdižu različite kategorije: poredak, prirodu, ekologiju, sport, trgovinu, dizajn, dok smo mi do kulta uzdigli - poštenje. Svi odgovori su uvijek u geografiji. Naši preci su živjeli u sredini u kojoj nije bilo dovoljno hrane, obradive zemlje, blaga, sredstava za život. Kult poštenja čuvao je zajednicu na okupu. Držao ih je u životu. Ljudskost je čuvala egzistenciju. Danas su se vremena promijenila i u odnosu na ta vremena

svoga ima na pretek. Usljed promijenjenog socio – ekonomskog momenta mijenja se i način života. Šta odlazi u tradiciju, a šta ostaje u životu? Šta je s tim našim poštenjem? Gdje je ono danas i na koji način mi danas nosimo taj kult? Kao opterećenje, nužno zlo ili nešto drugo? Miler kaže *’tradicija nije obožavanje pepela, nego održavanje vatre!’* Ako govorimo o našem odnosu prema poštenju, pitanje je: Što mi danas radimo? Da li obožavamo pepeo ili držimo vatru“ - pita Liješević svojim novim pozorišnim rukopisom. Odgovore na ova i druga pitanja koja se u komadu neminovno nameću, reditelj je scenski fantastično posložio kroz nadahnutu interakciju sa glumcima: **Dubravkom Drakić, Božidarom Zuberom, Emirom Čatovićem, Brankom Femić Šćekić, Željkom Radunovićem, Katarinom Krek, Ivonom Čović Jaćimović, Sanjom Popović, Pavlom Iličem, Brankom Ilićem i Simom Trebješaninom**. Ukupnom umjetničkom izrazu predstave doprinio je i drugi dio autorske ekipe: **Rambo Amadeus**, koji je uradio muzičku podlogu, dramaturškinja **Stela Mišković**, scenograf **Gorčin Stojanović** i kostimografkinja **Tijana Todorović**.

Radnja komada odvija se u školskoj sali, gdje đaci IX/3 uvježbavaju himnu za proslavu Dana nezavisnosti. Naizgled banalna krađa ne tako velike sume novca, namijenjenog za pomoć domarevom sinu da ode na ekskurziju, pokrenula je niz akcija i reakcija kroz koje, kao u ogledalu, možemo vidjeti lice i naličje današnjeg društva. Novo vrijeme, iščitava i neke druge vrijednosti kod mladih ljudi, koji savremenim pogledima gledaju na moralne vrijednosti. Jednom riječju: „Čuvari tvog poštenja“, lice su i naličje savremenog trenutka, koje nam baca „prašinu u oči“, ili je mi sami bacamo, nesvjesno gurajući „pod tepih“ ili čak daleko od nas dojučerašnje moralne vrijednosti, .

Nikšićko pozorište će ovaj komad uskoro, najvjerovatnije već u aprilu, postaviti na svoj repertoar.

S. Marojević

Obilježen Dan Nikšićkog pozorišta – 16. februar

Nikšićko pozorište može odgovoriti izazovima savremenog teatra

Nikšićko pozorište je tradicionalno, 16. februara, obilježilo svoj značajan datum - **Dan pozorišta**. Tim povodom predsjednik Opštine **Veselin Grbović**, u prigodnoj besjedi podsjetio je brojnu publiku i predstavnike kulturnog, političkog i privrednog života Nikšića i Crne Gore, na bogatu, trinaestodecenijsku pozorišnu tradiciju u gradu, sve njene uspjehe, ali i „bolne padove“ koji su uslijedili zbog čestih ratnih razaranja, ali i administrativnog

kontinuitetima i diskonuitetima, Grbović je istakao da je Nikšić zavičaj mnogih izuzetnih reditelja, vrhunskih glumaca i vrijednih pozorišnih radnika.

„Zahvaljujući upornosti i umješnosti lokalne uprave, Nikšićko pozorište je prije dvije godine dobilo svoj hram. Za te dvije godine, Nikšićko pozorište je u okviru sopstvene produkcije realizovalo sedam predstava, dva izdanja 'Međunarodnog festivala glumca', a taj period obilježila su i brojna gostovanja

Grbović: „... ovdašnja scena u budućnosti doživjeće nove uspjehe... “

gašenja. Grbović je uvjeren da će Nikšićko pozorište odgovoriti izazovima savremenog teatra i da će ovdašnja scena u budućnosti doživjeti nove uspjehe.

Govoreći o počecima pozorišnog života u Nikšiću, Grbović je podsjetio na 16. februar, 1884. godine, kada je u tek oslobođenom Nikšiću izvedena prva predstava – „Slobodarka“, Manojla Đorđevića Prizrenca i „kada je Bekica Šobajić održao pozdravni govor i prisutne upoznao sa značajem osnivanja pozorišne scene u Nikšiću - 'prve iza prve na Cetinju'. Rijetko gdje su se na sudbini pozorišta tako presudno reflektovala društvena i politička zbivanja kao u Nikšiću“, rekao je Grbović. Osvrćući će na bogatu pozorišnu hroniku u gradu, sa svim njenim

pozorišnih ansambala iz okruženja, niz umjetničkih koncerata i filmskih produkcija. Pozorište je igra, magija, ali i život koji žive pozorišni umjetnici i publika. Ovo je prilika da istaknemo da je Nikšić, kao malo koji grad na ovim prostorima dao plejadu poznatih reditelja, među kojima su: Blagota Eraković Đaga Mićunović, Goran Bulajić, ali i doajene evropskog glumišta, poput: Veljka Mandića, Draga Malovića, Petra Banićevića i mnogih drugih. Imajući u vidu tradiciju Nikšićkog pozorišta, ali i ovo zdanje koje ostavljamo u nasljeđe generacijama koje će sutra kreirati kulturni ambijent grada i nastaviti ispisivanje pozorišne hronike Nikšića, siguran sam da nikšićki teatar

može odgovoriti izazovima savremenog pozorišta i da će ovdašnja scena u budućnosti doživjeti nove uspjehe i da se nikada više neće gasiti. Vjerujući u svestrani, savremeni napredak Nikšića i evropskog opredjeljenja Crne Gore, stvaralački ćemo u svim našim naporima, sačuvati bogatu prošlost i stvoriti još bogatiju budućnost. Pozorište je vaš drugi dom“, poručio je Grbović, na obilježavanju Dana Nikšićkog pozorišta.

Pozorište je svoj značajni datum obilježilo teatarski - izvođenjem predstave „Bilo jednom u maju“.

„Bilo jednom u maju“ (izvorno „Lizelota i mjesec maj“) je prva predstava koja je rađena na novoj sceni Nikšićkog pozorišta i svako njeno

proizilazi iz univerzalnih tema koje govore o prolaznosti, usamljenosti i otuđenju. Komad je životna priča o ženi koja želi ljubav i porodicu, a scenski je predstavljen u izuzetnoj montaži precizno napisanih i mogućih situacija i tipiziranih likova. Gradacijski cijela priča vodi u globalnu scensku metaforu o otuđenju i „filozofiji slučaja“. Riječ je o tzv. „literarnom pozorištu koje hoće glumca i njegov artizam“. Na tim premisama je zasnovan i autorski proces u ovoj predstavi.

„Bez totalnog glumačkog angažmana u svim nijansama, krupnim planovima, od smijeha do suza, ova predstava je skoro nemoguća“, cijeni reditelj Bulajić. Cjelinu ove „višeznačne“ drame scenski donosi glumica **Kristina Obradović**, a njene

Ansambel predstave „Bilo jednom u maju“

izvođenje je potvrda producerske najave da se radi „o prazniku glume“. Komad je nastao po tekstu mađarskog pisca **Žolta Požgaja**, a u adaptaciji i režiji **Gorana Bulajića**. Premijerno je izvedena 29. maja, 2015. godine, a osim matične scene, glumački ansambel imao je tri festivalska nastupa: na **XXVIII „Barskom ljetopisu“**, **XX Međunarodnom festival malih scena i monodrame** u Istočnom Sarajevu i **XII „Međunarodnom festivalu glumca Nikšić 2015“**, na kojem je glumica **Kristina Obradović**, jednoglasnom odlukom žirija osvojila **Grand prix za najbolju žensku ulogu**. Nikšićko pozorište sa komadom „Bilo jednom u maju“ imalo je i zapažena gostovanja i na drugim scenama u Crnoj Gori i regionu.

U teatarskim okvirima ta predstava je okarakterisana kao reprezent moderne fragmentarne dramaturgije i predstavlja praiizvedbu ovog komada na južnoslovenskom jeziku. Njena višeznačnost

kolege: **Gordana Mićunović**, **Nikola Vasiljević**, **Stevan Radusinović**, **Jovan Krivokapić**, **Miloš Pejović**, **Boban Čvorović** i **Nebojša Vulcanović**, pojavljuju se u sedam - osam scena i svojim artizmom ovaj komad o prolaznosti, usamljenosti i otuđenju, gledaocu približavaju na posebno senzibilan i uvjerljiv način. Pažnja publike kulminira iz fragmenta u fragment, jer glumci igraju „usaglašeno“ od početka do kraja, „oblikovano u realističkom tonu, uz misao i emocionalno poentiranje kojim efektno slikaju karaktere u svakoj minijaturi“.

Osim zanimljive, savremene priče i izvanredne glume, predstavu prati i dobra scenografija, koju potpisuje **Anka Gardašević**. Kostimografija je djelo **Jelene Đukanović**, a muziku je odradio bend „Autogeni trening“.

S.Marojević

Pozorišna produkcija Centra za kulturu Tivat ili pozorište institucije koja nije Pozorište

Originalna pozorišna adresa

- *Učešće predstava Centra za kulturu na brojnim festivalima i ostvarene nagrade, potvrda su upornog nastojanja da kvalitet ostvarenog bude sastavni dio proizvoda kojeg „mora“ obožavati i publika.*
- *Producentsko pozorište, za razliku od repertoarskih, nema ograničenja u izboru teksta, reditelja i ostalih saradnika na projektu. U ovakvom teatru, ansabml ne „diktira“ repertoar, već obrnuto, repertoar bira ansabml.*

Piše: *Neven Staničić*

Problem statusa, iako konačno definisan zakonskim odredbama, samo je jedan od izazova kojim

se sreće producentsko pozorište, kao primarna ili jedna od onih specifičnosti realizacije pozorišnog djela u uslovima kada baš niko, počev od državnih institucija, vladinog, ali i nevladinog sektora, preduzeća i ustanova nema „obavezu“ prema finansiranju zamišljenog projekta. Dakle, čak i u slučaju kada ideja proističe iz jedne Javne ustanove, ali ne i pozorišta, ubjeđivanje donatora u korist i potrebu finansiranja nekog projekta, prapočetak je bilo kakvog bitisanja „na daskama koje život znače“, tim prije što eventualno uloženi novac u konkretnom slučaju podrazumijeva adekvatan, odnosno više nego odgovoran odnos prema kvalitetu nastalog kulturnog proizvoda, kao opravdanu i objektivno jedino moguću satisfakciju onih koji su uložili sredstva i ugled u „preporučenu“ produkciju. A, to je tek početak, jer njeno trajanje u postprodukciji, život oslonjen na blagajnu i interes publike, samo zaokružuje izazove (unaprijed poznate) koji očekuju svako planiranje novog projekta. Tako da su producentska pozorišta - organizatori koji su stalno i iznova na početku. Minule zasluge, baš kao ni predhodna finansijska potpora, ne postoje.

Postoje, međutim i prednosti. Producentsko pozorište, za razliku od repertoarskih, nema ograničenja u izboru teksta, reditelja i ostalih saradnika na projektu. Nema predhodno ostvarenih, ili preuzetih „obaveza“. U ovakvom teatru, ansabml ne „diktira“ repertoar, već obrnuto, repertoar bira ansabml. Kao i u svim komotnijim situacijama, troškovi po definiciji mogu, ali i ne moraju biti veći od uobičajenih. Konačno, bilo je i može biti godina,

kada nema ni produkcije. U posljednje vrijeme „spas“ i opstanak se traže u koprodukcijama sa drugim pozorišnim kućama.

To bi zapravo bio i ostao okvir u kojem je realizovano dosadašnjih 16 pozorišnih produkcija Centra za kulturu u Tivtu.

Analiza statističkih podataka u zavisnosti od potrebe na različite načine može percipirati vrednovanje ostvarenog. Ono što je očigledno, u Centru se krenulo 2000. godine, naručivanjem tekstova bokeljske trilogije: „Bokeški D-mol“, „Betula u malu valu“ i „Innominato“, u saradnji sa Stevanom Koprivicom, a u režiji Milana Karadžića. Ovi projekti obilježili su i osnove programskog promišljanja i zadatih ciljeva tivatskog teatra;

Predstave Centra za kulturu Tivat:

Bokeški D-mol, Betula u malu valu, Innominato S. Koprivica, M. Karadžić, **Jelena Savojska**, N. Bukilić, R. Raponja, **Kanjoš**, D. Pajović, S. Saletović, **Nenagrađeni ljubavni trud**, W. Shakespeare, N. Milivojević, **Novećento Boka hotel**, S. Koprivica, Đ. Tešić, **Mediterano**, D. Petrović, E. Kadić, **Penelopijada**, M. Atwood, D. Varagić, **Don Kihot**, E. Kadić, **Filomena Marturano**, E. De Filippe, J. Marković, **Providenca**, S. Koprivica, E. Savin, **Pazi zebri gazi**, M. Mijatović, P. Pejaković, **Hasanaginica**, Lj. Simović, J. Marković, **Koštana**, K. Mladenović.

njegovanje originalnog domaćeg dijalekta, teme vezane za Boku i more, Mediteran, saradnja sa najistaknutijim protagonistima dramskog stvaralaštva kada su režija i glumište u pitanju, ali i Fakultetom dramskih umjetnosti sa Cetinja i povrh svega praiizvedba teksta i komada, koja u konačnosti obogaćuje ne samo lokalnu, već i širu pozorišnu literaturu i scenu otvaranjem novih prostora i mogućnosti za scenski izražaj. Tako se desilo da

...Pozorište...

pored potpuno novih i naručenih dramskih tekstova: „Jelena Savojska“, Nade Bukilić, „Kanjoša“, Danice Pajović, „Novećento Boka Hotel“, Stevana Koprivice, u produkciji Centra, kroz autorske koncepte u literaturi dobijemo i jednog novog Šekspira, „Nenagrađeni ljubavni trud“ Nikite Milivojevića, Čehova „Providenca“ na osnovama „Ujka Vanje“, u dramatisaciji Stevana Koprivice, „Don Kihota“ ili „Meditera“ koje potpisuje Erol Kadić i slično. U svakom slučaju sasvim dovoljno da Centar bude prepoznat kao originalana pozorišna adresa, kojoj se rado odazivaju brojni stvaraoči širom regiona i kojoj se obraćaju predlozima za

na postprodukciji, koja je do sada bila izrazito orjentisana ka susjednim državama, prije svega Srbiji i Beogradu. Gotovo dvije trećine igranja „Bokeškog D-mola“, kao najizvodljivijeg komada Centra (125 igranja), realizovano je upravo u beogradskim pozorištima. Gostovalo se praktično od Pule do Skoplja, što uveliko povećava troškove i sve više uslovljava razloge za realizaciju nekog sličnog projekta. Za ponos je međutim činjenica, da u svakom trenutku desetak predstava sa repertoara Centra za kulturu Tivat, može pred publiku.

Gotovo paralelno, kao dio koncepta takozvanog „mediteranskog teatra“, nastao je i do dvanaest

Detalj iz predstave „Koštana“

saradnju na „utvrđenim“ programskim osnovama.

Učešće predstava Centra za kulturu na brojnim festivalima i ostvarene nagrade (pomenimo samo šest „Sterijinih“ ili dvije užičke, odnosno „Ardalion“, samo su potvrda upornog nastojanja da kvalitet ostvarenog bude sastavni dio proizvoda kojeg „mora“ obožavati i publika.

Gledalište jeste sasvim posebna kategorija produkcijskog interesa Centra za kulturu u Tivtu. Pozorišna infrastruktura u Crnoj Gori u proteklom periodu i realna ograničenja oko dostizanja ekonomski isplativog broja igranja tivatskih predstava uveliko opterećuju planiranje i rad

izdanja stasao, regionalni festival pozorišnih „Purgatorija“, kao razmjena iskustava, emocija i ideja, aktuelnih tema, sa milenijumskim godinama života i pozorišnog trajanja, teataru brojnih naroda i civilizacija ovog podneblja. Preko osamdeset takmičarskih predstava obilježilo je period sazrijevanja i sticanja povjerenja u ovu izvršnu produkciju Centra za Kulturu Tivat. Danas je to već prestižni Festival, od jula do septembra, nezaobilazan bilo kojoj pozorišnoj kući sa govornog područja bivše Jugoslavije.

Tivat, tako živi pozorište, bez Pozorišta!?

Teatar EXIT iz Zagreba

Najjača tržišna marka u Hrvatskoj

- Teatar EXIT se pozicionirao kao pozorište promjena, nemirenja s postojećim, a na prvom mjestu produkcijske politike je kvalitet predstava.
- Dvostruki dobitnik prestižnog statusa *Superbrands Croatia* (2009. i 2015.), najjače tržišne marke u Hrvatskoj.

Piše: Vedrana Rebrešak

Zagrebački Teatar EXIT je nezavisno pozorište, koje je osnovano 1994. godine s ciljem proširivanja kulturne ponude u Zagrebu, Hrvatskoj i inostranstvu. Za više od dvije decenije postojanja Teatar EXIT se pozicionirao kao pozorište promjena, nemirenja s postojećim, a na prvom mjestu pro-

gašenja reflektora. Teatar EXIT u središte svog stvaralaštva postavlja glumačko umijeće, a njegove produkcijske naslove karakterišu provokativnost, inovativnost, britkost i visokoestetiziranost. To su potvrdile brojne nagrade i priznanja koje je ovo Pozorište dobilo ne samo u Hrvatskoj, već i na drugim scenama u svijetu. Predstave Teatra EXIT gostovale su u gotovo svim hrvatskim gradovima

Zgrada Teatra EXIT

dukcijske politike je kvalitet predstava. Zbog toga je EXIT do sada svojim programima i visokoprofesionalnim pristupom radu vidno pomoglo u re-pozicioniranju nezavisnog sektora unutar društva. Istovremeno je podiglo standarde ukupne pozorišne ponude unutar regije.

Ovo zagrebačko pozorište prvenstveno se bavi bitnim socijalnim temama, pozivajući na razmišljanje i postavljajući brojna pitanja po kojima publika i kritika može „kopati“ još dugo nakon

i na svim važnijim hrvatskim festivalima, a svoje predstave izvodili smo u: Nizozemskoj, Kanadi, Italiji, Austriji, Slovačkoj, Crnoj Gori, Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Portugaliji, Češkoj, Velikoj Britaniji, Mađarskoj, Makedoniji, Rusiji, Grčkoj, Egiptu, Njemačkoj...

Ansambli EXIT - a sa mnogobrojnih festivalskih nastupa „pobrali“ su oko 140 prestižnih nagrada. Komadi su nominovani za najbolje predstave, glumce i režije, a 1996. i 2009. godine ovo Pozorište

...Pozorište...

je dobitnik posebnog priznanja - Nagrade Grada Zagreba, koja se dodjeljuje za izuzetan doprinos pozorišnom i kulturnom životu glavnog grada Hrvatske.

Teatar EXIT je prvo nezavisno pozorište za odrasle s vlastitom scenom, jer je 1998. godine uspjelo da preuredi prostor kino dvorane Centra za kulturu i film August Cesarec, u prijatan teatarski ambijent.

da se svidimo. Gotovo uvijek smo pred sebe stavljali visoke zahtjeve i pokušavali ih ostvariti. Ponekad smo i lutali, jer nam se činilo da je to poštenije nego vaditi svoje 'ziheraške pozorišne ladice'...

Nije nam bio cilj da postanemo pozorišna institucija – to nam se dogodilo (ponekad se pitamo je li to dobro?).

Neki kažu da je EXIT postalo 'kultno' pozorište.

Iz predstave „SHAKESpeare na EXIT“ / Teatar EXIT

Ono što ovo Pozorište čini prepoznatljivim van teatarskih krugova je činjenica da je Teatar EXIT 2009. godine od strane Stručnog vijeća, koje je činilo 65 članova (priznatih poslovnih i marketinških stručnjaka iz hrvatskih medija, agencija, domaćih i stranih korporacija, sveučilišta i stručnih organizacija i 20.000 potrošača), u veoma jakoj konkurenciji od hiljadu finalista, proglašeno za najjaču tržišnu marku u Hrvatskoj, kada mu je dodijeljen prestižan status Superbrands Croatia 2009. To najveće tržišno priznanje, EXIT je dobio i prije dvije godine.

Matko Raguž, umjetnički direktor EXIT – a, ističe da se pri osnivanju ovog teatra htjelo drugačije pozorište.

„Htjeli smo 'kopati' malo dublje, htjeli smo stvarati onakvo kazalište kakvo smo željeli gledati... Ponekad smo željeli uživati u radu bez namjere

Kako to ostati? I opstati?...

Želimo trajati, isprobavati, istraživati, postavljati pitanja i sebi i drugima ne tražeći odgovore...

Želimo osvjetljavati život i podići ga iznad života... Unatoč i usprkos...“, poručuje Raguž.

Sergej Trifunović o glumi, pozorištu, životu...

Da nijesam glumac, bio bih urbana legenda

Pozorište ne može da nestane! Ono može da zaluta. Da se uvlači. Da upadne u bezidejno. Da upadne u šta god bilo. Ali, ne može da nestane! To je nemoguće! Ono je jednostavno potreba, kao što je nasušna potreba čovjeku da jede, pije, ...

• *Igrati i samo igrati!*

Razgovarala: *Slavojka Marojević*

Sergej Trifunović, poznati beogradski glumac koji iza sebe ima na desetine zapaženih filmskih uloga domaće i inostrane produkcije, ali i bogat pozorišni opus, jer je mnogim komadima darivao prepoznatljiv šmek i šarm. Često intrigant u drami, a mnogi, koji ga dobro ne poznaju, takvog ga vide i doživljavaju u privatnom životu. No, on

to najčešće svojim postupcima brzo demantuje. Sebe je jednom okarakterisao izjavom: „*Letio sam ja, kako da nijesam! Letim, pa padnem! Život je nekako uvek pronalazio način da me vrati na mjesto, da me baci na zemlju. Nekada je i boljelo. Čale mi*

je jednom prilikom rekao: 'Ovo ti je treći žuti karton!' Znači, bilo je i toga, da pretjeram, ali da i dalje imam šansu da se popravim, a ja šanse uvijek koristim. S' godinama sam postao bolji ... a opet isti. Ti sad da pitaš nekog mog ortaka iz škole: 'Kakav je Sergej Trifunović, je l' se promijenio?' On će ti odgovoriti da sam ostao isti. Lud. Ali pozitivan. Uvijek sam volio da zasmijavam ljude, i kad sam bio klinac i sada“. Tako je Sergej sebe predstavio, a na moje blic pitanje: Šta bi bio da nije glumac, odgovorio je: „*Nemam pojma.. Nijesam o tome nikad razmišljao. Sad kada me Vi pitate sjetih se Nataše Hadžimanov, koja mi je rekla: 'Ti da nijesi glumac vjerovatno bi bio urbana legenda'. Da, urbana legenda? Možda?!“*

Glumu ne doživljava kao Božji dar, jer: „*Gluma je dar koju svako ima. Ona je pripovijedanje. Svaki čovjek u sebi ima jednog glumca, jer ima sposobnost da priča. Taj pripovjedački nagon imamo svi. Pri čemu često gluma nije ni pripovijedanje, nego slušanje. I*

to slušanje čega god se govori. Slušanje tišine je takodje gluma. Zbog toga ja mislim da svako u suštini može da bude glumac. Drugo je pitanje: Da li je neko na vrijeme riješio da se bavi tim pozivom ili nije? Voja Brajović je rekao: 'Gluma je kompleksnija od svih umjetnosti'. Jeste, jer ona u sebi sadrži sve ostale umjetnosti, a pritom važi i ono što je rekao profesor Dejan Mijač: 'Glumac je vrhunski umjetnik iz prostog razloga što je on sam sebi autor i autorsko djelo, jer se pojavljuje sa svojim tijelom, okom, sa svoje dvije ruke, noge, glavom...‘ “

Pozorište za ovog glumca je svuda oko nas: „*Istovremeno, ako sjedi neki duhovit čovjek u kafani i priča i to je vam je Pozorište. To je već monodrama. Ako dođe drugi duhoviti čovjek, tu se već dešava ozbiljno pozorište. Vrlo često prisustvujemo pozorištima koja se dešavaju i van pozorišta. Tako je meni recimo 90-tih godina minulog vijeka najbolje pozorište bilo u gradu u kome je održavan koncert Ramba Amadeusa. Išao sam na svaki njegov koncert, koji su bili ozbiljno autentično pozorište. Kao što su ranije generacije imale Radovana III, tako je moja generacija imala Antonija Pušića. Hoću da vam kažem: da pozorište ne može da nestane! Ono može da zaluta. Da se uvlači. Da upadne u bezidejno. Da upadne u šta god bilo. Ali, ne može da nestane! To je nemoguće. Ono je jednostavno potreba, kao što je nasušna potreba čovjeku da jede, pije... Igrati i samo igrati! Zijah Sokolović u monodrami 'Glumac je glumac', u jednom trenutku kaže: 'Izmišljaj, jer je to jedini način da preživiš, da se hraniš. Izmišljaj...' On zapravo govori o antropološkim korijenima, o potrebi pozorišta. Kultura je potreba. Činjenica da je ovo najgore vrijeme za kulturu, jer su ovo ljugava vremena. Jednostavno jedan odnos prema kulturi je takav da imamo situaciju da ne samo državu (govorim o svim ovim malim državicama sa prostora bivše Jugoslavije, ovim našim mjesnim zajednicama) da 'ne boli uvo' za kulturu, generalno, nego i ljudi koji dolaze na kulturne događaje se isto tako ponašaju. U sali i*

dalje uporno šušljaju kesicama i zvone im mobilni telefoni u sred predstave. To je jedno nepoštovanje i nesvijest u suštini. Krivo mi je zbog onih ljudi koji su došli i koji znaju da cijene kulturu, jer im ti ljudi smetaju da gledaju kao i nama koji smo na sceni. No, uprkos svemu, kultura je potreba i ona će preživjeti. Često se kaže da smo dotakli dno. Nikada ne možemo reći da smo dotakli dno. Uvijek ima većeg dna. Mi ne znamo šta je dno. Prije pet godina mi smo u Srbiji mislili da je to najveće dno koje smo mogli da dobijemo. Može da se tone zauvijek, isto kao što se može ići ka vrhu. Sigurno da ima većih dna od ovih naših. Mi evo ovdje sjedimo razgovaramo u ovom Pozorištu koje je jako lijepo i novo, a ja sam prije toga pred prepunom salom odigrao predstavu. Daleko je to od dna, jer najgore bi bilo da se nijesmo sreli, da nijesmo razgovarali i da nijesam gostovao večeras u Nikšiću. E to bi onda ličilo na dno...

Trifunović u predstavi „Voz“

Sergejeva gluma je prepoznatljiva i zbog toga što sebe daje upotpunosti, kako na sceni, tako i pred fi-lmskom kamerom. On to svoje davanje vidi kao razmjenu energije: *„Ja sebe dajem u potpunosti dok sam na sce-ni. Na taj način se praznim. Do sam ja radio na sceni, Vi ste bili u publici, kao objekat. Energija je prešla sa mene na Vas. Energija je neuništiva. Obnovljiva je. A, energija mora da se troši, da bi se punila. To vam je kao nekakav akumulator“.*

Kultura je segment života sa kojim je ovaj glumac u potpunom dosluhu: *„Ja sam čovjek koji se drži za kulturu: knjigu, filmove, muziku... Neka-da sebe hvatam kako mi je to često sve u životu. Naravno, to nije neminovnost. Čovjekov život ima i razne druge segmente i sve što je u životu dato čini taj život, tako da je glupo slijepo se držati za bilo što“.*

Trifunović je jednom prilikom izjavio: *„Zabluda*

je da bilo ko može da vas iznevjeri. Svi ljudi se u vašem životu smještaju na svoje mesto. Nikoga i ničega iz prošlosti ne bih brisao, jer da nije bilo tog nečeg ili nekoga, ne bih bio tu gdje sam sad. Čovjekova snaga se mjeri prema prevaziđenim i riješenim problemima“.

Taj svoj stav u razgovoru za „Pozorište“ ilustrirao je i kratkom porodičnom pričom: *„Moj čale je bio incident kada je saopštio svom ocu, pekaru iz sela, da je upisao Akademiju. Otac je otišao u Novi Sad da upiše Akademiju, a pritom to njegovi roditelji nijesu znali. Kada se vratio i saopštio da je upisao Akademiju, moj djed ga je gađao čizmom i izbacio iz kuće. Nije htio da mu da novac za školovanje. Tako se moj otac odmetnuo u glumu, da bi mi: ja i moj brat, mogli da budemo glumci. Čale nije otišao na studije glume, jer nije imao novaca, ali je otišao u Pirot da bude glumac, kasnije u Mostar, Kruševac, pa u Užice. Niko ga nije mogao zaustaviti u tome. ... Moje dijete kad se rodi, neka bude živo i zdravo, može da odluči da bude bilo šta, što god bude željelo. Glupo je miješati se u izbor djece kao što su radili naši djedovi. Pustiti djecu da izaberu je jedina prava i moguća stvar. Zašto bi bilo kome ukrao želju i zadovoljstvo da se ostvari u onom što on želi. Ne razumijem roditelje koji na taj način vrše pritisak na svoju djecu. I to se često dešava. Ima djece koja mi govore da su htjeli da upišu glumu pa im nijesu dali roditelji. Ja im na to kažem: Sine, to je do tebe, čim si ti pustio život po želji tvojih roditelja. Mene niko nije mogao da spriječi u mojoj namjeri, isto kao što nije mogao da spriječi ni mog čaleta“.*

Od svih uloga koje je odigrao u pozorištu najdraža mi je uloga Crnog u predstavi „Voz“: *„Ovu predstavu mogu da igram do u beskonačnost.. Glumcu teško pada kada predstava ne živi na sceni. Prihvatio bih da ne radim bilo šta mjesec dana, ali već poslije mjesec dana imam problem i moram početi nešto da radim. Trening je osnovna stvar. Predstava mora da igra da bi postojala“.*

Muzika je njegova neostvarena želja: *„Bog mi nije dao talenat za muziku, koliko mi je dao talenta za ovo što radim. Onda se u tom smislu negdje smatram uskraćenim, jer bih ja mnogo više volio da mogu da komponujem, ili da fantastično sviram klavir, gitaru, saksofon, violinu. Da budem virtuoz u tom poslu, ili recimo da mogu da komponujem kao Skaj Vikler, ili da sviram violinu kao Stefan Milenković. Muzika je nekako posebna...“*

Saša Anočić, hrvatski pozorišni, filmski i televizijski glumac i profesor na osiječkoj Akademiji

Teatar grabi dalje

- *Volim da gledam teatar koji dira. Teatar malog čovjeka.*
- *U pozorištu se jednostavno mora krenuti od najniže, do najviše stepenice i moraju se proći sve etape. Kada prođete taj put, dostići ćete najveći rang. A, najveći rang onda mogu biti i sporedne uloge koje znaju da briljiraju.*

Razgovarala: *Slavojka Marojević*

Saša Anočić je poznati hrvatski pozorišni, filmski i televizijski glumac, a odnedavno je i profesor na Umjetničkoj akademiji u Osijeku. U Zagrebu je 1998. godine diplomirao glumu na Akademiji dramske umjetnosti. Na početku karijere radio je u Hrvatskom narodnom kazalištu u Osijeku, zatim prelazi u Zagrebačko kazalište mladih, a 2003. go-

dine postaje glumac Trešnje. Osim izvanredno odigranih uloga na pozorišnim scenama, u hrvatskim filmovima i tv serijama, Anočića publika pamti i kao reditelja pozorišnih predstava, produciranih u teatrima: EXIT, Kerempuh i Trešnja.

Za Anočića su i pozorište i film izazov. Teatar grabi dalje, kaže on, a film je moćno sredstvo, medij, kome se ovaj glumac uvijek s radošću vraća.

Filmska i teatarska umjetnost su vrlo blizak oblik stvaralaštva. Ali, koliko usko saraduju te dvije umjetnosti, toliko se i razlikuju. Ja sam neko ko je između teatra i filma. Ne mogu reći da sam u teatru prošao sve. Prošao sam dosta toga, počev od Osijeka, pa preko Zagreba i Teatra EXIT, koga je Matko Raguž otvorio 1904. godine. Kada sam upisao Akademiju u Osijeku, 1902. godine, odmah

sam rekao da ako ikad budem došao u Zagreb, moram naći način da dođem do tog Teatra, gdje je Matko po habitusu glumac i gdje se odlučio baviti umjetnošću koja nije samo izgovorena riječ, već ona ostaje negdje u tmini, šćućurena i u toj tmini drži nas nekako prikovane. Na taj način nas veže da dođemo opet u tu tamu, u tu tminu, gdje iznova i iznova osjetimo doživljaj koji smo ranije doživjeli. Ja i Matko se dobro slažemo. Dosta sam učio od njega. Nadam se, da je i on nešto od mene. Gradili smo teatar koji bi i sami htjeli gledati. Mislim da takav teatar, manje, više i gledaoci traže. Volim da gledam teatar koji dira, odnosno teatar malog čovjeka. Ja sam to nazvao poezijom u prozi, poezijom u dramskom isčitavanju.

Teatar grabi dalje. To je neminovno. U dječijem teatru vidio sam da je puno teže ići naprijed, posebno sa modernim

predstavama. To je teže raditi, nego li u pozorištu za odrasle. Nijesam od tog pobjegao, ali sam iskreno rečeno od toga odustao, jer sam u dječijem kazalištu počeo raditi teže moderne i progresivne predstave. Međutim, one su imale puno slabiju prođu. Ne zbog djece, već zbog nastavnika koji su odlučivali umjesto njih. Kod djece smo mi imali prođu. Dakle, ne radi se samo o nama koji radimo sa ove strane, nego mislim da se radi o onoj drugoj strani koja vrši selekciju. Kad bismo uspjeli pobijediti te negativne strane ljudi, od kojih mi na neki način zavisimo, onda bi naš teatar bio puno progresivniji i prije bi zaživio. Poznajem dobro prilike u Zagrebu i Hrvatskoj. Tu i tamo mi uspijevamo da preživimo, ne mogu reći da vegetiramo, ali rijetko prodiremo dalje van granica Hrvatske.

Anočić kao reditelj posebno cijeni rad na improvizacijama, koje za njega otvaraju umjetničke obrise, ali i domete.

Glumac daje predstavi boju svojim izražajem. Navodim primjer kada sam ja radio „Kauboja“. Tu predstavu smo pripremali šest mjeseci. Počeo sam rad na tom komadu, a nijesam imao ni jednu jedinu riječ napisanog teksta. Imao sam grubo polazište: sedam, osam glumaca amatera, koji se okupljaju da rade predstavu, a reditelj dolazi iz većeg mjesta. To mi je bila samo polazna osnova za rad na tom komadu. Morao sam okupiti ekipu

to osjeća kod nas profesora, predavača. Ja sam relativno frišak u tom poslu. Na Akademiji u Osijeku tek sam angažovan prije tri mjeseca. Predavao sam prije četiri, pet godina na zagrebačkoj Akademiji, ali iz ovog mog malog iskustva sa Akademije u Osijeku mogu zaključiti veliki uticaj zagrebačke škole. Tokom mog školovanja na Akademiji osjetio sam veliki uticaj i zagrebačke i beogradske Akademije, odnosno jugoslovenske škole. Studente najviše učim na svojim greškama, koje sam ja imao kada sam studirao glumu. Akademiju sam završio za tri godine, a upisao sam je kao zrela osoba,

Anočić u predstavi „Nas dva i ja“

koja se dobro zna i koja želi raditi. Krenuli smo u improvizacije, odnosno uspostavljanje karaktera. Kada glumac ima karakter, onda ne može pogriješiti. Što god da on kaže i kako god da to on iznese na scenu, ne može pogriješiti. Kada sam završio sa karakterima, tek tada sam sjeo i napisao cio tekst i to po glumcima. To ne bih mogao napisati bez njih. Bilo bi mi puno teže i vjerovatno bih imao slabiji rezultat, da nijesam tako radio.

Glumce iz regiona, kaže Anočić, vezuje snažan uticaj nekadašnje jugoslovenske škole. To se, kaže on, manje, više osjeća i danas na akademijama. Studente, najviše uči na svojim greškama.

Sigurno je na ovim prostorima veliki uticaj zagrebačke i beogradske Akademije. Posebno se

pa mi se teško mogao bilo ko miješati u stavove. Zbog toga mi je bilo teže nego ostalim kolegama sa klase koji su bili mlađi od mene. A, evo kako izgledaju moja predavanja studentima: Kada dođem u učionicu dočeka me deset pari očiju, koje me gledaju i upijaju sve što im kažem. Osjećam neko strahopoštovanje prema njima, tako da se za predavanja jako dobro pripremim i pazim šta ću im reći. Pritom mislim na osobnost svakog od njih, jer u sebi nose osamnaest ili devetnaest godina. To su mladi ljudi koji su tek stasali i kreću u ovaj svijet, koji ja često nazivam pokvarenim i zločestim. Zbog toga ih u isto vrijeme i žalim i divim im se. U jednom trenutku volio bih da sam na njihovom mjestu, a onda i ne bih. Sve mi se to tako pomiješa

u susretu sa njima. Jer, pred sobom imam čistog čovjeka. U razgovoru sa njima uvijek iskristališem naš odnos, kao što svaki glumac u svakoj predstavi pristupa svojoj ulozi. Mislim da ne postoji određeni sistem. Ubijeden sam u to, šta više sam siguran. Uvijek su drugi uslovi, jer imate susret sa drugim tekstom, partnerima, scenografijom... Sa druge strane iz predstave u predstavu si stariji, prošao si neko iskustvo. Dakle, sve su to neki uticaji koji na mlade ljude djeluju tako da ih više ja na predavanja ne upućujem. Oni su zadovoljni i cijenim da mi ta metoda kao predavača nije greška. Iz mog školovanja na Akademiji znam da su neki moji profesori grijeshili i znali su da zbog jedne rečenice puknu. Lako se boriti sa tim dvije, tri godine, ali ubijediti čovjeka da on krene na duge staze i naučiti ga da radi bez greške, najveći je zadatak mene kao pedagoga.

Da bi uspio u poslu, kaže Anović, glumac mora dosta sebe da daje. Čak previše da daje. No, to svakako, zavisi od uloge, a nekad i od dramskog teksta kao cjeline.

To zavisi od ličnosti, a zavisi od toga šta se radi, odnosno od teksta koji te više, ili manje uzme. Imate glumce koji se ne usude izaći iz uloge, pa pri tome nemaju privatni život. Jako mi je kompleksno razgovarati o tome. Navodim primjer iz mog iskustva: prvih deset izvođenja „Kauboja“ bilo mi je teško poslije svake izvedbe. Ako snimam film, to je nešto sasvim drugo, ako igramo u Pozorištu to je opet nešto sasvim drugo, ako radim predstavu onda je to sasvim nešto treće. To su različite kombinacije. Ako radim na jednoj predstavi preko dana, a naveče igram drugu, onda je tačno da sebe morate previše da dajete. Svi mi nekad pustimo emociju i poželimo plakati pa i ja. Jednom sam zaplakao u predstavi koju sam režirao. Radi se o komadu „To samo Bog zna“. Igrala je dosta dugo. Bez mene su je igrali četiri, pet godina. Nakon tog perioda sjeo sam i odgledao predstavu. Bila je prekrasna. Proradile su naravno, emocije i suze su krenule...

Iako se dosta bavio teatrom, Anović se vraća filmu, njegovoj velikoj ljubavi.

Teatar se vraća i dobija bitku. Mada sam cio život proveo u pozorištu, film najviše volim. Teatrom sam se bavio tako da nijesam imao predaha. Do sada mi se nije desilo da igram u dvije predstave, jer sam u prosjeku imao deset, do petnaest predstava na repertoaru. Eto, sada sam sveo na dvije, jer sam počeo da pisem scenarije. Riješio sam - od sada se prebacujem na film. Istina, prisutan je neki žal za teatrom.. Dakle, još uvijek sam u teatru , a desnom

nogom sam zaakoračio u filmsku umjetnost.

Anović cijeni da je dobro što se u posljednje vrijeme glumci sve češće bave režijom, kako iz estetskih, tako i iz nekih drugih razloga.

Jako je dobro to što se glumci bave režijom, jer sam se uvjerio da reditelj koji nikada nije stao sa one druge strane scene, ne poznaje osjećanja glumca. Taj reditelj nije upoznat koliko je glumcu teško. Da su glumci dobri reditelji i da ova moja priča ima uporište u praksi, govore primjeri glumačkih filmova, koji su puno jači, bolji i ubjedljiviji od rediteljskih rukopisa. Često sam bio svjedok kada veliki reditelji rade predstavu i to sa mojim kolegama, poznatim imenima. Dešavalo mi se da se zapitam: Kako ne može da izvuče iz njega ono što taj čovjek ima? Ja to kao glumac vidim i znam, a pri tom nijesam ni pametniji od tog reditelja, nego jednostavno imam taj glumački nerv, a on ga nema. To je jedna velika razlika u poimanju posla režije. Često se znalo govoriti rediteljima: „Morate stati sa one strane, kako bi ste mogli raditi pošteno vaš posao“. U pozorištu se jednostavno mora krenuti od najniže do najviše stepenice i moraju se proći sve etape. Kada prođete taj put, dostići ćete najveći rang. A, najveći rang onda mogu biti i sporedne uloge koje znaju da briljiraju.

Bojana Jelovac, mlada crnogorska rediteljka o režiji, glumi i produkciji

Pozorište je pobuna i protest, suštinski dijalog i komunikacija

- *Reditelj i glumac, za mene predstavljaju dijalektičko jedinstvo, pa ih ne želim odvajati. Stoga nijesam ni za pozorište glumca, a ni za rediteljsko pozorište. Ja sam za teatar u kome se kreativno prožimaju na zavidnoj umjetničkoj visini: pjesnik, glumac i reditelj.*
- *Važan je dobar izbor literature, da rediteljsko čitanje bude novo, zanimljivo, kao i tema koja bi morala biti provokativna, aktuelna i da me se tiče.*

Razgovarala: *Slavojka Marojević*

Iako je tek prije tri godine diplomirala na odsjeku za pozorišnu režiju, banjalučke Akademije umjetnosti, mlada Tivćanka **Bojana Jelovac** uspjela je svojim rediteljskim rukopisom različite žanrovske strukture da okupi ekipe iskusnih glumaca, ali i da otkrije talenat studenata glume i njihovih kolega

koji su tek izašli sa Akademije na Cetinju. U njenoj diplomskoj predstavi „Život iz početka“, za koju je uradila adaptaciju i dramaturgiju po motivima istoimenog komada Miroslava Momčilovića, igrali su: Mladen Nelević, Nada Vukčević, Mirko

Vlahović i Julija Milačić. Drugi njen autorski projekat „Muzikom kroz svijet“ prikazao je klasičnu muziku na jedan novi, do sada neviđen način. U „Gospodinu Foki“, melodrami sa elementima komedije, mladi glumci: Jovan Dabović, Sanja Vujisić i iskusna glumica banjalučkog Narodnog pozorišta Radenka Ševa, na scenski ubjedljiv način prikazali su rediteljkinu zamisao, koja targetira strah od gubitka lične slobode.

„Pozorište“: Posao reditelja je kompleksan, jer on vodi, usmjerava, koordinira i kontroliše procese predprodukcije, produkcije i postprodukcije scenskog, ili audiovizuelnog djela. Pozorište je kolektivni čin. Imajući to u vidu, koliko rediteljski rukopis može ostati autorski, a koliko je odraz kolektivne vizije dramskog djela?

Jelovac: Rediteljski rukopis je svakako stvar autorstva, ali imajući u vidu da je pozorište kolektivni čin, kao što ste i sami naveli, tu ideju je nemoguće realizovati bez skladne i dobre glumačke podjele. Pažljivo odabrani glumci će biti kadri da svojom transformacijom, emotivnim doživljajem i unutrašnjom akcijom sprovedu u realizaciju rediteljsku zamisao i da je dovedu do harmonične cjeline. U suštini sve je individualno i uglavnom manje-više zavisi od samog reditelja i njegovog „čitanja“ komada...

„Pozorište“: Reditelji oživljavaju pisanu riječ, odnosno djelo koje je polazna osnova u dramskoj umjetnosti. Pri adaptaciji jednog dramskog teksta koliko je bitno sačuvati piščevu zamisao, kako ne bi pri njegovoj inscenaciji dobio sasvim drugu dimenziju, mislim prije svega na njegovu umjetničku vrijednost....

Jelovac: Veoma je bitno. Dramski tekst jesamo jedan mali dio piščevog sna, njegove imaginacije. Reditelj bi trebao, na neki način, da tekstu vrati dimenziju života. Da vrati elemente sna pisca. Bilo da je riječ o klasičnom, il' savremenom komadu, ili pak djelu domaćeg autora, suština je ista. Reditelju

je dopušteno da skрати tekst, ali ne smije da dopiše ni jednu jedinu rečenicu, jer izmjena većeg dijela autorovog teksta po sopstvenom nahođenju, kao i dopisivanje bez saglasnosti sa piscem, je nedopustivo jer nije u skladu sa Zakonom o zaštiti autorskih prava. Na taj način se narušava i mijenja značenjski nivo odabranog komada, čak nekada i do neprepoznatljivosti. S druge strane, ako pak reditelj ima opravdan razlog i jak motiv za intervencijama na tekstu, onda bi najbolje bilo navesti da je u pitanju adaptacija i izvođenje predstave koja je rađena po motivima istimenog komada.

„Pozorište“: Odabir glumačke ekipe u rediteljskom poslu je jako bitna odrednica datog rediteljskog rukopisa. Koliko u svom radu, glumcima dozvoljavate da oni svojom vizurom daju nijanse Vašeg umjetničkog izraza, odnosno da li ste pristalica tzv. glumačkog, ili rediteljskog pozorišta?

Jelovac: Dobra podjela - pola posla. Negdje je izbor glumaca doslovno presudan za rad na predstavi. Saglasna sam sa glumačkim predlozima koji su konstruktivni, tačni i koji su u strukturi. Smatram da glumac sam oblikuje svoju ulogu na osnovu rediteljskih indikacija. Reditelj i glumac, za mene predstavljaju dijalektičko jedinstvo, pa ih ne želim odvajati.. Stoga nijesam ni za pozorište glumca, a ni za rediteljsko pozorište. Prije svega, ja sam za teatar u kome se kreativno prožimaju na zavidnoj umjetničkoj visini: pjesnik, glumac i reditelj.

„Pozorište“: Vaša diplomatska predstava „Život iz početka“, nastala po motivima istoimenog komada Miroslava Momčilovića, okupila je poznata crnogorska glumačka imena: Mladena Nelevića, Nadu Vukčević, Mirka Vlahovića i Juliju Milačić. Od premijere u Tivtu prošle su četiri godine. Koliko ste emotivno vezani za taj svoj rediteljski prvijenac?

Jelovac: Veoma sam vezana. Želim naglasiti da je moja diplomatska predstava najbolji primjer tačnog i uspješnog odabira glumačke ekipe, a usudiću se da kažem da bolja podjela u tom trenutku nije postojala. Zadovoljna sam, jer su se spletom srećnih okolnosti stekli uslovi da u pravom trenutku, sa sjajnim ljudima i još boljim glumcima uradim diplomatsku predstavu u mom gradu. Ta ushićenost s kojim sam odlazila na probe, mi je bila pogonska snaga za stvaranje. Saradnju sa Mladenom, Mirkom, Nadom i Julijom smatram veoma važnim ličnim testom, velikim izazovom i izuzetnim profesionalnim iskustvom. Kompletan proces je bio zanimljiv, kreativan i produktivan.

„Reditelj glumca treba da inspiriše, a glumac reditelja da nadahnjuje“ riječi su mog profesora Nenada Bojića, a mislim da je naša saradnja bila zasnovana upravo na toj relaciji.

„Pozorište“: „Muzikom kroz svijet“ je Vaš autorski projekat, koji je realizovan na inicijativu kamernog sastava Belcanto iz Banja Luke. Igrali su: Nataša Račić i Stevan Šerbedžija. U predstavi su angažovani: soprani - Valentina Milekić, Lidija Pajić i alt - Ana Simanić, korepetitorica Dunja Marković i flautistkinja Bruna Matijević, u pratnji tamburaškog orkestra „Pelagić“ iz Banja Luke. Ideja je bila prikazati klasičnu muziku na jedan nov, sasvim drugačiji, do sada neviđen način. Da li je ovaj žanr na početku Vaše karijere dobrim dijelom determinisan time što ste rođena Kotoranka, gdje se njegovala i danas njeguje klasična muzika, ili je to pak produkt jednog rediteljskog senzibiliteta?

Jelovac: Živim u Tivtu, ali podjednako volim i Kotor i na neki način ga doživljam svojim. U Kotoru često provodim vrijeme, najviše u biblioteci, a i moji najbliži prijatelji su iz Kotora. Ljubav prema klasičnoj muzici rodila se još u djetinjstvu, a na Akademiji se samo dodatno učvrstila, jer smo tokom studija za ispitne predstave često angažovali kolege s Muzičke akademije. Stoga sam rado prihvatila poziv za saradnju rukovodstva kamernog sastava „Belcanto“. Istinski sam uživala na probama, radeći sa nikada brojnijom ekipom, kojoj nije bio problem postići muzičko-scensko jedinstvo. Sjećam se proba koje su bile duge i intenzivne. Toliko puta smo ponavljali odabrane kompozicije da sam većinu naučila napamet, pa sam ih i kod kuće neprestano pjevušila. Predstava se i dalje igra.

„Pozorište“: Radili ste i „Gospodina Foku“ po tekstu Gordana Mihića. Predstava je po žanru ljubavna melodrama sa elementima komedije. Publika je odlično prihvatila, a bile su i pozitivne kritike u javnosti, kao i od Vaših kolega. Imajući u vidu da ste na početku karijere, ali da je Vaš dosadašnji stvaralački opus obuhvatio različite žanrove. Kojem ste žanru, pak najviše naklonjeni i u kojem izrazu sebe najbolje predstavljate?

Jelovac: U pozorištu se rijetko dešavaju toliki stepeni slobode: izbor tekst, glumaca i saradnika. Ta sloboda izbora, se meni upravo dogodila radeći predstavu „Gospodin Foka“. Ministarstvo kulture je podržalo projekat, odobrivši nam dio sredstava, a preostali iznos je omogućio naš producent KC „Nikola Đurković“ iz Kotora. Bilo je veliko zadovoljstvo istaživati i zajedno sa glumcima: Jovanom Dabovićem, Sanjom Vujisić i Radenom

Ševom, oživjeti na sceni jednu toplu ljudsku priču o malom čovjeku, koja se desila davne, možda i ne tako davne 1968. godine, koja nam govori o strahu od gubitka lične slobode odnosno, strahu od ponuđene ljubavi. Za mene je ova tema daleko aktuelnija sada nego što je bila u periodu nastajanja komada, ali sam ipak odlučila da prilikom postavljanja

uraditi i predstavu za djecu.

„Pozorište“: Crnogorska dramska umjetnost i njena produkcija je osobena i prepoznatljiva. Neka viđenja, za moj pojam površna tumačenja, Crnu Goru vide kao mali, odnosno nedovoljan prostor za bogatiju produkciju. Drugi, pak tvrde suprotno! Vaš komentar kao mlade umjetnice, za viziju dinamični-

„Gospodin Foka“ / Režija: Bojana Jelovac

na scenu ostanemo u epohi. „Gospodin Foka“ je primjer i dokaz istinske ljubavi prema teatru, jer smo sa minimalnim sredstavima uspjeli napraviti predstavu koja komunicira sa publikom.

Imam potrebu da sa Vama podijelim jedan lijepi čin upravo od strane pisca komada Gordana Mihića, koji nam je ustupio svoj autorski tekst bez ikakve nadoknade, što je prava rijetkost u današnjim uslovima života. Ovu priliku koristim i da najavim novo igranje naše predstave u Kotoru koje je zakazano za 4. maj, u 20 sati, u KC „Nikola Đurković“. Iskreno se nadam da će nakon Kotora, predstavu vidjeti i publika u Tivtu, Baru, Herceg Novom, a potom i u ostalim gradovima Crne Gore.

A, kada govorimo o žanrovskom određenju, koje predstavlja rediteljsku ličnu vizuru odabranog materijala, moram naglasiti da mi nije primarno polazište. Kada pripremam novi komad, trudim se da mi temelj predstave bude određeni sadržaj na kome želim graditi svoju ideju. Važan je dobar izbor literature, da rediteljsko čitanje bude novo, zanimljivo, kao i tema koja bi morala biti provokativna, aktuelna i da me se tiče... Priželjkujem da radim mjuzikl u bliskoj budućnosti, a voljela bih

jeg razvoja dramske umjetnosti i njene potpune umjetničke i društvene valorizacije....

Jelovac: Saglasna sam s Vašim tvrdnjama, ali da bismo mogli razmišljati o bogatijoj produkciji neophodni su adekvatni uslovi za rad. Zar nije paradoksalna činjenica da Gradsko pozorište i poslije toliko sjajnih produkcija nema sopstveni objekat, već su „povlašćeni podstanar“ u zgradi KIC „Budo Tomović“, gdje su im uslovi rada jako otežani i u umjetničkom i u tehničko-organizacionom smislu, a dobijanje sopstvenog objekta bi trebao biti prioritet. Bilo bi zaista veličanstveno da u bliskoj budućnosti dobiju svoju kuću, jer su nakon 66 godina uspješnog stvaralačkog rada to već odavno zaslužili.

Posebno mi je drago što je Branimir Popović, naš vrhunski glumac i sjajan pedagog zaogrnut brojnim nagradama i priznanjima za uspješne glumačke kreacije, sada umjetnički direktor nacionalnog teatra, koji je svojim dolaskom unio neke lijepe promjene. Otvorio je Scenu Akademija, povećao broj produkcija kako na maloj tako i na velikoj sceni CNP, a takođe pružio šansu mnogim mladim, neafirmisanim umjetnicima, ukazavši im

povjerenje, što je zaista vrlo ohrabrujuće. Kada govorimo o uspješnim produkcijama neodoljivo mi se nemaće potreba da istaknem festival mediteranskog teatra „Purgatorije“ i višegodišnji uspješni rad CZK iz Tivta, koji zahvaljujući brojnim i nagrađivanim predstavama, već godinama ima značajno i prepoznatljivo mjesto, ne samo kao značajna turistička destinacija, već i kao visoko rangirani grad na evropskoj kulturnoj mapi. Srećna sam što sam imala priliku da profesionalno odrastam uz neke njihove sjajne predstave, poput: „Bokeškog D mola“, „Betule u malu Valu“, „Innominata“ i ostalih... A, posebna mi je čast što sam 2014. godine dobila priliku da učim od jednog od mojih omiljenih reditelja Egonu Savina, kome sam bila asistent na predstavi „Providenca“ za koju je tekst napisao Stevo Koprivica, po motivima Čehovljevog Ujka Vanje. Bilo bi mi veliko zadovoljstvo ukoliko bi se predstava „Gospodin Foka“ našla na programu ovogodišnjih „Purgatorija“.

revoluciju“ upravo ugledaju svijet, odnosno kako im na najbrži, najbezbolniji i najefikasniji način ukazati na prave vrijednosti, u konkretnom slučaju na dramsku umjetnost kao odraz života i sublimat svih drugih umjetničkih izražaja? Kako pozorište tu može da dobije bitku?

Jelovac: Pozorište je pobuna i protest, suštinski dijalog i komunikacija. Jedino pozorište još problematizuje, vrednuje, oblikuje svoj pogled na svijet. „Svijet je pozornica na kojoj svako igra svoju ulogu“, rekao je veliki Šekspir. Svjedoci smo ranih podjela, koje pokušavaju razdvojiti ljude, a jedino pozorište spaja baš sve ljude. Kad se svijetlo u gledalištu ugasi nastaje potpuni mrak, tada smo svi isti, postajemo sjedinjeni usmjereni ka onom najljepšem što je u tom trenutku i najvažnije, ka matičnoj scenskoj istini.. Nigdje se ne može doživjeti katarza kao u pozorištu... Nigdje nema toliko istine kao u pozorištu, jer je pozorište jedina živa umjetnost... Ni gadžet uređaji ni bilo koje

„Pozorište“: „Pozorište je život, a život je pozorište“ – na toj teatarskoj sentenciji počiva pozorište. Otud svakako ne bi trebalo postavljati pitanja: „Čemu i zašto služi pozorište?“ Istina, ta vrsta pitanja dovode se najčešće u korelaciju sa gadžet uređajima i vremenu gdje je u jednom trenutku sve na dohvat ruke dostupno, dovoljan je samo jedan klik. Slikar Tiho Vujović bi rekao: „Ne može se sve prstom dotaći!“ I to je tačno, ali kako to objasniti mladima, koji na rođenju, uz tu „gadžet

slične inovativne metode i dostignuća nikada neće uspjeti da zamijene pozorište, glumca uživo i čaroliju koja se dešava samo u tom trenutku na „daskama koje život znače“. Stoga sam sasvim sigurna da pozorište još od Epidaurusa, pa do danas i u buduću mora dobiti bitku.

Značaj repertoara u nacionalnim pozorišnim kućama

Repertoar – ogledalo pozorišta?

•**Ključne riječi:** *Repertoar, repertoarska politika, nacionalno pozorište, kvalitet, kvantitet...*

Piše: *profesor dr Luka Kecman*

U svakoj dobro uređenoj državi izuzetno se vodi računa o nacionalnim institucijama. Zapravo, upravo one čine stubove državnosti i predstavljaju nepromjenljivi faktor, bez obzira na to koja politička opcija je na vlasti, ili ideologija. Nacionalno pozorište je upravo jedna takva institucija. Zato je promišljanje repertoara u toj kući od presudnog značaja za potvrđivanje njene izuzetnosti, ali i osnova za dobro poslovanje, bez obzira na to u kom procentu je pozorište finansirano od strane države. Pogrešno je razmišljanje da ono ne treba da bude na tržištu. Treba svakako, ali isključivo predstavljeno vrhunskim rezultatima.

Najčešće se ambicije pozorišnih uprava sastoje u tome da im repertoar bude ekspeditivan. Ali, to nije i kreativnost. Ona je dio birokratskog razmišljanja. Najvećim uspjehom se proglašava sezona u kojoj godišnji bilans označava plus, kako u broju odigranih premijera i repriza, tako i po broju prodatih ulaznica. Takav pristup se nekada zvao, a valjda i danas, lov za publikom. U tom lovu brojke preuzimaju primat, dok se kvalitet polako ali sigurno gubi, i to do granice koja se zove prosječnost.

Ipak, prije svega, valjalo bi razjasniti šta je zapravo repertoar? Može se definisati kao

1. spisak predstava koje izvodi jedno pozorište;
2. raspored izvođenja predstava tokom određenog perioda (sezone, mjeseca, nedjelje);
3. spisak uloga koje je neki glumac, a naročito pjevač ili igrač proučio, uvježbao i može da ih odigra.

1 Čehov je to formulisao na sledeći način: Ne krivite ogledalo što vam je lice ružno!

2 Takve predstave najčešće ne traju dugo na repertoaru, ili nekih koprodukcija, koje traje samo jedno ljeto. Poznavaoci pozorišnih prilika će prepoznati o kojim je predstavama riječ.

Ovako se definiše u rečnicima i zaista predstavlja izvornu varijantu značenja. Ali, daleko je važnije šta se njime postiže odnosno, kako izgleda i šta znači repertoarska politika. Ona se najčešće utvrđuje dvojako. Prvi, generalni repertoarski koncept najčešće postavlja osnivač, država, republika, grad, opština, pojedinac. Shodno osnivaču i repertoarska fizionomija će biti različita. Drugi je repertoarski koncept sezone i njega donosi uprava pozorišta. I jedan i drugi trebalo bi da budu jasni i da svojim sadržajem nedvosmisleno ukazuju na zamišljene ciljeve. Sigurno je da su oba pristupa u uzajamnoj vezi, te da iz prvog proizilazi drugi.

Možda bi repertoar mogao da se definiše i kao ogledalo pozorišta, i to u smislu i značenju kakvom je ogledalu odredio Čehov povodom njegove komedije *Revizor*¹. U svakom slučaju, radi se o ozbiljnom poslu.

Uzimajući u obzir današnja pozorišta i njihov repertoar, slobodno se može, ali i mora, postaviti pitanje: Ko kreira ogledala? Najčešće se konstatuje svojevrsna kakofonija i zamjena uloga i teza. Nacionalna pozorišta igraju bulevarske tekstove, bulevarska drame, alternativna i off pozorišta klasiku i sl. Jedino što spaja sve ove pozorišne kuće jeste reditelj. Nije nikakva tajna da pozorišta igraju upravo ona djela i tekstove koje donesu reditelji kao njihov izbor i obećanje da će to biti dobra predstava. Neki održe obećanje, neki ne. Otuda i repertoari koji su zapravo izraz lijpih želja reditelja i koji sa malo prije iznijetim pravilima za formiranje istih, nemaju nikakve veze. Mnogi bi odmah reagovali i konstatovali: „Da su ta pozorišta ipak posječena i da nema manjka publike“. Da, tako je, ali pune sale nijesu posljedica repertoarskog promišljanja, već dobre reklame i kampanje. Najčešće se ona sprovodi dok je predstava još u fazi pripreme. Desi se neki incident, napuštanje predstave zbog sadržaja koji se igra ili odnosa reditelja², ili mistifikovanje procesa rada i tome slično. Publika se zainteresuje i

pohrli da vidi o čemu je riječ. Svoju pažnju usmjere na razotkrivanje incidenata ili problema, a samu predstavu malo ko gleda kao umjetnički čin. Tako se dobije jedno veliko ništa koje se dobro prodaje. Forma je pobijedila suštinu.

Posljedice su nesamerljive i nesagledive.

igraju djela na repertoaru njihove pozorišne kuće, a da niko ne vodi računa o tome šta će u narednom komadu igrati. Najčešće ponavljaju iz predstave u predstavu iste ili slične kreacije. Svi se naviknu na to, pa i oni sami i onda uđu u takozvani fah iz kojeg do kraja radnog vijeka ne izađu. O razvojnom putu

Repertoar, kao ozbiljna kategorija i osnova pozorišta, se gubi. Sve je prepušteno slučaju i sklopu zvijezda na nebu. Umjetnički direktori postaju samo skretničari u rediteljskom repertoaru. Publika gleda toliko različite poetike da nije ni čudo što većina ne razumije pozorište, a onda to nerazumijevanje imenuju kao umjetnost. Zamislite tu definiciju: „Umjetnost je ono što ne razumijem“. Igraju se velika djela domaće i svjetske dramske literature u novim čitanjima i viđenjima tako da ponekad ne liče originalu. Zamislite samo generacije mladih u pozorištu koji nikada nijesu gledali jedno Šekspirovo, Molijerovo, Sterijino, Rostanovo djelo u originalu. Koji nikada nisu čuli savršen stih i misao ovih autora, saznali temeljne vrednosti ljudskog postojanja koje su ugrađene u njih i ljepotu vremena u kojem su se njihove sudbine desile? Da li ovakva publika uopšte zna šta je pozorište? Instant mlijeko nije isto što i original, kravlje. A sada zamislite one najvažnije u pozorištu, gospodu glumce, kako

glumca i dodjeli uloga u pravo vrijeme, kako bi se umjetnički razvijali, teško da može biti riječi. Na kraju, o publici. O njoj je briga jednako važna kao i o glumcima. Zato su brižljivo i pravljene repertoari, da se publika obrazuje ali i da gleda ona djela koja će jasno komunicirati sa njima i koja će razumjeti. Da vremenom bude sve zahtjevnija i da se umjetnički kvalitet iz sezone u sezonu, na lestvici vrijednosti podiže. Zato služe ozbiljni repertoari. Oni su garant pune sale i svakako, pune blagajne. Materijalno blagostanje je garant slobode umjetničkog stvaranja. Danas, kada je većina pozorišta finansirana od osnivača, uprava sebi može dozvoliti luksuz da se bahato odnosi prema repertoaru. Sjutra kada to tako ne bude, repertoar će im i te kako biti bitan. Zato, treba početi odmah!

(Autor teksta je prorektor Univerziteta u Banja Luci.)

Petar Banićević - glumac za sva vremena

- *Kad se govori o glumi kao savršenom umjetničkom činu, Petar Banićević je neizbježan i bez premca.*
- *Često se vraćao, u sjećanju, svom zavičaju - Nikšiću, u kome je kao gimnazijalac gledao prve pozorišne predstave, pa kad nije imao ulaznicu, u salu je uskakao kroz prozor! Kasnije je na širom otvorena vrata ušao na pozorišnu scenu i na njoj ostao do kraja.*

Piše: *profesor dr Ratko Božović*

O Petru Banićeviću nije lako pisati jer je gotovo nemoguće dešifrovati tajnovitost njegovog stvaralaštva. Ipak, o njemu se najprije može govoriti kao o velemajstoru teatarske igre. Bio je elitni umjetnik, stvaralac kulturne elite. Veliki gospodin našeg glumišta. Banićević je bio i mudar čovjek,

dostojanstven umjetnik i glumac za dugo pamćenje. On je slovio za glumca - intelektualca i majstora scenskog govora, pozorišnog čarobnjaka. Kad se govori o glumi kao savršenom umjetničkom činu Petar Banićević, je neizbježan i bez premca.

Da bi se tumačili likovi u djelima najvećih svjetskih pisaca, od Eshila i Sofokla, od Šekspira i Molijera, od Dostojevskog i Čehova, od Šoa i Tenesi Viliijamsa do Edvarda Olbija i Harolda Pintera, do naših literarnih veličina, bilo je neophodno imati neponovljivu i složenu umjetničku ličnost. Takvu ličnost je posjedovao Petar Banićević.

Biti uvjerljiv kako i u drami i u komediji, u klasičnoj dramskoj literaturi, tako i u modernim dramskim formama, može samo umjetnik bogatog unutrašnjeg života, rafiniranog ukusa i modernog senzibiliteta. Uz kritičku svijest, produbljeno mišljenje i traganje za čovjekovim tamnim dubinama, bilo mu je blisko smijehotvorstvo, ironija, sarkazam i persiflaža. Nije ga Buca Mirković slučajno nazvao ironičnim harlekinom.

Igrao je u svim beogradskim pozorištima, posebno u Ateljeu 212. U svom matičnom, Narodnom pozorištu, odigrao je preko osamdeset uloga. Njemu je tamo pripala uloga princa Hamleta. Njegovo tumačenje Robespjera, Serebrjakova, Higinsa, Vojvode Draška, Tanaska, Glembaja, Staljina i Ruvarca, najveći dio pozorišne kritike apostrofirao je kao vrh glumačkog umijeća i trijumf

pozorišne umjetnosti.

Banićević je svemu što je stvarao davao individualni pečat. Nadahnuto je glumio i u drami, i u tragediji i u komediji, ali i u komadima sa igranjem i pjevanjem. Za njega je bila uvijek izazovna neistražena i nepoznata ljepota pozorišne igre. Uporno je tragao za njom, baš kao i za istinom koja se počesto skrivala u neprozirnim lavirintima stvarnosti i istorije. Bila mu je prihvatljiva samo ona umjetnost koja se ostvarivala kao najslobodniji vid bivstvovanja, kao sloboda. Bila mu je bliska umjetnost koja se suprotstavljala ideologiji, represiji, totalitarizmu i fanatizmu. Za njega je bila najpodsticajnija ona umjetnost koja je dešifrovala nesvjesno i mentalitetske okove.

O istrajnosti i umijeću kako opstati kao glumac, dovoljno je podsjetiti se predstave „Čovek slučajnosti“ Jasmine Reze, u kojoj je Banićević, u poznijim godinama, igrao, pa da se shvati da nije bilo gotovo nikakve slučajnosti u tome što se ovaj glumac ostao tako dugo na glumačkom Olimpu. Nije slučajno ni to što je dobio sve prestižne nagrade, pa i one koje se vezuju za imena pozorišnih velikana kao što su Dobrica Milutinović i Raša Plaović, čiju je umjetničku vertikalu Banićević s pijetetom slijedio. I kada mu je 2004. godine uručen „Dobričin prsten“, kao nagrada za životno djelo, i kada je sumirano njegovo stvaralaštvo, bilo je jasno da je riječ o nadmoćnoj karijeri koja nikada nije bila u stagnaciji, u kreativnom zastoju, u krizi, u odustajanju od tvoračkog čina. Žiri ove prestižne nagrade, kao dio obrazloženja, zapisao je: „Glumac modernog i svestremenog duha, Petar Banićević je dao snažne i velike uloge i u djelima koja su nastala i u našem vremenu i time dokazao svestranost ovog lucidnog duha, talenta i osjećajnosti. Svakom liku je davao kontrast karakteristike, čineći ih tako raznobojnijim, reljefnijim - dakle istinitijim, psihološki i ljudski uverljivijim“. To je pokazao i kad je odigrao 2006. svoju poslednju ulogu u beogradskom Narodnom pozorištu u predstavi „Sudija“ Vilhelma Mogeberga. Takav kontinuitet, takva doslednost i takva posvećenost pozorišnoj umjetnosti predstavlja ne samo nepodmitljivo pregalaštvo, već i nastojanje da se pozorište izjednači sa najvišim vrijednostima,

sa životom.

S razlogom su zapaženi ne samo umjetnikova kreativna snaga, već i profesionalna odgovornost i studioznost u oblikovanju uloga. Poznato je da je Petar Banićević gradio svaku ulogu sa ogromnim strpljenjem i fascinantnom upornošću. Vida Ognjenović je to označila kao „blistavi profesionalizam“. Ona piše: „Svjestan zamki koje nosi profesija predstavljanja, Petar Banićević je gradio svoj glumački habitus na principima bespoštedne analize svih detalja dramske

Božović: „Banićević je svemu što je stvarao davao individualni pečat“

radnje, okolnosti i ideja koji iz nje proizilaze, da bi, sklapajući ih u cjelinu, postigao vrhunsku slobodu i dijamantski izoštrenu britkost u obrisima zadatog i odigranog lika“. Rediteljka Ognjenović, koja nije krila zadovoljstvo i veliku privilegiju što je gradila predstave u više mahova sa ovom glumačkom veličinom, zaključuje: „Petar Banićević je totalni glumac. Nikad nije ni za trenutak izgubio dah i snagu da u igri postigne dvije naoko nespojive osobine, a to su žestina i plemenitost. Po tom spoju u glumi poznaju se izabrani“. To je komentar koji „pogađa“ samu suštinu umjetničkog tvoraštva Petra Banićevića.

Razumijevanje cjeline djela koje je tumačio i cjeline doživljaja u sebi, dio su umjetnikove strategije, dio nastojanja da se ovlada ne samo „fragmentom“ koji „pokriva“ uloga, već cjelinom pozorišnog predloška, da se stigne do umjetničke cjelovitosti. Uvijek je branio izvornost dramskog djela i temeljne ideje njegovog autora. Za njega je bilo neprihvatljivo - iznevjeravanje originala, rediteljska samodovoljnost i isprazni egzibicionizam. Uranjao je sigurno u svijet umjetničke imaginacije. Ali prije toga želio je da sve bude promišljeno i visoko određeno. Proizvoljnost mu je bila strana jer je u njegovoj samosvijesti dominantna želja da se ostvari koherentna umjetnička forma. A on je svojom interpretacijom i svojom invencijom branio i odbranio svaki lik koji je igrao. To je bilo u središtu njegove pozorišne estetike. Zato nije bio nimalo neočekivano što se u anglo-saksonskom repertoaru osećao tako nadmoćno. Njegove uloge u *Pigmalonu* Bernarda Šoa i Nilovoj drami *Dugo putovanje u noć* kritika je ocijenila kao vrhunska dostignuća.

Banićević je bio umjetnik koji je znao da svaku svoju ulogu stvaralački osvoji i prisvoji, da joj podari vitalnost, da je osavremeni. Za to je bila neophodna saglasnost umnih i osjećajnih energija, uzajamnost lucidnosti i spontanosti - ravnoteža svih kreativnih potencijala. Odavno je zapaženo da za umjetnost glume nije dovoljno znanje, memorija i mašta već je neophodna i darovitost autorstva, umijeće transformisanja. Sve se to našlo udomljeno u ovom umjetniku. I ono što najkreativnijim uspijeva - da bude najprirodniji na pozornici baš kao u životu, pa čak i realniji od realnosti. I prepoznatljiv u svemu što čini i ne čini na sceni. Njegova je svaka gesta bila rječita i svaka šutnja umno kazivanje. A kada je na pozornici, bio prisutan, istovremeno je bila prisutna i magnetska snaga njegove ličnosti, nemjerljiva energija i artistskičko majstorstvo. Tako se glumčeva aura prenosila i na gledalište, na sve koji su bili dio pozorišne igre, na pozorišnu publiku.

U njegovoj velikoj posvećenosti profesiji srećno su se spojile etička i estetska dimenzija njegove ličnosti. Ostao je vjeran i svom talentu i svojoj vrlini, svojoj savjesti. Odvažnost i samopouzdanje nalazimo u temeljima njegovog nastojanja da natkriljuje dostignuto i uspostavlja trajne umjetničke vrijednosti. Tu je i njegova sposobnost da se neprestano usavršava i kreativno mijenja, ali i da ide u korak sa promjenama u teatru. „Svakako najodgovorniji zadatak u Šekspirovom repertoaru Petar Banićević dobiće kao Hamlet u predstavi istoimenog djela koju je u Narodnom

pozorištu 1970. godine režirao Velimir Lukić. Biti prvi tumač Hamleta na sceni Narodnog pozorišta posle legendarnog Radomira Raše Plaovića bila je i velika obaveza. U taj poduhvat on se smjelo upustio ne želeći da ne izneveri tradiciju, niti pak da joj robuje“. Tako piše istoričar pozorišta Raško V. Jovanović. A kritičari su gotovo saglasno zapazili da je u Banićevićevom Hamletu bio toliko prisutan duh savremenosti, da se u njemu mogao prepoznati i revolucionarni talas iz 1968. godine. Zato je i rečeno da je bio Hamlet svoga vremena.

Banićeviću je bilo najbliže stanovište da umjetnik kao rušilac konzervativnog i represivnog poretka, teži višem nivou samorazumijevanja i individualnog senzibiliteta, da teži višim formama društvene i kreativne svijesti. Znao je da osrednjem umjetniku ostaje da laska sebi i svojim privrženicima, da im pruži samo ono što žele da čuju. Spoznao je da je to put prosječnosti, koja je uvijek daleko od kreativnog majstorstva i kritičke svijesti. Zato mu je bila neprihvatljiva i stvaralačka prosječnost i populistička estetika. Moterlan je tvrdio da loš glumac privlači publiku kao pokvareno meso muve! Takvom glumcu ne smeta prosječnost da ostvari veliku popularnost. To nije neobično jer živimo u civilizaciji za koju je rečeno da bi u svakom plebiscitu Bečka opereta pobijedila Mocarta. Zbog toga što je umakao varljivim opsenama lake popularnosti i taštini uspijeha, Banićević je ostvario umjetničku karijeru za sva vremena. Suštinski, on se prirodom svog talenta i svog stvaralaštva žestoko usprotivio banalnosti „opšteg mjesta“, kvaziumjetničkim simulacijama i izobličavanjima umjetničkog umijeća.

Kao profesor glume pripremio je svoje glumačke naslednike, svoju pozorišnu djecu, koju je edukovao punih dvadeset godina. Bez njih je današnja pozorišna i filmska scena nezamisliva. Svi oni, odreda, nose usađenu ambiciju da stvaraju majstorske uloge i da su odgovorni prema svojoj profesiji, baš kao što ih je edukovao njihov veliki pedagog-umjetnik.

Njegovi dugogodišnji prijatelji, koje je ovaj umjetnik svojom iskrenošću, dinamičnošću, duhovitošću i lucidnošću spasavao od reziignacije i le-targije naših neveselih dana, nikako da se naviknu na njegovo odsustvo. Često se vraćao, u sjećanju, svom zavičaju, Nikšiću, u kome je kao gimnazijalac gledao prve pozorišne predstave, pa kad nije imao ulaznicu, u salu je uskakao kroz prozor! Kasnije je na širom otvorena vrata ušao na pozorišnu scenu i na njoj ostao do kraja.

I postao i ostao umjetnik za dugo pamćenje.

(Profesor dr Ratko Božović, donedavno je bio redovni profesor Fakulteta političkih nauka u Beogradu (za predmete: *Teorija kulture, Sociologija kulture, Kulturna politika, Javno mnjenje*), dugogodišnji šef Katedre za novinarstvo i političku sociologiju. Gimnaziju je završio u Nikšiću, a Filozofski fakultet u Beogradu 1959. godine. Magistrirao 1967, a doktorirao 1971. godine. Uža specijalizacija: *Teorija i sociologija kulture, Sociologija slobodnog vremena i Sociologija umjetnosti*. Držao predavanja i na redovnim i na postdiplomskim studijama. Bio je rukovodilac smjera: *Sociologija kulture i kulturna politika* na postdiplomskim studijama Fakulteta političkih nauka. Na Fakultetu političkih nauka u Beogradu na postdiplomskom smjeru *Teorija kulture* držao predavanja iz predmeta *Fenomeni modernog svijeta*. Bio je profesor na Fakultetu dramskih umjetnosti i Fakultetu likovnih umjetnosti u Beogradu (za predmet: *Sociologija umjetnosti*, na Filološkom fakultetu u Beogradu, na smjeru *Sociologija jezika i književnosti* postdiplomskih studija (za predmet: *Sociologija masovnih komunikacija*) i na postdiplomskim studijama Arhitektonskog fakulteta u Beogradu (za predmet: *Kultura urbanog vremena*). Godinama je predavao *Teoriju kulture* na Fakultetu političkih nauka u Podgorici a sada predaje *Sociologiju umjetnosti*, na Fakultetu umjetnosti na UDG – univrsitetu u Podgorici. Bio je jugoslovenski dopisnik francuskog časopisa za svetsku politiku *Democratie Nouvelle* (Nova demokratija). Bio je urednik edicije „Kultura i društvo“ (IP „Vuk Karadžić“, Beograd) i biblioteke „Poenta“ (IP „Unireks“, Nikšić). Autor je oko 300 naučnih i 150 stručnih radova, 15 naučnih projekata.

Umjetnička biografija o Draganu Nikoliću, legendarnom glumcu i jugoslovenskoj kulturnoj ikoni

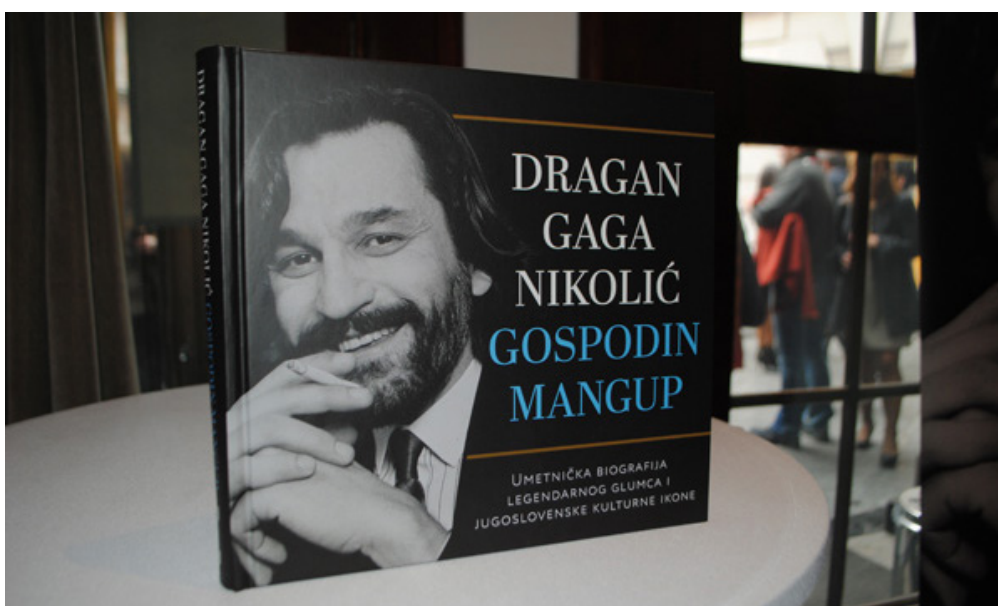
„Gospodin mangup“

Monografija o proslavljenom glumcu **Draganu Nikoliću**, pod naslovom „**Gospodin mangup**“, nedavno je u izdanju beogradske Lagune, promovisana u Ateljeu 212, uz prisustvo Draganovih prijatelja i kolega. Urednica ovog vrijednog štiva je poznata novinarka Radmila Stanković.

Knjiga je rađena kao biografija, prije svega umjetnička, o Nikoliću kao filmskom, pozorišnom i televizijskom glumcu i nije životopis u užem smislu.

da se o njemu prvi put na jednom mestu progovori kao o filmskom, pozorišnom i televizijskom glumcu.

Dragan Nikolić je trajao pola vijeka na jugoslovenskoj i srpskoj umjetničkoj sceni. Kao glumac u pozorištu, na filmu i na televiziji. Kao junak filmova koji predstavljaju bogatstvo nacionalne kinematografije. Na prostoru nekadašnje Jugoslavije, Dragan Nikolić je bio jedan od najvoljenijih glumaca.

Priču o glumačkim i intimnim svjetovima Dragana Gage Nikolića, kao velikog junaka kinematografije, teatra i televizije, na 232 stranice, ispričali su doajeni scenskog i kritičarskog stvaralaštva: akademik **Dušan Kovačević**, filmski kritičar **Milan Vlajčić**, pozorišni kritičar **Aleksandar Saša Milosavljević**, profesor Fakulteta dramskih umetnosti **Predrag Perišić**, reditelji **Dejan Mijač**, **Paolo Madeli**, **Slobodan Unkovski**, **Ljiljana Todorović**, **Miloš Radivojević**, **Slobodan Šijan**, **Boro Drašković**, **Miroslav Lekić**, **Zdravko Šotra**, **Miloš Radović**, kao i publicista **Dragoljub Draža Petrović**. Iz sazvučja njihovih glasova i antologijskih fotografija koje je priredila **Goranka Matić**, oblikovano je jedinstveno svedočanstvo o glumačkoj i moralnoj veličini najvećeg šarmera i najvoljenijeg glumca uz čije su uloge odrastale generacije.

Ova biografija nastala je na ideju Grand kafea, a u dogovoru sa Draganovom suprugom, proslavljenom glumicom **Milenom Dravić**, u želji

Reditelj Dejan Mijač u knjizi, između ostalog navodi, da je Nikolić bio jedan od izrazitih. „Jedna od perjanica svega što je gluma. Nesumnjivo je pripadao eliti, glumačkoj ali i ljudskoj ... I nije slučajno da ga je publika odabrala za svoje mezimče.“

Reditelj Slobodan Šijan piše da se „Dragan Nikolić uspješno odupirao stavljanju na pijedestal, pretvarajući se da je to što radi najnormalnija stvar na svijetu!“

Akademik Dušan Kovačević u sjećanju na Dragana kada se prvi put ‘zvanično’ pojavio u Ateljeu 212, na jednoj premijeri sa Milenom Dravić., piše: „Pričalo se i pisalo se da se ‘viđaju’, da su ‘zajedno’. Priče su prestale kad su se pojavili i u punom sjaju ‘ozvaničili’ ljubav – koja još uvijek traje i trajaće vječno jer je ljubav veća i duža od života“, zapisao je Kovačević.

Delegacija Baletske škole „Princeza Ksenija“ posjetila najvažnije institucije baleta u Kini

Školovanje crnogorskih balerina u Pekingu

- *Postignut dogovor o usavršavanju učenica Baletske škole „Princeza Ksenija“ na pekinškoj Akademiji igre i članstvo Baletske škole „Princeza Ksenija“ u Uniji 16 + 1.*
- *Dogovaranje gostovanje ansambla Nacionalnog baleta Kine, Crnoj Gori početkom juna ove godine.*

Bilježi: *Vanja Pantović*

Delegacija Baletske škole „Princeza Ksenija“ na poziv direktorke Nacionalnog baleta Kine, Feng Ying i uz podrške Ambasade Narodne republike Kine u Crnoj Gori, od 6. do 14. marta

direktorom Baletske škole Nacionalnog baleta Kine razmijenjena su iskustva u nastavi, a bilo je riječi i o budućoj saradnji Baletske škole „Princeza Ksenija“ i te čuvene pekinške baletske škole. Nakon posjete probama baletskog ansambla Nacionalnog baleta Kine, nastavnica francuskog jezika i bontona Ba-

Sa predavanja učenicima škole Nacionalnog Baleta Kine

boravila je u radnoj posjeti najvažnijim institucijama klasičnog baleta u Pekingu. Direktorica Škole Vanja Pantović i nastavni kadar prisustvovali su izložbi koja je organizovanoj povodom 60 godina postojanja Nacionalnog baleta Kine. U razgovoru sa

letske škole „Princeza Ksenija“, Mileva Guberinić za učenike Baletske škole Nacionalnog baleta Kine, održala je uvodno predavanje na temu „Evropskog bontona i istorije baleta“. Fascinantna je činjenica da su učenici eksperimentalnog odjeljenja te prestižne

Baletske škole Nacionalnog baleta Kine odabrani iz cijele Kine, njih dvadeset devet od milijardu i tri stotine miliona ljudi.

Drugog dana posjete crnogorska delegacija prisustvovala je svečanom prijemu u VIP salonu Teatra „Tianqiao“, čiji su domaćini bili direktori produkcije te institucije, kao i direktorka Nacionalnog Baleta Kine Feng Ying. Tokom sastanka razmatrani su oblici saradnje i dogovarano je gostovanje ansambla Nacionalnog baleta Kine, Crnoj Gori, početkom juna ove godine. Delegacija Škole Princeze Ksenije bila je gost predstave „Crveni odred žena“ (kreirana za vrijeme kulturne revolucije), a tradicionalno se izvodi svakog 8. marta, u znak sjećanja na revolucionara i državnika Mao Ce Tunga.

Treći dan posjete Pekingu protekao je u

je sastanak delegacije Baletske škole „Princeza Ksenija“ sa direktorom Pekinške akademije igre, Lei Gu-om i predstavnikom Ministarstva Kulture Narodne republike Kine, Guan Xin, kao i direktorom Pekinške ljetnje akademije igre (Beijing Summer Dance Academy). Sastanku je takođe prisustvovao ambasador Crne Gore u Kini, Branko Perović i prvi sekretar crnogorske Ambasade u Pekingu, Vatroslav Belan. Tom prilikom dogovoreno je usavršavanje učenica baletske škole „Princeza Ksenija“ na toj visokoobrazovanoj instituciji, a takođe i članstvo Baletske škole „Princeza Ksenija“, kao crnogorskog predstavnika, u Uniji 16 +1.

Delegacija Baletske škole „Princeza Ksenija“ bila je gost na baletu „Journey in to the ballet“, koji predstavlja edukativni program, koji Nacionalni balet prikazuje po svim kineskim provincijama. Isti program se organizovano izvodi svim osnovcima i srednjoškolicima u Pekingu. Na taj način oni se detaljno upoznaju sa istorijom i tradicijom baleta, ljepotom baletske umjetnosti, kao i o elementima iz kojih se balet sastoji i na koji način se pravilno izvode, te zašto su neophodni za klasični baletski repertoar i scensku izražajnost. Taj program, takođe pojašnjava značenje scenske mimike i gestova koji su ključni za kazivanje baletskih libreta.

Tokom pretposljednog

Detalj sa posjete prestižnim institucijama kineskog baleta

znaku cjelodnevnog obilaska Pekinške Akademije igre (Beijing Dance Academy), koja pohađa 3000 učenika na raznolikim smjerovima profesionalnih umjetničkih igara. Akademija se sastoji iz: osnovne, srednje baletske škole i fakulteta. Nastavni kadar čini 600 zaposlenih. Nastava se izvodi u kompleksu koji se sastoji od nekoliko zgrada sa 40 baletskih sala, tri teatra / scene, (od kojih je najveća razmjera skoro kao beogradski Sava Centar), internata, kantine, učionica i mnogih baletskih jedinica, sa svom potrebnom opremom. Akademija svake dvije godine organizuje Internacionalnu baletsku akademiju i takmičenje. Takođe je osnivači i Unije 16 + 1 (Baletska unija zemalja Srednje i Istočne Evrope sa Kinom). Unija predstavlja mrežu baletskih festivala, takmičenja, koprodukcijских baletskih predstava i mogućih projekata u svijetu baletske umjetnosti. U popodnevnom časovima održan

dana ove izvanredne razmjene iskustava crnogorskih i kineskih nastavnika baleta organizovano je još jedno predavanje na temu: Evropski bonton, koje je nastavnica baletske škole „Princeza Ksenija“ Mileva Guberinić održala pred odabраних 29 učenika škole Nacionalnog Baleta Kine, nastavnim kadrom škole, direktorom te Škole i Nacionalnog Baleta Kine, Feng Ying.

Dan pred povratak u Crnu Goru direktorka Baletske škole „Princeza Ksenija“ i zamjenica direktorke Ana Halas sastale su se sa direktorom planiranja i sprovođenja internacionalnih turneja Nacionalnog baleta Kine, Shan Jiang, povodom gostovanja ansambla Nacionalnog Baleta Kine Crnoj Gori, tokom 2017. godine. Predstavnici tog odsjeka izrazili su spremnost da povodom odabira lokacija za nastup u Crnoj Gori u aprilu posjete našu državu.

Ministar Janko Ljumović: „Neophodna izrada Strategije razvoja kulture u Nikšiću“

Nastavak započetih i realizacija novih programa

Ministar kulture **Janko Ljumović**, prilikom radne posjete Nikšiću, u razgovoru sa predsjednikom **Opštine Veselinom Grbovićem**, direktorima nikšićkih institucija kulture, umjetnicima i akterima nezavisne kulturne scene istakao je neophodnost uspostavljanja sistema strateškog planiranja u kulturi i skorom pristupanju izrade programa Opštinskog razvoja kulture, odnosno Strategije razvoja kulture. Na sastanku ministra Ljumovića sa opštinskim rukovodstvom i direktorima ustanova kulture bilo je riječi o programima i projektima u Nikšiću, čija je realizacija u toku, a inicirane su i nove aktivnosti u oblasti kulture. Apostrofiran je

istraživanja na Crvenoj stijeni, praistorijskom nalazištu koje ima izuzetan značaj za Nikšić i za Crnu Goru. Nastaviće se i sa radovima na konzervaciji i restauraciji Gradske tvrđave u Nikšiću, zatim sa sanacijom i restauracijom mostova i Dvorca Petrovića. Ove godine su planirana i konzervatorska istraživanja i izrada konzervatorskog projekta Crkve Sv. Petra i Pavla. U tom kontekstu je izdvojena i jedna specifičnost i vrijednost Nikšića, spomenici i spomenobilježja posvećeni Narodno-oslobodilačkoj borbi i antifašizmu koji, kako je rekao ministar Ljumović, „uz adekvatnu valorizaciju i prezentaciju mogu biti važan dio turističke ponude“, navodi se u informaciji

Ministarstva kulture.

Ljumović se nakon sastanka sa rukovodstvom Opštine i direktorima ustanova kulture, u Nikšićkom pozorištu susreo sa umjetnicima i akterima nezavisne kulturne scene Nikšića. Ovakvi susreti, ocijenio je ministar Ljumović prilika su da se prezentuju planovi i programi Ministarstva kulture za ovu godinu, ali i da se razmijene ideje, informacije, projekti i izazovi sa kojima se stvaraoci suočavaju. U razgovoru je zaključeno da su neposredni akteri u kulturi i komunik-

Ministar Ljumović sa rukovodstvom Opštine i direktorima institucija kulture

značaj aktivnosti Opštine na reorganizaciji Centra za kulturu i primjeni Zakona o kulturi, kojom su formirane javne ustanove Muzeji i galerija i Narodna biblioteka Njegoš. Ministar Ljumović je naglasio da je četvorogodišnji „Program podrške razvoju kulture u Nikšiću“, sadržajnim repertoarom pokrenuo produkciju kulturnih i umjetničkih programa i postavio Nikšić na mapu kulturnih događaja Crne Gore i regiona.

Kako je saopšteno iz Ministarstva, sagovornici Ljumovića su „ocijenili da i u oblasti kulturne baštine postoji niz uspješno realizovanih projekata i najavili nastavak već započetih, kao i realizaciju novih. Najavljen je nastavak arheoloških

akcija sa njima važni za određivanje prioriteta u radu Ministarstva i institucija kulture.

„Odgovornost nas koji realizujemo programsku politiku Ministarstva kulture i opština u kontekstu kulturnog sistema je jasna i u tome vidim liniju saradnje, sadejstva i širenja mogućnosti. Ove posjete planiramo ne da bismo posjetili samo zvaničnike i sa njima razgovarali, nego upravo da bi se sreli i sa neposrednim akterima kulturnog sektora i sistema. Vaše reakcije, prijedlozi, ideje, komunikacije obavezujuće su i važne su za nas koji smo nosioci tih odluka ili koji odlučujemo što jeste ili nije prioritet. Prioriteta je jako puno. Ovo je dokaz da moramo na tim dobrim idejama i

projektima da radimo zajedno. Ta sinergija mora da otvara neke nove mogućnosti. Ja dolazim iz profesije produkcije, koju sam doživljavao kao širenje mogućnosti. Stoga i ovaj posao ministra kulture vidim kao širenje mogućnosti“, rekao je Ljumović.

„Nikšić ima izuzetan potencijal i kapacitete, što se najviše ogleda kroz ljudski resurs, ali i kroz poslove kojima se ti ljudi bave. Ta bazičnost kulture je izazov, kako za stvaroce, tako i za one koji donose važne odluke. Kada kažem bazični nivo kulture, onda mislim na zadovoljenje kulturnih potreba. Svi vi ovdje radite da bi kulturne potrebe zaživjele u našem građanstvu i publikama“, rekao je ministar. On je u daljem obraćanju kulturnim poslenicima istakao važnost programa za mlade, koji se moraju razvijati, kao i drugi sadržaji koji su namijenjeni toj populaciji, odnosno publici.

„Moramo razvijati programe i zadatke koji se odnose na omladinu. Ako Evropa zaključuje da joj je publika stara i ta kreativna Evropa kao prioritet u svojim velikim fondovima pozicionira širenje publike, cijenim da i mi isto imamo razlog da to kažemo. Zbog toga je ideja širenja publike jako bitna. 'Program podrške razvoju kulture u Nikšiću' je definitivno dobra platforma. Izazov je i obaveza da Nikšić ove godine dobije opštinski Program razvoja kulture, odnosno Strategiju. Ta Strategija će biti kvalitetna kada vi u svom kulturnom sistemu sagledate sve svoje potrebe. Ta strategija polazi od mogućnosti, opasnosti, slabosti i prednosti. To je detekcija određenog kulturnog razvoja, a taj kulturni sistem bi trebalo da ojača.

„Bili smo u Podgorici, Ulcinju, danas u Nikšiću. To je ideja da u komunikaciji sa gradovima i u gradovima afirmišemo ideju da svaki grad sebe pozicionira na crnogorskoj kulturnoj mapi i da odredi koji je to projekat koji ga čini jedinstvenim, posebnim. Tako ćemo znati zbog čega bi publika iz cijele Crne Gore dolazila u Nikšić, a istovremeno zašto ne imati i ambiciju da se ta kultura i regionalno širi. Želio bih da svi zajedno mislimo jedni na druge na proaktivniji način. Primjera radi: biblioteka i arhiv se ne tiču samo tih ljudi koji rade u tim ustanovama, nego da se tiču svih nas zajedno. Cijenim da neke projekte radimo kvalitetnije u boljoj sinergiji. Šanse su nam veće ukoliko ovu temu kulture podignemo na jedan viši - komunikacijski nivo. Ključni aduti su: ideje, dobri projekti i ljudi“, ocijenio je Ljumović. On je ukazao prisutnima da je Ministarstvo kulture adresa gdje mogu dobiti različite informacije.

„Mi smo krajem godine pripremili desk za kreativnu Evropu, izazov za regionalnu i međunarodnu saradnju, a tu su i postojeće konkursne linije u Ministarstvu kulture, koje je otvoreno i za razvojne linije koji se mogu pokretati u odnosu na druge oblasti, za koje su zadužena druga Ministarstva u Vladi. Svi skupa moramo uraditi da Nikšić do kraja godine dobije Strategiju razvoja kulture. Na taj način bi smo osmislili nastavak i Programa podške i da u toj evaoluaciji primjene ovog četvorogodišnjeg projekta dodemo do nekog okvira koji bi trebalo da bude i dalje linija komunikacije između Ministarstva kulture i Opštine Nikšić i svih novih projekata do kojih možemo doći. Današnji dan treba da intezivira našu komunikaciju i da te različite projekte gdje se pojavljuju i prisutni su individualci, kreativci koji ne stvaraju u institucionalnim okvirima. Njihove ideje su dobrodošle. Osim formalnih programa, fokusi Ministrastva kulture se kreiraju i nastaju i na novim platformama. Jedan novi program koji će ove godine startovati je Trogodišnji program Crna Gora- identitet, imidž, promocija. Dakle, to je projekat koji će ponuditi kreativnost Crne Gore. Nikšić je u toj priči. Od praistorije do danas. Ovo je grad koji ima potencijale i kroz kulturna bogatstva, a i kroz ljude. Tu sliku kreativnog Nikšića bi trebalo unijeti kao sliku kreativne Crne Gore. Na nama je da sve učinimo i da stvorimo prostor za saradnju i ideje, kako bi tako dodatno promovisali našu komunikaciju, ali i činjenicu da je Miladin Šobić obnovio status istaknutog crnogorskog stvaraoca. Nikšić od Crvene stijene, do Miladina Šobića...“

Ministar Ljumović je obišao i Gradsku tvrđavu u Nikšiću, za koji je ocijenjeno da je dobar primjer kako bi baštinu trebalo revitalizovati i stavljati u u funkciju savremenog stvaralaštva, što je osnova za njenu turističku i ekonomsku valorizaciju.

S. Marojević

Kulturna baština: restauracija mostova, Gradske tvrđave i Dvorca Kralja Nikole

Sjaj spomenika kulture

- Završava se rekonstrukcija Rimskog mosta na Moštanici, koja je počela u aprilu 2015. godine.
- Centar za konzervaciju i arheologiju sa Cetinja započeo je radove na rekonstrukciji Hadži Ismailovog mosta na Duklu. Biće nastavljena konzervacija i rekonstrukcija stare tvrđave Onogošt, a planirana je i sanacija Dvorca Kralja Nikole.

Uz kontinuirana kulturna dešavanja u Nikšiću koji se realizuju u okviru četvorogodišnjeg „Programa podrške razvoju kulture“, u adekvatnim infrastrukturnim objektima, među kojima posebno dominira sala i zgrada Nikšićkog pozorišta, u gradu se uporedo radi i na restauraciji kulturno-istorijskih objekata: Rimskog mosta na Moštanici, Hadži Ismailovog mosta, Gradske tvrđave i Dvorca Kralja Nikole.

izvodi Centar za konzervaciju i arheologiju, a projekat finansira Ministarstvo kulture, uz logistiku Opštine Nikšić. Ova građevina potiče iz III vijeka, a most je sagrađen od tesane sige pravilnog oblika. Kameni blokovi spajani su debljim slojem maltera pomiješanim sa životinjskom dlakom. Savršenstvo linija kod ovakvih objekata, Rimljani su postizali primjenom grafostatike. Most ima pet većih polukružnih propusta i četiri mala tzv.

Hadži Ismailov most na Duklu

Rekonstrukcija Rimskog mosta na Moštanici, koja je počela je u aprilu 2015. godine, skoro je završena. U toku je konzervacija tog objekta, a vrijednost tih radova je deset hiljada eura. Radove

olakšavajuća otvora, u slučaju da rijeka nadodje. Po pretpostavkama, most je prvi put oštećen u srednjem vijeku, što se zaključuje po uzidanom srednjovjekovnom stečku u bazi mosta. Posljednje

njegovo oštećenje bilo je 1941. kada su partizani srušili dva zapadna volta, kako bi neprijateljima onemogućili prolaz. Građevina je obnovljena 1957. godine, pod nadzorom Zavoda za zaštitu spomenika, a posao je povjeren arhitekti Đorđiju Minjeviću. Most na Moštanici je od 1947. zaštićeni spomenik kulture, a u Registar nepokretnih spomenika kulture upisan je 1961. godine.

U Nikšiću je početkom marta počela i rekonstrukcija još jednog značajnog kulturno – historijskog objekta te vrste, Hadži Ismailovog mosta na Duklu. Centar za konzervaciju i arheologiju sa Cetinja započeo je rekonstrukciju tog kamenog mosta, koja će se odvijati u dvije faze: zidanje kamene ograde i postavljanje kaldrme i njegovo povezivanje sa trotoarima sa obje strane. Na mostu će biti postavljena i rasvjeta. Vrijednost radova je procijenjena oko pedeset hiljada eura, a nadzor obavlja Agencija za planiranje i projektovanje Opštine Nikšić. Planirano je da se svi radovi na rekonstrukciji objekta završe za dva mjeseca. Kameni most na Duklu, poznat je po tome što je bio nekadašnji glavni karavanski prelaz. Izgradio ga je Ismail Mehmednikić, bogati turski trgovac, 1807. godine. Most je dug 110 metara, a ima osam otvora različitih visina i spada u grupu većih građevina ove vrste. Na njemu se danas ne odvija saobraćaj. Most je više od jednog vijeka u narodu bio poznat kao Hadžov most. Hadži Ismail nije samo taj most darivao gradu Onogoštu. Podigao je i džamiju u Grudskoj mahali, koja nosi njegovo ime i koja je jedina opstala od četiri, koliko ih je bilo u nekadašnjem Onogoštu.

Uskoro će biti nastavljeni radovi na konzervaciji i rekonstrukciji stare Gradske tvrđave, a za tu svrhu je opredijeljeno oko 25 hiljada, dok će za konzervatorske radove na crkvi Svetog Petra i Pavla biti izdvojeno pet hiljada eura. Gradska tvrđava Bedem, po kojoj je Nikšić prepoznatljiv, ima sačuvane i obnovljene tri kule, osmougaonu, istočnu i svodnu, ozidane kamenom sa područja Crkvice i povezane visokim zidom. Modernizovan je dvijema pozornicama na otvorenom, tj. malom i velikom scenom. Stepenište je izgrađeno od kamena starih potopljenih kuća iz Slanog i Krupačkog jezera, kao i od kamena nađenog otkopavanjem gradske tvrđave.

Dvorac kralja Nikole, koje se nalazi u blizini gradskog parka i Saborne crkve, sagrađen je 1900. godine. Ta imponantna građevina propada zbog vlage i krova koji prokišnjava. Izrada projekta za njegovu rekonstrukciju više puta je najavljivana posljednjih godina. Nedavno je objavljeno da će Centar za konzervaciju i arheologiju uraditi i sanaciju Dvorca

kralja Nikole. U toku je izrada konzervatorskog projekta, nakon čega slijedi projekat za kompletnu sanaciju Dvorca.

Ove godine su planirana i konzervatorska istraživanja i izrada konzervatorskog projekta Crkve Sv. Petra i Pavla. Nikšić je poznat i po toj crkvi koja se nalazi u starom gradskom groblju. Podignuta je u centru stare nekropole stećaka. Ne zna se tačan podatak kada je ona podignuta, ali se smatra da ju je sagradio Petar Jakičić iz Rubeža, u vrijeme vladavine kralja Vladimira. Ona je poznata kao najstarija crkva u Nikšiću.

Najavljen je nastavak arheoloških istraživanja na Crvenoj stijeni, praistorijskom nalazištu koje ima izuzetan značaj za Nikšić i za Crnu Goru.

Kulturna baština Nikšića je veoma bogata. Ona bi, prema ocjeni potpredsjednika Opštine Nikšić **Radoša Šućura**, uz druge sadržaje kulture i snažnijeg korišćenja njenih potencijala, trebalo da se maksimalno valorizuje u turističke svrhe.

„Postoji teza da je Nikšić grad piva i čelika, ali ta vremena prolaze, pa smatramo da bi se razvojem kulture podstakle i druge djelatnosti. Cilj nam je da zadržimo grad Nikšić kao kulturnu destinaciju i da taj imidž usavršavamo i proširujemo“, poručio je nedavno Šućur. On je naglasio da je u tom pravcu neophodno raditi na još većoj međuinstitucionalnoj saradnji, ali medijskoj prezentaciji kulturnih sadržaja i kulturne baštine.

S. Marojević

Hercegnovski zimski likovni salon QUO VADIS...

Piše: *dr Anastasija Miranović*

U crnogorskom kulturološkom kontekstu, apostrofirajući likovnu kulturu/umjetnost, prošla godina bila je u znaku 70-ogodišnjice Umjetničke škole i Udruženja likovnih umjetnika Crne Gore. Čini se to kao prirodna prethodnica onog što slijedi već na početku 2017. godine.

U godini proslave 110-e godine od rođenja velikog Petra Lubarde, Hercegnovski zimski likovni salon slavi "zlatni" jubilej, svoj 50-i rođendan. Dva jubileja su sudbinskim usudom vezana, jer upravo je Lubarda zaslužan za osnivanje čuvene Umjetničke škole, prvo na Cetinju, a ubrzo, nakon dvije godine (1948), i za njeno izmještanje u Herceg Novi, u "hercegnovska praskozorja i velike žute narandže u njegovim đardinima" (kako bi rekao još jedan od velikana - Dado Đurić), gdje je dostigla svoje edukativno-stvaralačke vrhunce...Ostalo je historija...Lubarda, Milunović, Prijić, Stanić, Dado, Tošković...

U slavljenju slike i slikarstva (čitaj likovnih umjetnosti), u zemlji koja slovi za "zemlju slikara", Herceg Novom, pored Cetinja i Nikšića, nedvojbeno pripada zasluga sticanja tog epiteta, kako zbog bujne i bogate prirodne, tako jednako i "mentalne geografije" umjetnika, koji su se u njemu radali, stasavali, živjeli, formirali. Dakle, potpuno podrazumijevajućim se činilo baš u Herceg Novom osnivanje Salona posvećenog likovnim umjetnostima, slici... koja je tu i nakon pedeset godina. Slici, u klasičnom medijskom iskazu i formi, ali i slici u proširenom polju virtuelnog svijeta, u kojem neminovno živimo. Tim prije je opstajanje slikarstva/slike, skulpture, crteža kao klasičnih umjetničkih medija značajnije...

Počeci Salona vezuju se za lokalni kulturološki ambijent, no on, očekivano, prerasta hercegnovski, pa i crnogorski kontekst i okuplja umjetnike i selektore iz regiona, odnosno, bivših jugoslovenskih republika. Upravo, činjenica da se tragom poluvjekovnog egzistiranja Hercegnovskog zimskog likovnog salona u kontinuitetu može pratiti/

čitati presjek likovnog života ovdašnjih prostora, dovoljan je razlog za respekt i snažan podsticaj njegovom daljem snaženju i unapređenju.

U zavisnosti od društveno-političkog konteksta, finansijskih mogućnosti i sl., Salon je imao diferentne konceptijske realizacije - nekada je imao isključivo crnogorsku selekciju, nekada međunarodnu, a bilo je izdanja Salona i bez crnogorskih predstavnika. U širokoj amplitudi raznorodnih društveno-političkih gibanja, koja neminovno reflektuju duh vremena u umjetničkim djelima, svega nekoliko Salona slične profilacije omogućavaju kontinuirani slijed, analizu, kritički osvrt na stanje ovdašnje likovne scene. Biti odabran u selekciji, izlagati na Salonu, biti nagrađen, bila je, osim lične satisfakcije postignutim i značajna referenca za dalje napredovanje u karijeri i profesionalnom sazrijevanju, ne samo umjetnika, već i likovnih kritičara, istoričara umjetnosti/selektora Salona.

Hercegnovski zimski likovni salon uvijek su realizovali/podržavali/pratili najistaknutiji umjetnici, stručnjaci, intelektualci svoga vremena ovdašnjeg i bivšeg jugoslovenskog prostora. Rođen od velikih i među njima - od prvog Salona, davne 1968., kojeg je otvorio tadašnji predsjednik Udruženja likovnih umjetnika SR Crne Gore, umjetnik Aleksandar-Aco Prijić, kroz plejadu istaknutih koji su uslijedili - umjetnici koji su izlagali na Salonu, istoričari umjetnosti-selektori/članovi žirija, književnici (Mihailo Lalić, Blaže Koneski, Zuko Džumhur itd.), i političari (ministri kulture i predsjednici Opštine Herceg Novi), koji su ga otvarali, do danas, kada je na njegovom čelu Prijićev sin, takođe, umjetnik Đuro-Beli Prijić.

Jubilarno, pedeseto izdanje Hercegnovskog zimskog likovnog salona eksponira nagrađena djela dosadašnjih Salona sedamdeset pet crnogorskih likovnih umjetnika. Osim prostorne/fizičke limitiranosti za ekspoziciju svih nagrađenih djela sa 49 izdanja Salona, ranije jubilarne rekapitulacije uspješno su ih prezentovale, pa je ovaj pristup odabran i zarad otkola od konceptijske repetitive. Svakako, vrijedi pomenuti da je Hercegnovski zimski likovni salon u svom pedesetogodišnjem trajanju predstavio djela više od hiljadu umjetnika.

Za mnoge od njih upravo je učešće na Salonu značilo kvalitativnu prekretnicu u umjetničkim

samorealizacijama i sticanje potrebnog samopouzdanja za kreativno promišljanje/sučeljavanje sa izazovima “sve mogućeg i sve dozvoljenog svijeta” koji nerijetko tupi oštricu duha i njegovu vitalnost.

Kao produkt, odraz/refleksija, u angažovanom obliku i kritika društva u kojem nastaje, umjetnost današnjice neminovno posmatramo u okviru globalnog “kulturnog pejzaža”. Na početku XXI vijeka, kao i početkom prethodnog, ponovo su u žiži stvarnosti ekonomske krize, krize identiteta, nasilna previranja, secesionističke politike, humanitarne katastrofe, izbjegličke migracije. Nemir, neizvjesnost i nesigurnost, opšta su mjesta

muzejima neće i ne mogu nadomjestiti neposredan kontakt sa umjetničkim djelom. Internet sadržaji nikada neće konvertirati “fenomenologiju disanja” magične/začudne atmosfere neposrednog susreta čovjeka i djela. Tako produkovan “katalog čulnih informacija i zadovoljenja” čini “reason d etre” savremene umjetnosti. Iako u punom intenzitetu živimo Vorholovo “proročanstvo” petnaestominutne slave dostupne svima, u prilično beznadežnom ovovremenom kulturološkom ambijentu, umjetnost odolijeva izazovima. Činjenica da još uvijek želimo da posjedujemo originalna umjetnička djela, ma koliko bila prozaična/banalna (i može da konotira

Sa otvaranja ovogodišnjeg Hercegovskog zimskog likovnog salona

savremenog ambijenta/života. Dakle, u konstelaciji aktuelnog “svjetskog poretka” umjetnost treba da nam pomogne da dešifrujemo/razumijemo, artikulišemo “trenutne nemire našeg doba”.

Površni, efermeni, potrošački konsumerizam u višedecenijski živućem Bodrijarovom svijetu simulacija i simulakruma, trivijalnih “reality” sadržaja “kulture zabave”, medijskog spektakla i društvenih mreža, šalje bitne poruke o stanju, mjestu i značaju savremene umjetnosti. No, ne i kako da je zaštitimo, spasimo od nas samih, od svakodnevnih rastakanja, disperzija i prekomjernosti kojima obiluje globalni ambijent. Na sreću, postoje/opstoje ovakvi Saloni, koji predstavljaju svojevrsni instiucionalni zaklon/štit umjetničkim djelima i savremenoj umjetnosti, u vremenima kada se ona “skupa sa svojom biti od čovjeka odmakla”.

Učestale posjete virtuelnim galerijama i

i neke druge razloge), govori da će umjetnost u klasičnim medijima/formama i dalje biti prisutna.

Vremena teritorijanih i geopolitičkih prekonfiguracija, promjena u globalnom i neposrednom okruženju, komodifikacija prirodnih resursa, čine auru, afekte/efekte umjetnosti uzvišenijom, moćnijom, potrebnijom. Jedino ona ima bezuslovno pravo luksuza na bezgranično polje slobode izražavanja/ponašanja u već odveć omeđenom, kontrolisanom, neemocionalanom svijetu. Njegovu “Luču mikrokozma” predstavljaju umjetnički Saloni poput Hercegovskog, koji će (sa)čuvati sliku (skulpturu, crtež...), kao neugasivu iskru esencije umjetničkog stvaranja.

(Autorka teksta je istoričarka umjetnosti i likovna kritičarka, selektorka/kustoskinja jubilar-nog - pedesetog Hercegovskog zimskog salona i direktorica Uprave za zaštitu kulturnih dobara).

Marija Čolpa
Ljubi da prođe
Drama o dilemi

Lica:

ĐURĐA (35), zapatana u nikad viđeno bogatstvo, udata za domaćeg bogatuna Stanka, sluđena od ljubavi za Kostom.

STANKO (52), bogat, od partijske moći, divlja i rasipa se primitivizmom.

KOSTA (50), urednik televizije, 25 godina u braku sa Dankom, iskreno zaljubljen u Đurđu.

DANKA (50), patrijahalna domaćica, urbana na silu, Kostina žena.

MARKO (35), Đurđin prijatelj s fakulteta, mangup.

ELENA (3, Kostina prijateljica iz djetinjstva.

SLIKA I**Preslišavanje**

Godina je previranja i socijalnih nereda, kriza identiteta i ljubavi. Soba. Đurđa i Marko sjede na podu i raspravljaju se, do koske. Ona čita pismo koje upravo izvuče s printera. Žešća je svađa.

MARKO

Šta ti u stvari hoćeš? Zašto konačno ne skapiraš da si neviđena riba za sve te kretene...

Đurđa hoće da kaže nešto pa se predomisli. Ustane, premisslja se još koji sekund, pa ipak odluči da se drži teme koju je sama započela i da ignoriše Markov kompliment.

ĐURĐA

Ma kako ga nije sramota, čovječe božji. Svi ste vi isti. Ali svi ste isti - psi. Povraća mi se majke mi mile. Ovo da doživim? Ovo? Šta sam ja budala, s po' mozga, da me bjelosvjetska švalerčina ovako...

MARKO

Đuke?! Helou?! Ti si njemu ušla u email?! Čujemo li se? Da li si ti pri svesti? O čemu ti meni pričaš? Na koga si se to navukla, keve ti? Pa ja stvarno ne mogu da poverujem, da te ova seljana, srozala na nivo...

Đurđa umorno sjedne. Baci papir preko glave.

ĐURĐA

Najlakše je po meni... da drviš i morališeš... Ti si mi kao drugačiji... Ti mi kaži, ajd po'fali se! Ti si prava muškarčina!

MARKO

Isprazni se! Viči! Vrišti! Kod mene smo! Nisi kod kuće Đuki! Nema mučnine... Osvesti se, ženo draga! Čuješ li šta ti se govori?

ĐURĐA

Ušla sam pa šta? Što mi je dao password? Što? Namjerno je to uradio! Zato što je svinja i zato što je glibavi muški kućak! On mene da folira? Alo? Mene? Ma ja ću njemu...

MARKO

Ti njemu ne možeš ništa. I prestani da se ponašaš kao da ti je 16 godina! Ovakvu te samo ja mogu... Čovek ti dao password da ti dokaže svoju ljubav, vernost, jebem li ga... A ona sela, i prošarala do inbox-u... O kakva lujka?

Đurđa ponovo uzima papir s poda. Čita. U sebi. Ponovo bjesni.

ĐURĐA

Ona da mu bude urednica? Ona? Mene folira mjesecima, da je to žena njegovog kolege... Ma daj Marko... I onda nađem prepisku, LJUBAVNU!

(Čita)

"Ljubavi moja, nedostaješ mi... mislim na tebe... na vrijeme koje me guši, bez tebe, bez nas..." (plače)
Marko ustaje, prilazi joj s leđa i masira nježno po vratu. Potajno je njuška. Naslonjen na njeno rame, čita sadržaj sa papira.

MARKO

Ti si žena luda! To je bilo... Vidiš li ti ovaj datum? Vidi -to je bilo pre ravno dve godine, od ovog „sudbonosnog časa“... Što si se istripovala, on ti nije muž! On ti je LJUBAVNIK!

ĐURĐA

To mu ne daje za pravo da me ovako seljački LAŽE!

MARKO

A ko tebi sele, dade za pravo da mu kopaš po privatnosti, po prošlosti, po bivšim vezama... KO? Ko si to ti? Kakvo ti je ovo ponašanje, objasni mi!

ĐURĐA

Sad mene treba da bude stid i sram, što sam zaljubljena, jel' to? Što sam deklarirano luda od ljubavi? Jel' treba da se stidim? Namažem, kako ti kažeš „katranom i perjem“... Da izvršim samospaljivanje?

Marko nježno uze papir, zgužva ga i baci. Ona ništa ne primjećuje, jer plače, možda malo prenaglašeno, možda baš kao svaka izdana žena - iskreno, ko će ga znati.

MARKO

Objasni mi što si toliko destruktivna? Zašto? Čemu? Ubićeš sve što valja, a konačno si bila sretna u životu!

ĐURĐA

Sretno sjebana! To sam bila konačno u životu, ako te ko upita, a neće...

MARKO

Ajde malo patetike, nisi odavno... Stvarno hoćeš da budeš jadna, a nisi jadna.

ĐURĐA

Ne ja sam srećna žena! On me laže, a ja treba da kuliram, da me boli peta, za neke lektorke, profesorkе, cice koje je...

MARKO

Ljubomorna si na nepostojeću ribu.

MARKO

Evo lepo mu ovdje kaže: „Nemoj više... zašto mi se javljaš, kad je sve gotovo... Znala sam od prvog dana da ovo sa nama neće ići... Nemoj da oteževaš, ne pritiskaj me, stvarano ne mogu više“ Znači the end! Nema te ljubavi Đuki, nema je! Umrta je mnogo pre tebe! Jao kako si pukla, ne mogu sebi da dođem!

ĐURĐA (*histerično cmizdri*)

Ok. I šta sad?

Marko baci papir, opet. Đurđa ga gleda. Marko se zaleti i šutne papir. Đurđa se nasmije. Marko fudbalskim motom i sasvim šarmantno izdribla komad zgužvane pairne lopte. Potom se izglupira i odglumi da je to nešto gadno, glibavo i grozno. Otrese ga rukama, kao da se otarasio nečeg ljepljivog i gubavog. Vraća se, srećan jer je ona nešto mirnija. Klekne ispred nje i stavi joj glavu u krilo. Ona ga pomazi, ali joj suze nekontrolisano namočiše lice.

MARKO

On te voli. To je jedno sigurno. Ne guši ga svojih strahovima. Ne radi to samoj sebi, moli te drug... Evo, klečaću do sutra ujutru ako treba. Ti si za sve njih dama. Nisu vredni...

ĐURĐA (*nekontrolisano plače*)

Stanko nije budala. Osjeća da se mjenjam, da mi nešto, kao, nije dobro. Još ako me on provali... Ugasila sam totalno!

MARKO (*galami*)

Zato iskuliraj. Radi nešto... Divljaj, pij... evo viči na mene... ne znam šta da ti radim?

ĐURĐA

Maki, samo tebe imam, kretenu jedan. Ko bi trpio ovoliko količinu sranja... nebuloze... Ko?

MARKO

Znaš da te samo ja volim, budalo jedna. Dođi ovamo. Sad ćemo da mu jebemo kevu. Sedi i piši mu pismo.

ĐURĐA

Jao... dovoljno je zavjere. Umjesto da bude laganica, svakim danom je sve teže.

MARKO

Zato što ste zaljubljeni. To je tako normalno. Šta si ti očekivala. Bajku?

ĐURĐA

On je moja bajka. Otkrovenje. Sve. Ti ne možeš da shvatiš koliko je sve ovo važno... pripada vječnosti, nestvarno dobro... kapiraš?

MARKO

I ti po sred tog savršenog bajkovitog otkrovenja bacaš defanzivnu municiju... Hoćeš da ubiješ i razvališ,

tu „savršenu vezu, taj nadnaravni odnos“, da više ne postoji. E to mi ne ide u glavu. Dođi do poriva... do tačke, koja te tera da uništiš lepotu, koja je kako kažeš – nestvarna! Potrudi se! Hajde, ne cvili! Ne mogu da te slušam više!

ĐURĐA

Zato što ga volim, a ne može mi biti! Eto zašto!

MARKO

Au, al' je razlog... Čestitam kolegginice!

ĐURĐA

Čovječe, ja njemu ne želim razvod! Ne želim sebi razvod! Ne želim da sva ta đeca ostanu na ledini, zbog...

MARKO

Šta želiš? Svaka ti stvar kreće s negacijom. Čuješ li sebe? Kreni od početka. Nemoj da ti otvaram mozak na suvo... daj da cirkamo nešto...

Đurđa telefonom naručuje bahanalije. Izivljava se.

ĐURĐA

Halo... Molim vas, dvije quattro formaggi, šopska bez luka, tulumbe, dva Skovina, malo rukole stavite... da na Njegoševu 46... i chessecake... komada dva... i palačinke s plazmom i kremom...

MARKO

Ti stvarno nemaš meru ni u čemu.

ĐURĐA

A ti si jedan obični muškarac.

MARKO

(pomirljivo)

Dođi da mu sričemo pismo.

ĐURĐA(*naslanja se na Marka, s lap-om u krilu*)

Samo me ti voliš...

Marko uzdahne, pa krijući od nje izviši samopovrjeđivanje. Ubode se u nadkoljenicu. Bez jauka istrpi bol, koja u ovakvim situacijama poništava bol duše. Od trpljenja mu zaškri suza.

SLIKA II

Čajanka

Kosta i Elena piju mate. Srću bobišom iz kalabasa, sjede na verandi uz svijeće i gledaju u jezero. Kosta otrči da povрати. Elena gleda za njim. Posle nekoh vremena, Kosta se vraća. Elena se ne osvrće, gleda ispred sebe.

ELENA

Baš ti je toliko loše?

KOSTA

Ona je počela da sumnja.

ELENA

Ona, ili ona druga?

KOSTA

Žena.

ELENA

Konačno je progledala.

KOSTA

Konačno.

ELENA

Jel' ozbiljno?

KOSTA

Vidiš kako sam smršao.

ELENA

Ovog puta si baš prećerao. Što će ti ta „ekskurzija“ u životu?

KOSTA

Izgubio sam glavu...ali potpuno...

Pokušava da izvadi cigaretu iz kutije. Drhte mu ruke. Ne uspeva.

ELENA

Viđela sam to... Nekako su mi slike same dolazile. Ti u ništa ne vjeruješ. To ti je sve od toga. Treba ti malo soli na rep, znaš...

KOSTA

Šta ti to znači?

Elena ustane. Nervozno šeta. Pretura po escajgu, premeće tanjire, šerpe... pravi neviđenu buku... kupuje vrijeme.

ELENA

Eto ništa mi ne znači.

Kosta je odvlači od tog neobičnog raspremanja. Drži je za lice i šapatom izgovara.

KOSTA

Nemoj me mučiti. Znaš da imam samo tebe.

ELENA

A ti imaš - samo svoj život u rukama, stari moj. Ja ti tu ne mogu pomoći. Prejaka je za tebe. Nju ne možeš voziti kao ove guske do sada. Ova je opasna, da znaš!

Elena se nasloni na stolicu. Umorna je od ove priče. Kosta je uhvati za ruku.

KOSTA

Znam.

Elena objema rukama uhvati njegovu, gleda ga očajno.

ELENA

Stavićeš Viladanu, Miju, Lazara, karijeru, prijatelje... mene... na ruski rulet... prodaćeš svoj život zbog NJE?

KOSTA

Znaš da neću.

ELENA

Ostavi je dok si na vrijeme Kosta. Moraš. Ljubav nije djeljiva materija. Može te pojesti. Progutati. Ne bi bio ni prvi ni posljednji.

KOSTA

To je kao da se živ zatrpavam u pijesak. Svojim rukama. Bolje da se živ nažderem pijeska, zemlje, lijepo srebrenom kašikom...ko pravi gospodnin, nego da glumim ludilo ovako na suvo...

Kosta pokazuje sebi i njoj svoje ruke, kontakt je prekinut, Elena ponovo ustaje i šeta.

ELENA

I da ti Kastanedin šakal pojede glavu? To je sve zbog literature koju čitaš. Sve je pogrešno. Sve! Ne histeriši utiho i nemoj da me nerviraš. Odbij se od nje. Budi napokon- off line.

(prilazi mu, obgrli ga, govori na uho)

Napiši Kraj. Spasi se kukavče. Svi ćete izginuti.

Kosta odmahne rukom, ustaje.

KOSTA

Idem da povratim.

ELENA (vrišti)

Organsnski doživljavaš to ludilo. Razboljećeš se. Nije svakome dato da odživi takvu strast. A sve to ide pod čistokrvni grijeh! O Bože, s tobom vladaju neke nečiste sile. Spasi ga Gospode! Spasi od njega samoga, od zaludenosti koja vodi u provaliju, od ljepila koje mu je zapalu u moždanice... on nje bestijalne...

KOSTA

To nema veze s tim. To nije povezano sa seksom. To je...

Kosta otrči da povrati, Elena viče za njim.

ELENA

Nego je povezano s Marsovcima... Ne lupaj. U zrelih godinama si dozvolio sebi ovaliki luksuz. To je vazda osuđeno na karambol... na propast. Vi Kole nemate budućnost. Ubaci to u svoju memorijsku karticu već jednom. Tada ćeš prestati da povraćaš... I počni da se moliš. Sve radiš kontra. Ne valja... ne vrijedi pričati sa tobom.

Kosta se pojavljuje na vratima, briše usta.

KOSTA

Svi imaju budućnost.

ELENA

Aha... a vi ćete biti mimo ljudi... Progledaj Kosta! Mozak ti je zapeo baš tamo đe ne treba... Kao „živjećete sretno i zadovoljno do kraja života, dok vas smrt ne rastavi“... ma daj, molim te... Takve priče nema u običnom životu. To ne podržava ni vjera ni država.

KOSTA

Mi pišemo jedno drugome - uzvišenu literaturu.

ELENA

Zato si puko! Što se vidate? Što ste u krevetu skupa, ako seks nije važan, ako to nema veze s tim? Ti s demonom liježeš u krevet. To je to.

KOSTA

Zato što sanjamo isti san. Zato što...

Elena se uprepodobila i sjedi ispred njega sa pokretnom šminkernicom. Crna linije oko očiju. Sjeluje samouvjerenom. Nadmoćno. Tako izgovara rečenice. Sileći se, uspjela se izdići „iznad situacije“.

ELENA

Ja to ne kapiram, šta li? Sad sam ja glupa, a gospođa domaćica, odgajivačica vaše dece je čak progledala. Uspjela je da između sarme, Sulejmana Veličanstvenog i ćaskanja s komšinicom, baci pogled na muža koji očigledno skapava... lipsava od zaljubljenosti!

KOSTA

Elen, tjeraš me da ostavim vazduh kojeg dišem i da udahnem buđ. Što si takva večeras?

Elena i Kosta se gledaju. Ona mu je sve bliža. Na korak do poljupca, Kosta otrči da povрати. Elena govori za njim, njemu, ili sebi...

ELENA

Razvedi se lijepo i gotova stvar... (*osvrće se, prestravljena da li je zaista čuo*) Što se patiš? Umrijećeš!

Kosta se ponovo vraća, još iscrpljeniji.

KOSTA

I treba da umrem. Glup sam.

ELENA

Pa crko da Bog da, kad si toliko glup. O Bože mi oprosti i pomoz mi!

KOSTA

Razočaraću djecu, upropastiti im život, postaću kriv za sve u njihovom životu.

ELENA

A ovako ćeš im baš biti od koristi. Prolupan, skršen... prazan...

KOSTA

Đe bi Ona nakon 25 godina braka? Šta bi tek njoj učinio? Kako bi se ona iznijela... Porodica, rodbina, prijatelji... Bili bi prognani, prokleti, dok smo živi.

ELENA

Ostavi je! Čuješ li me? Svakako si proklet. Bolje da patiš ti nego da povališ petnaest duša... da svi odu u emotivni bezdan iz kojeg nema povratka. Nema oprosta. Nema tu onda Kole ni ljubavi. Samo patnja i rupa u glavi. Poslušaj me...

KOSTA

Ona će umrijeti. Ako je ostavim, moja najveća ljubav na ovom svijetu će ugasi svoju dušu... I tu mi je kraj.

Elena otvara lap-top.

ELENA

E sad ću da joj napišem pismo. Prokleti internet, prokleta virtualna java... Kako smo prije, k'o ljudi, imali ljubavi, sastanke, poljupce... držali se za ruke... A vi ste...

KOSTA

Eli, ti to ljubavi moja ne razumiješ. (*Kosta zatvara lap – top, drži Elenu za ruku*) To ne pripada ovom svijetu. Mnogo je dobro, da bi ostalo i dalje ovoliko - dobro i istinito. Mnogo smo isti... To je iznad svih emocija. Matori smo da se foliramo. Ti me bar znaš. Ako mi se šta desi...

ELENA

Prekini više, s tim trivijalama... Ti si potpuno skrenuo s puta. Pod hitno te vodim u manastir. Tamo se možeš isprovjediti. Ne zezam se. Meni je pomoglo. Zašto bježiš od nečega što ti može glavu spasiti. Opet me tako gledaš i ne veruješ mi... a oduvijek imaš samo mene.

Kosta opet otrči da povrati.

SLIKA III

Susret

Hotelska soba. Đurđa ulijeće, Kosta je grli i ljubi po očima, dlanovima, svuda... Padaju na pod. Drže se grčevito kao u skloništu pred bombardovanje... Od strepnje, ljepote i konačnog dugo očekivanog susreta, drhte i plaču. Oboje.

KOSTA

Konačno.

ĐURĐA

Zašto je ovoliko teško?

KOSTA

Teško je...znam da je teško. Volim te Đurđa. Kao pubertetlija te volim, želim, tragam za tobom...

ĐURĐA

Stalno?

KOSTA

Ne možeš ni da shvatiš koliko.

ĐURĐA (mazno)

Ja ću ti umrijeti, samo da znaš.

KOSTA

Nećeš nikada umrijeti. Ovo je samo naše. Počni da vjeruješ u to. Nemoj da sumnjaš... samo se bespotrebno glođeš... Kad vidim šta sebi radiš, onda i mene guši.

Đurđa ustaje. Skida kaput, rukavice. On je nijemo gleda. Đurđa se poigrava jednom od rukavica, mazi ga po licu. Onda mu rukavicom zatvori oči.

ĐURĐA

Ti ćeš me ostaviti Kosta.

KOSTA

Kako? Da napustim sebe? Dođi. Zagrli me. *(Kosta sklanja rukavicu sa očiju, dok se Đurđa tresu od plača)*

Prestani da plačeš. Znaš da će sve biti u redu.

ĐURĐA

Da al' na onom svijetu.

Češu se kao lavovi pred parenje. On doliva vino, pali svijeću... dok se ona proteže i čeka njegovu ruku za ples. Nježno, na vrhovima prstiju plešu. Maze se i gledaju u oči.

KOSTA

Bejb, ti si moj svijet, i ovaj i onaj... Ne radimo nikome ništa. Treba samo da se pustiš i hodaš... Ne žuri... Nema potrebe da domaštavaš slike kojih nema... Moramo živjeti...

ĐURĐA

Sa rokom trajanja.

KOSTA

Opet ona. Šta treba da uradim, da mi konačno počneš vjerovati. Šta? Dišem za tebe, stvaram za tebe, ti si jedino stvarno u mom idiotskom životu. Konačno sam te pronašao. Ne ruši to... Ljubi me.

Kosta sjedne na verandu i spusti Đurđu u krilo. Ona se mazi, mjauču, frkće... igra se.

ĐURĐA

Izvini. Vidiš da sam luda i histerična. Sve je to od tjeskobe. Od... njih, nas...

Osvjetljeni su dnevnim blještavilom. Na balkonskoj etno postavci od tesane građe se ljuljaju, ona u njegovom krilu, isprepleteni kao pauci spremni za ritualni čin samoubistva. Prohladno je. Gledaju u jezero.

KOSTA

Zamišljam da imamo zemlju pored ove obale.

ĐURĐA

Da al' da bude na onom tamo proplanku. Uz vodu je velika vlaga a odozgo bi vidjeli bolje... i boje su drugačije... da su nam oči spojene s horizontom... Kao, stavimo cebe na ledinu i čekamo...

KOSTA

Hodamo...

ĐURĐA

Blejimo u „tu“ budućnost koja nas čeka.

KOSTA

Kućica, po mom, bi trebala biti kamena.

ĐURĐA

Prizemna. Samo za nas.

KOSTA (važno i imperativno)

Naravno! Zahtijevam male otvore, a ne neke velike seljačke prozore s velikim staklima.

ĐURĐA

I podno grijanje. I drveni pod. Samo da bude toplo. Napolju led, a unutra - banja.

KOSTA

Kamin treba biti unutra širok, i dubok... i obavezno da je s vanjske strane, visoko iznad krova... da bolje vuče, da bude pravi macan!

ĐURĐA

Molim te da kužina ima onaj radni sto od balvana, prešišanog po pola... Što smo ga gledali u onom etnoselu, sjećaš se... Kad smo s bogomoljkama konat imali... Jel' se tako kaže? Pa k'o Vilma i Kremenko, da sjeckamo salate... tvoja obožavana mesišta pajcujemo... njuškamo se po čitav dan...

KOSTA

Bez konekcije - molim!

ĐURĐA

Bez ljudi, posjeta... bez ikoga s ove planete.

KOSTA

Samo naše parče života.

ĐURĐA

Da, mazane mazni... A trijem? Na njega nisi mislio?

KOSTA

Nisam.

ĐURĐA

Njega ću lično daskama da zakucam za zemlju. I one ležaljke iz Čarobnog brijega, sa pokrivačima, kad je hladno, kad snijeg pada...

KOSTA

Nisam znao da njega voliš...

ĐURĐA

A ja nisam znala, da ti možeš da planiraš futurističku sagu u nastavcima.

KOSTA

Ti stvarno misliš, da je to nemoguće.

ĐURĐA

Snovi... reci mi jedan koji se ostvaruje, pa da radim na tome...

KOSTA

Tvoja nevjera me sad vrijeđa. Kako nije moguće?

Na tv-u počinje dnevnik. Kosta skače i pojačava.

ĐURĐA

Kako samo možeš da misliš na ove idiotizme. U sred priče mi pojačavaš tu smješnu kutiju iz koje govore mali ljudi.

KOSTA

To mi je posao. Daj molim te da čujem.

Iz tv kutije, ide rafalno nabranje dnevnih tragedija:

„Košmar na Bliskom istoku; Zemljotres u Indoneziji; Blokiran tunel u Berlinu...sedam mrtvih i dvadeset osam ranjenih...“

ĐURĐA

Ne zanima me svjetska BOL! Halo? Ode me boli! (*pokazuje na grudi*) OĐE! Stiska me sa svih strana, da ne mogu da danem dušom svojom... a On možeš misliti... na um mu padaju vjesti i svjetska kriza... patnja...

KOSTA

Tiše, molim te...

TV: *Pretučen policajac u Ulici slobode... Istraga se nastavlja...*

ĐURĐA

Mušarci? Svi ste isti.

Nosevi im se dodiruju. Šapću jedno drugome u usne, parafrazirane rođene stihove. Suze im liju, a oni i dalje nastavljaju sa spontanom i improvizovanim igrokazom. Obožavaju se.

ĐURĐA

Koja je cijena za ovu otrovnu ljepotu, koju nazivamo ljubav? Meni liči na paradoks, za skok s mosta pa na beton... Uzvišeno, što masakrira. Kazna za izabrane!

KOSTA

Duks, shvati da je Ljubav cijena tumananja i lajanja na mjesecinu. Naša je pronađena kao izgubljen san... kada zagrlili, kao slanica u očima, pokaže se put, moja bejba...

ĐURĐA

Imam slike, kako te gutam suzama pored nekog napuštenog groba... osjećam neki čudan dug i kao da krvlju plaćam - svoj bol.

Kosta joj otkopčava košulju, polako, miriše joj vrat.

KOSTA

Svi pokušaji da odlijepim te od sebe živog - propali su! Mi letimo prvom kosmičkom klasom... daleko do samog kraja, gdje kičmu ne saginje zemlja. I još dalje... dalje...

ĐURĐA

Meni sve nekako užurbano promiče, i cesta i svjetlost, iako bliješti i blicka, sve mi promiče u čekanju. A nema te. Znaš, budnu me drži samo odraz ljepote, dok me riječima opijaš, ispijaš i ranjavaš... Očajavam, a znam da patiš, možda duže i dublje od mene.

Đurđa klekne ispred njega. Izuva mu cipele. Polako, ritualno.

KOSTA

Najdraža, iz mog si rebra stvorena. U tebi kuca moje srce, tobom teče, moja krv. Ti ne možeš biti ničija moja si samo i ničija. Pristao sam i zakleo se da moj si uzdah i moje cijelo.

Poljube se kao pravi stravstveni ljubavnici. Na tren, Đurđa se kao ubodenica odmakne i vrisne. Sličino jauku, glasnom umiranju.

ĐURĐA

Ne vjerujem ti! Jer lažac pod jezikom držimo oboje. Ljubav pretačemo i varamo bez treptaja... Vidiš li sad da umirem?

Kosta je mahnito ljubi. Ona se prepušta. Zvoni telefon.

KOSTA

Tiho. Ona zove.

Đurđa zakopčava košulju. *Kao prenuta iza sna. Popravlja usne karminom, kao za kaznu gasi televizor, obuva se... liči na mehaničku lutku, koja je ubrzala svoje naučene i isprogramirane komande. Otvara prozor, diše ubrzano. Usne namjerno razmazuje jarko crvenim karminom, krijući suze od kojih joj se zacakli lice.*

ĐURĐA (*sebi u bradu*)

Naravno, da je tiho.

SLIKA IV

Njuškanje

Danka je naduvena od vode u zglobovima, sa dvadeset kilograma viška na omanjem tijelu. Sjedi za stolom i mota kanale na TV-u, veoma nervozno. Kosta ležerno i nezaintersovano ulazi u dnevnu sobu, pali komp, Danka naelektrisana na njega frkne, uzdahne i očekuje reakciju. Kako Kosta ne reaguje, Danki ne preostaje ništa drugo, nego da mu na poslužavniku iznese ručak. Kosta jede odsutno, mehanički i teškom mukom, gotovo izblaziranim fazonima pokušava da primjeti njeno postojanje u datoj jedinici vremena, jer Danka stoji pored njega i posmatra svaki njegov pokret. Kako bi naglasila svoje postojanje, namjerno ispusti pun poslužavnik stakla. Kosta se polako osvrne.

KOSTA

Bio sam na sastanku, pa šta?

DANKA (*pokazuje na telefon*)

A šta je ovo?

KOSTA

Dirala si moju privatnost?

DANKA

(čita)

„Suviše se ranjavam, misleći na vrijeme u kojem smo tako beznadežno divni, nestvarni... lijepi i sretni. Ne ostavljaj me da mislim. Javlaj se. Trebam tvoju dušu, misao, dah. Moj si svijet otkriveni. Mazi me mislima. Voli me. Tvoja“

KOSTA (*potpuno smiren*)

To je forwardovana poruka.

DANKA

Ko je ona? Kako se zove? Čime se bavi? Šta želi od tebe?... Govori! Kosta počni da govoriš, zvaću ti decu! Kosta odlaze poslužavnik. Posmatra je prkosno, polako uzima iz njene ruke telefon. Smiren je i samozadovoljan. Pali tv i pojačava izvještaj sa bliskoistočkog ratišta. Danka još više pojačava tv, na šta on koristi trenutak dobro izrežiranog života i buntovno galami, nadvikuje se.

KOSTA

To nije niko i ništa. Dobio sam od prijateljice poruku, koja je ona dobila od svoje prijateljice. Eto. Jesi li sad zadovoljna? I to je cijela istina! Moj telefon da više nisi dohvatila. To je moje, kao što ti imaš svoje stvari. Ovo je greška. Da nisi dirala, sad se ne bismo raspravljali. Kraj. Završena diskusija.

Kosta se vraća jelu. Danka na dugme gasi tv. U prostoriji je muk.

DANKA

Nakon ovolikih godina čekanja tebe...da dođeš s puteva, izvještaja, hotelskih kongresa, seminara... svega...

KOSTA

Ti sjediš, dok ja na primer – radim!

DANKA (*ironično*)

Da, ja ležim. Samo ti radiš. Sad ćeš mi lijepo objasniti ko je ta Tvoja, uostalom, daj mi da zovnem taj broj. Ne treba mi tvoje priznanje. Mene stalno smatraš manje... spremnom, sposobnom... daj mi taj telefon!

Kosta ustane, Danka se povuče. Kosta joj otima daljinski iz ruku i opet pali televizor. Ton se vraća. Sve je nedovoljno da bi maskiralo bučnu bračnu polemiku.

KOSTA

Čuće nas svi kroz kuću. Smiri se ženo draga. Ne postoji nijedna druga. Nisam ja taj tip. Zašto si toliko ljubomorna? Nema razloga. Samo praviš hajku, bezrazložnu tenziju... U ovoj kući je stalno - tjeskoba!

Danka staje između njega i televizora.

DANKA

Nisam ja luda Kosta. Vidim ja da ti pojma nemaš o čemu se ođe radi. Sad mi reci, moliću lijepo, kako te stvarno nije sramota?

Ćute. Gledaju se. Danka u naletu strasti i ludila pritrči Kostu i snažno ga zagrlji. On pokušava da je zagrlji, ali mu ne ide. Najzad se odmakne, gotovo se gušeći.

KOSTA

Gušiš me! Prekini!

Danka pokušava da zadrži Kostu u rukama, ali on joj okreće leđa, i sjeda za sto. Danka ostaje praznih ruku,

koje bespomoćno stoje u vazduhu. Očajno istim tim rukama prolazi kroz kosu, pa se onda seti. Seti se šta hoće da kaže.

DANKA

Promjenila sam boju kose, BOJU! Vidiš li ti išta na meni?

KOSTA (*nervozan, ne okreće se*)

Vidim. U čemu je sad problem?

DANKA

Vidiš? Nakon dva debela dana ti vidiš, da više nisam plava, već smeđa, deset cenata skraćena dlaka, na glavi, ne na nogama, transformisana... Hej? I sad sam ja luda? Bezobrazna, što gospodinu koji po vazdan radi, ulazim u privatnost? Ma šta mi to govoriš, majke ti?

Kosta gasi kompjuter, ustaje, ne zna gde bi krenuo da se skloni.

KOSTA

Preumoran sam da išta vidim. Šta me sad peglaš? Eto, pričaj do ujutru. Ja idem da spavam, a ti samo motaj, to što si naumila.

DANKA

Šta je u pitanju? Reci mi! Jel' ozbiljno? Budi pošten pa mi kaži! Opet se nosaš sa lap-top-om!

KOSTA

Moram da provjerim rokove... Prilažemo projektnu dokumentaciju... Ti stvarno nemaš takta! Sad ne smijem ni to da radim. Ovo prava tortura. Prava pravcata. I to kućna.

DANKA

Gledaj malo u mene, u decu, u naš zajednički život. Tebi je samo ekran ispred očiju. Tamo su tvoje misli. Ti više ne živiš sa nama Kosta.

KOSTA

Čini se da je sad stvarno dosta.

DANKA

Sve se sazna. Nemoj misliti da mi možeš sakriti neku kombinaciju, aferu, tu tvoju žensku. Misliš da sam stara da se razvedem od tebe? Deca će te prezreti. Pljunuće te i za njih ćeš biti pokojnik.

KOSTA

Danka, ko te god navodi i uči o tim gnusobama je monstrum. Smiri se. Niko nikoga ne vara i ne ostavlja. Ajde, popij pilkice za tenziju, pa jednu spavalicu, dođi do svog jedinog muža i da spavamo, već jednom. Sve si umislila.

DANKA

Izvadiću listing. Vidjećemo ko će koga da napravi budalom.

Kostin telefon zavibrira. Danka skoči na telefon. Rvaju se.

KOSTA

Po cijenu ne znam čega, neću ti više dozvoliti da mi čitaš poruke. Jel' ti to sad jasno!

DANKA (*drži se za glavu i leleče*)

Muž me vara. Moj rođeni muž mene vara. Muž me vara na moje oči, oči naše dece, roditelja, svih živih... Sad je ura od ponoći Kosta!? Dabogda se ne probudili oboje. Crko ti, crkla i ta profuknjača bjelosvjetska dabogda. Šta nam ovo uradi crni Kosta?

KOSTA

Laku noć. Vidi se da previše gledaš turske serije. Sad si prećerala. Ovo je previše Danka.

Danka zgrabi telefon i razbi ga u zid. Djelovi se rasuše u paramparčad. On se zacereka i okrene prema zidu.

DANKA

Jel' vrijedna ovoga? Naše živote držiš na rubu provalije.

KOSTA

Umišljaš. Ne postoji niko i nijedna. Samo sebe blamiraš. Uostalom, radi kako želiš.

DANKA

Idem kod mame, bestidniče nijedan! Deca neka dođu sama... sutra. Fala Bogu, dovoljno su velika. Ti si nesrećo, izgubio glavu. Moje je samo da ti je fizički otkinem s vrata. Čuvaj me se Kosta. Čuvaj se moje i svoje sjene... Ostavljena žena je veliki krvolok... samo polako... dok svane dan... dok se izađe iz noći...

samo polako...Fukaro bestidna!
Pljune i napusti kuću.

SLIKA V

Đurđa i Stanko su u spavaćoj sobi. Đurđa sedi kraj noćnog stočića, gleda se u ogledalu, maže kremu, Stanko se šetka u skupocenom ogrtaču. Tačnije, donosi čaše za šampanjac koji planira da otvori. U prolazu ljubi Đurđu u rame. Ona ga posmatra. Skuplja snagu za razgovor koji slijedi.

ĐURĐA

Idem na odmor.

Stanko se nasmije, od srca, pripali cigarilos.

STANKO

S kim? Kakav sad odmor? Pa ti ne radiš ništa, ni na poslu, ni kući. Ti si stalno na odmoru draga moja.

ĐURĐA

Gušim se. Moram negdje da odem.

Stanko je fiksiran na flašu šampanja, sa cigarilosom u ustima. Ležeran, hvadnokrvan. Nadmen.

STANKO

Večeras se igramo. Noćas nam je sexy night. Zaboravila si? Četvrtak je dan bez obaveza. (*Čep iskoči i prepadne Đurđu.*) Sad ću ja da te odmorim. Dođi.

ĐURĐA

Ovdje me guši. Štitna sto posto.

STANKO

Štitinu i ostale izmišljotine imaju žene koje su bez love. One se guše, jer nemaju leba da jedu. Ti imaš sve! Hoću svoju seksi mačkicu u punom sjaju. Ne kviri ovako dobar početak. Obuci onu najskuplju bebydolku. Evo, vidi kako me pališ.

Stanko prilazi Đurđi i uze njenu ruku. Primiče je svom međunožju. Đurđa se s gnušanjem otrgne.

ĐURĐA

Na kraju ću sama da odem u ludaru. Tako je najbolje. Tamo ću se odmoriti. Tamo je mir, sto posto.

Stanko je posmatra u ogledalu, pomjera joj kosu.

STANKO

Slušaj, nešto sam mislio... crvena boja je svakako boja od crne... mislim brus, gaćice.. .taj fitness te tako zategao... baš mi se sviđaš... prava si pink kokica.

Đurđa se odmiče. Stanko se opet nasmije od srca.

ĐURĐA

Ne želim seks.

Stanko traži nešto po fiokama.

STANKO

Ali ja želim. Čim počnemo i ti ćeš da želiš. Opet si bila s prijateljicama. Nemoj. Sve kviriš. Obuci one najvišlje, one s pufnama, što smo ih birali... đe ono... znam da su bile žara, 150 e... al' vrijede... kao plesačice iz Crazy horsa... ne glupiraj se... pripremi se, da počnemo...

ĐURĐA

Stanko, tebi treba neka druga žena, a ne ja.

Stanko nalazi šta je tražio – veš o kojem mašta za četvrtak večer. Pobjedonosno njime maše njoj iznad glave.

STANKO

OOOO... Ti si mi žena. Druge su dosadne! I vazda su bile manje sočne od tebe. Ti si moja freška jabuka. Jel' da? Rekla si da voliš da ti pričam... Sad opet ja ne valjam...

ĐURĐA

Nije do tebe. Meni nije dobro.

Navaljuje na ženu. Ona mu se pušta. Krijući plače.

STANKO

Evo uplatiću ti Tenerife, Kairo, hoćeš u Pariz da idemo... evo možemo sljedeći vikend. Malog ćemo ostaviti

...Nove drame...

kod babe. Hoćeš?

Stanko se zavlači ispod ogrtača. Ljubi joj stopala.

ĐURĐA

Hoću da budem sama. U šumi. Ali potpuno sama.

STANKO

A mogu li ja da ti dođem onako, kao slučajno, iznenada?

ĐURĐA (*vrišti*)

Zašto me ne čuješ? Zašto praviš ovoliku tjeskobu? Zašto? Ne mogu više Stanko, ne mogu!

STANKO (*ljut*)

Šta ti radim? Šta je to s tobom? Imaš krpice, voziš auto iz salona, trošiš k'o nenormalna, mlatiš đe hoćeš... nećeš u metropole... kakva te šuma spopala? Ti si stvarno ili bolesna Đurđa ili dobro bezobrazna. Mogla bi malo da odeš tamo đe ne treba. Mogao bi sve to da ti ukinem, pa da budeš baš za šumu.

ĐURĐA

Samo ti je seks u glavi. Samo seks. Ima li išta drugo, majku mu Božju?

STANKO

Ostalo imaš. Šta fali seksu? Ti kao da se gadiš seksa sa mnom? Jel' to normalno? Eto pitaj prijateljice? Koliko puta imaju odnose s mužvima... Pitaj. Nazovi, da i ja čujem te istine. Meni vala nije normalno da ženu molim da imamo odnos. To se podrazumijeva, da bude na izvolte...

ĐURĐA

Ko da sam krava, (*ponavlja njegovom intonacijom*), „Na izvolte“! Strašno. Bez dostojanstva, bez emocija. Kao da je to neka mehanička radnja. Opet me glava zaboljela. Ovo je stvarno prestrašno!

STANKO

Malo si se časti mi uzbičila. Tebi je normalno da budemo skupa dva puta, tri puta mjesečno, jel' to? 'Oćeš da nađem neku koja će da mi daje redovne porcije, dnevne, nedeljne...

Stanko odustane od nje i nasu sebi šampanjac. Srkne, pljune na pod. Đurđa ga gleda.

ĐURĐA

Ma nađi koga hoćeš, samo mene ostavi na miru. Ko tu kome daje? Šta dajemo, šta treba da ti dam Stanko? Organ? Hoćeš da budem prosta? Šta ti u stvari hoćeš od mene?

STANKO (*galami*)

Kako šta hoću? Hoću svoju ženu! U krevetu! Hoću da prestaneš s noktima, depilacijama, sranjima, i da peglaš, kuvaš i budeš normalna žena koja se daje svom mužu svakoj jebenog dana...

ĐURĐA

To hoćeš?

STANKO

Da. Dosta mi je više, da mi glumiš neku nedodirljivu ribu. Nisi bila nevina, kad sam te priveo nakon one presmiješne pijanke. Nije ti falilo trošenje i ostalo... Sad ti smeta sve!

ĐURĐA

Hoću u šumu. Ostavi me na miru.

STANKO

Nađem li ti jebača, iskopam li što... to će ti se i desiti. Golu i bosu su te prdeknuti u šumu - Striborovu! Pa ćeš da vidiš, kako ćeš se tamo odmoriti i kako ćeš uživati. A Laja, nećeš videti nikada.

ĐURĐA

To su tvoji argumenti. To ti je stil. Prijetnja i ucjena. Opet me guši. Opet mi neko sjedi na prsima.

STANKO (*mljacka i zavodi je*)

Hodi, sad ću ti oljuštiti te gluposti.. Nikako da shvatiš da seks opušta, smiruje dušu... pomaže, podmlađuje... bićeš k'o nova... k'o puterica... 'ajde, prestani s glupostima... ti si se nešto bezveze iznervirala... ne sekiraj i sebe i mene... skini se pa da počenemo...

ĐURĐA (*u namjerno izazvanom transu*)

Mjesečini muzem mlijeko i pojim žedno srce... Proživljena sam u beživotnom mesu... u demijurgu sam duša tvoga svijeta...

Stanko joj ipak sam prilazi, nežno je ljubi.

ĐURĐA

Idem da se istuširam. Što se mora nije teško.

STANKO

Ti me odbijaš a ja se ložim na tebe... ajde... požuri se... želim te...

Đurđa se u kupatilu trlja na suvo, bez vode, kupke, bez ičega - nešto nalik ljubavnom samokažnjavanju, krivici, bez krivice, stresu zbog nedumice. Histerično, glasno i prebrzo u bradu izgovara stihove, koje više liče na riječi bez smisla.

Putujem, zajedno sa jutarnjim golubovima, da uhvatim kišu, vjetru da promjenim pravac. Tražim način da doletim, da budem s tobom, nedjelja je, a želim da ti, noć subotnju dočaram. Grlio nas je mrak. Priljubljeni i nepomični, sijali smo ko zvijezda u napuštenom svemiru. Ljubili smo more i šetali pustinjama Gondvane. STANKO (*pjeva i u tigrastim slim gaćicama ulijeće u kupatilo. Ne benda puno zatečeno stanje, agoniju i ženu u svemu tome.*)

Common baby, let my fire!

ĐURĐA (*Kao glumica na generalnoj probi. Skida se i nastup počinje*)

FRRRRRRRRRRRRRRRR!

SLIKA VI

Rame za plakanje

Kosta i Lena farbaju ulazna vrata Leninog stana. Oko njih su kutije, alat i smeće koje se nakupi u sred renoviranja, selidbe i tješnja prijatelja.

LENA

Ona sad plače, jel' da?

KOSTA

Plače.

LENA

Guska. Mogla se ranije sjetiti, da ima muža frajera! A da manje gleda u svoj ekran...

KOSTA

Ona je dobra majka, brine o svemu...

LENA

Ona brine samo o svom interesu. Tolika fol patrijahalna posvećenost je trik Kosta... za lijene... manji otpor-čista fizika!

Kosta ostavlja četku. Prvi put pogleda Lenu.

KOSTA

Šta hoćeš da kažeš?

LENA

Jesi li je ikad volio?

KOSTA

Poštujem je.

LENA

Zašto si je onda oženio?

KOSTA

Tako je moralo.

LENA

Sad mi je malo kao muka. Izgradio si porodicu porodicom? Napravio joj decu. Ženi koju poštuješ? I tek sad vidiš šta si propustio u svom životu?

Kosta nastavlja da kreči. Kreči kao da slika neku imaginarnu sliku.

KOSTA

Đurđa hrani svaku poru mog bistva.

Lena mu otme četku. Sve je isprkasno. Umeljano. Gledaju se i ne vjeruju.

LENA

Pa ipak, tu je Danka... obavezali ste se da ćete biti roditelji. Nemoj da miješaš, emocije sa obligama. Ne sad. *Kosta joj prepušta četku, i šeta po stanu kao ranjena životinja. Lena kreči. Na svaku njegovu riječ ona se strese, grči i sve oštrije nanosi boju.*

KOSTA

Bili smo 24 sata zajedno, goli, lijepi, čarobni. U mikrokosmosu hoteske sobe na karirane kockice, ambijentalno, toplo, naše... To nije seks Elen. Nije bilo seksa. Ne. *Lena ispusti i alat za farbanje. Namjerno prevrne kantu jupola.*

LENA

Kosta... zaljubljen si kao mlađan vočić... što miriše cvijeće...

KOSTA

Fernidand. Bik.

LENA

Da, bik. Rasplodni. Nagon nije opravdanje za nečije traumatično djetinjstvo... Teška tema off.

KOSTA

Eli, to je čista literatura. To nema veze s preljubom...

LENA

Kažeš mi da niste imali odnos?

KOSTA

Seks je prizemlje. To o čemu ti ja govorim je nadnaravna pojava.

LENA

E da se traži hodža, vidovnjak i baba Vanga! Ovo je neka mađija, svega mi.

(ironično)

KOSTA

Ne rugaj se. Tu nema lijeka. Ali se dogodilo. Takva priča postoji.

LENA

E neka je sretno!

Kosta vadi kutijice iz džepa. Otvara ih i pokazuje Leni.

KOSTA

Pomiriši. Ovo je lavanda, a ovo krema od čokolade... za lice. Nju ujutru stavim i tako je na meni, u meni, oko mene, čitavog dana...

LENA

Puk'o si, moj Kole ...

KOSTA

Piše mi o ljubavnim vinogradima...(Kosta se zatetura) Eli, nije mi dobro... pašću... Eli...

Lena ga pridržuje da ne padne.

LENA

O ljubavi moja... Šta ti se ovo desilo...

KOSTA

Zovi Đurđu. Zovi je.

LENA

Zvaću koga ja hoću. Dosta je ove skandale. Zovem hitnu!

SLIKA VII

Šiz

Na obali jezera, u dijelu renoviranog fansy restorana, sami u gluho doba noći, Đurđa i Marko piju tekilu, ližu so i limun i slušaju Massive Attack. Marko otvara lap top.

MARKO

Ona sa dijamantskim cirkonom na kecu...

ĐURĐA

Seka iz daleka?

MARKO

Aha. Ona ti je brate, mnogo jaka riba! Ima sto miliona kombinacija... Ta jebe sve redom... nema kod nje ovo-ono, radi kao pijavica... Zakači se i sssssssssisaaaaaaaaaaaa... dok im ne izbunari svaku kintu. Kraljica, kad ti kažem!

ĐURĐA

A Barbika?

MARKO

E ona je roba za dranje, brate! Ako je smotaš na brzaka, dok je malo janpi, može lakše... inače radi u službi za odnose sa onim irskim investitorima... parla, tri jezika ladno...

Đurđa se smije i viri mu preko ramena.

ĐURĐA

A čija je to mala?

MARKO

Jebem li ga. Tatina valjda. Nije u tome fora. One se takmiče koja će da se jače čipira. Kao, ako se šine s likom koji donosi kintu u državni inbox, ako se ispostavi da ima zicer... e takva likuša mora kod tate na „prezentaciju“ u (vrišti od smijeha) power point-u...

Đurđa gleda u otvoren ekran, čita i izbezumljeno sipa dvije-tri doze alkohola, eksira i nastavlja na glas.

MARKO

Opet neko sranje. Jel' može druženje bez sjebanjanja online?

ĐURĐA (čita)

Moja, Ona je pročitala sms poruku ljubavnog sadržaja. Moramo prekinuti komunikaciju, bar na neko vrijeme. U kući mi je pakao. Molim te da razumiješ. Volim te, beskrajno.

Đurđa obara čaše sa stola, ne od bijesa, već od šoka.

MARKO

To majstore!

ĐURĐA

Ovo nije istina.

MARKO

Iskuliraj. Šta nije istina? Žena mu je provalila u telefon! Konačno da neko ima mozga.

ĐURĐA

„Moramo prekinuti komunikaciju?“ Kako je ovo jadno, Marko!

Marko kupi čaše s poda, briše ih o pantalone, sipa im novu turu.

MARKO

Wrong! Sve je savršeno normalno. Reakcija očekivana. Žena je boginja! 'Ajd živjela ti meni!

ĐURĐA

On se povlači? Ostavlja me? Ostavlja me, Marko?

MARKO

Oj, ne histeriši. Niko nikoga ne ostavlja. Dečko je pičkica i gotovo. Ukakio se u gaće. Stavio te na hold.

ĐURĐA

Šta pričaš to? Kakav hold? Ne razumijem, ja više ništa ne razumijem...

MARKO

Hoćeš da ti crtam? Tvoj princ na ružičasto uzjahanom konju je oženjen i sasvim normalan muškarac, hoću da kažem da nema dečka i tako to... Ok... Evo uozbiljio sam se. U ovom času, on shvata da je uhvaćen i razotriven...

ĐURĐA

I prekida komunikaciju sa mnom?

MARKO

O ženska pamet iz tebe progovara. Stani malo! Svojoj guzi ugađa. Ne želi da izgubi „bračnu stabilnost“.

Đurđa sruči čašicu u grlo.

ĐURĐA

Translate pliz.

MARKO

Đuks, muškarac ostavlja ženu, porodicu, i sve u kompletu samo ako ima backup. Ako je već pola stvari

preneo u sledeću logu, ako ima od čega da izdržava ovu ekipu tzv. alimentacija, i ako nije - pička.

ĐURĐA

I tu nema love story? Ja ću sad da padnem u nesvijest.

MARKO

Njemu je žena: sobarica, kuvarica, odgajivačica dece, dodavačica stvari, peglačica... kapiraš... povremeno ima nešto što oboje tripuju da je seks...

ĐURĐA

Da. Rekao mi je „Znaš mi imamo dobar sex“...

MARKO

Taj lik mi se sve više i više sviđa. Ali majke mi. On i žena mogu da se krešu samo kao dvije sestre od tetke. Posle 25 godina brakovanja... Čuješ li ti sebe? Pa da je riba kao Naomi brate, sva od čokolade, pa mnogo je...

ĐURĐA

Marko, uđi u ovaj prozor, nova poruka... ja sva drhtim, ti kucaj, piši: Dragi kolega, vidim da mi se ne javljate. Upravo sam shvatila da sam (greškom) na vaš broj poslala nekoliko poruka ljubavne sadržine. Pošto je moj suprug pod imenom Kokica (izvinite na intimističkom sadržaju) neposredno uz vaše ime Kosta, došlo je do zabune. Još jednom vas molim za izvinjenje i nelagodu, ukoliko sam izazvala neku neprijatnost. Pošto ću ovih dana biti u svom vinogradu, smatrajte ovo porukom izvinjenja i pozdrava. Potpiši me imenom i prezimenom. Sent to...

MARKO

I pozdravite suprugu, koja ovo smeće treba da proguta u velikom i obimnom zalogaju. Čuj, biće u vinogradu... Frajer si, nema šta.

Marko se krijući opet samopovrjeđuje.

ĐURĐA

Mrš, skote...(zaplaka se)

MARKO (*uz veliku dozu samokontrole, nasuprot izazvanom dvostrukom bolu, nastavlja kao da je sve normalno i uobičajeno*)

Ti si samo za Brodvej, dušo. Ovi seljaci će da te slome, keve mi. Šta ti radiš od svog života?

SLIKA VIII

Ljubavni vinograd

Đurđa sa vunanim čarapama i baroknoj spavaćici, Kosta je zamotan u plišani pokrivač, piju vino i gledaju u kamin.

ĐURĐA

Sve mislim da bulaznim, a ja jasno vidim radnju, slike... kao da gledam spostveni film, namotan 1778. Autetnično. Imam i osjećaj hladnoće, svega, zime, snijega... plašim se da ne odem pa-pa... tu-tu, s mozgom... Opčinjena sam s tobom... ludaaaaaaaaaa...

KOSTA

Mene niko nikada ovako nije volio.

ĐURĐA

Smeta ti.

KOSTA

Ubacuješ mi hektolitre emocija, koje prepoznajem, ali ne mogu da akumuliram...

ĐURĐA (*smije se*)

Kakvim jezikom mi to objašnjavaš? Naučno-tehničkom retorikom?

KOSTA (*nježno*)

Danonoćno plovim stazama naše ljubavi... Ubija me što nisi tu, što te od posla, od kuće ne mogu čuti, što mi na trenutak postaješ dalja... I tada shvatim, volim te još više i snažnije...

ĐURĐA

A ja... vidim slike, kao na tren nakon našeg sastanka, odjednom se prevrne svijet, i zarobi nas nevrjeme i

ledena kiša, pa na treptaj, kroz taj vizuelno ledom omeđen prostor proleti moja čuvena zvijezda gubilica, i vilenjaka iz naših vinograda ljubavi... doleti kao pahulja, baš do one česme pod snijegom.

KOSTA

Ona postoji, česma, snijeg, sve postoji... ne umišljamo... i vjerovatno se sve to desilo... To mjesto s fotografije je na samo par kuća od mjesta gdje sam se rodio. Vidiš...

Istovremeno izgovaraju:

NIŠTA NIJE SLUČAJNO!

Đurđa polako ustaje, ide ka kaminu. Polako gura ruku u vatru.

ĐURĐA

Ne znam šta to treba da znači... kako da se nosim sa tim svim... znakovima, činjenicama, sudbom...

Kosta je odmiče od vatre, ljubi ruku.

KOSTA

Korak po korak. Hodaj... molim te... uz tebe dišem... polako, nemoj da žuriš, tu sam za čitav život... ne brini se... molim te... ne...

Đurđa ga odgurne. Stane na noge. Izigrava lutku koja visi o koncima. Kosta sedne na pod. Gleda je.

ĐURĐA

I onda vidim sebe i tebe, u nekim kostimima, haljinama, koje ne mogu da provalim kojem dobu pripadaju... Sjurim se do te česme i kleklem u polumraku, za kojeg nisam sigurna da li je suton ili svitanje... Pa plačem i držim ruke pod tu lednu vodu, pod česmu... koja je hladna do amputacije.

Kosta je uhvati za noge. Đurđa prestane sa igrokazom. Ukoči se tačnije.

KOSTA

Tebe ne smije ništa da boli.

ĐURĐA

I onda se pojaviš, upravo tako, ne dozvoljavaš mi da se kvasim, tu se otimamo, a ja natapam gunj tom bezvremenom vodom, noge stavljam pod pilo... Mi smo Kosta prokletnici!

KOSTA

Ne! Ti si moja Vila... morska!

ĐURĐA

Čujem huku derviša... vidiš da ludim...

KOSTA

Mi pripadamo jedno drugome i kraj.

ĐURĐA

Dokaži!

Kosta se propinje i leđima uspravlja uz njena leđa. Naglo se okrene i uhvati je objema rukama za glavu.

KOSTA

Đurđa, Ja ti ništa ne mogu dati!

ĐURĐA

Ništa od tebe ne tražim. Dokaži da me voliš, do kraja života!

KOSTA

Imaš moju dušu i moje srce.

ĐURĐA

Nemam vrijeme. Ono nedostaje. Ovo je san.

Zvoni njen telefon. Oboje su sleđeni. Čute. Zvoni do kraja. Nakon toga zvoni njegov telefon.

KOSTA

Ko zna da smo ovdje?

ĐURĐA

Naši vilenjaci...

KOSTA

Ignoriši. Čuti i ignoriši.

ĐURĐA

Vidiš da je san.

Zagrle se, jako, jako.

SLIKA IX

Hakerisana stvarnost

Đurđa i Stanko su u bračnom krevetu. Iznad glava su trofeji *safarija, medveđa koža zakucana u zid, satenski baldahin u boji neba im čini koloritni detalj s plafona, dok su jagnjeće kože pobacane umjesto ćilima*. Đurđa čita knjigu. Stanko se poigrava sa cigarilosom.

STANKO

Varaš li me?

Đurđa ga ne gleda, „čita knjigu“.

ĐURĐA

Nisam luda.

Stanko joj istrigne knjigu.

STANKO

Zakuni se u dijete!

Đurđa ustane iz kreveta i teatralno obuče ogrtač.

ĐURĐA

Neću. Stvarno su ti glupa pitanja, a fore iz prošlog vijeka.

STANKO

Zakuni se u našeg Lava da me ne varaš.

ĐURĐA

Odakle ti to?

STANKO

Nešto nije u redu. Budi čovjek pa reci. Nismo djeca Đuki.

Stanko je uhvati za ruku i vrati u krevet.

ĐURĐA

Stvarno sve moraš da pokvariš!

STANKO (*ljubi je*)

Znači samo si moja? Ha? Hoćeš malo moje snage!?

ĐURĐA

Stanko! Nemoj s prostačenjem... zar svaki put moram da molim... za mrvicu pristojnosti.

STANKO (*ustaje se polugo i bifla*)

E, a sad ću da budem malo pristojan. „Čijih bi se poljubaca od levande i čokolade sjećao, da nije tebe... Ne bih ni znao da se u polusnu može razgovorati u dvoje... Da tebe nije, moja Đurđa...“

Đurđa je hipnostisana, zatečena i šokirana. Liju joj suze niz obraze. Grč na licu djeluje kao termin pred smrt.

ĐURĐA

Kraj. Života. Svega. Gotovo.

STANKO

Svitac. Đurđa, svijetli u mraku Svitac! Kako kaže tvoj vrli ljubavnik poeta: razotkriven čežnjom pamučnom... majku ti jebem šta mi uradi? Sa ovim jadovom?

ĐURĐA

Žao mi je.

Stanko divlja po sobi. Na nju cijedi kreme i razmazuje njihov sadržaj. Ona je zgrožena.

STANKO

Šta ti je žao? Što me varaš, što sam te uhvatio ili što sam budala? Molim te objasni mi sve do tančina. Ne boj se. Neću te udariti. Gadiš mi se. Iskreno. Muka mi je.

ĐURĐA

Volim ga.

STANKO

Kako to misliš? Voliš ga u krevetu? Voliš ga jer želiš pod zemlju? Voliš ga jer ne želiš da imaš sina i porodicu? Voliš ga iz objijesti? Dosade? Ne izazivaj me!

ĐURĐA

Ti to na žalost, ne razumiješ.

STANKO

Gospođa se zaljubila? Je l' to?

ĐURĐA

Da. Na žalost.

STANKO

Zajebavaš... Sad se već igraš sa životom, najozbiljnije ti kažem. Đukana, dok sam se jebavao po promocijama, uvlačio se u guzicu svim smradovima sa opozicione pozicije, da bi ti imala đakuzi, jebuži... majku ti jebem kurvanjsku... Glavu ću ti otkinuti...

ĐURĐA

Prijeti. To stalno radiš... samo prijeti, baš me briga. Moj život više nema veze s mozgom. Osjećala sam, predosjećala sam kraj.

STANKO

Gospođa je patetična? Ti si žrtva. Godinama plakiram svoj život, zbog tebe. Glumim mladog majmuna. Eksponiram se po televiziji, jebenoj. I šta sad? Prevarila me i sad je sjebana. Hoćeš stvarno da vidiš šta je problem? Imaćeš ga časti mi! Au, kako si se zajebala... stvarno sam ti vjerovao... volio te kao Boga. Ostaćeš gola i bosa.

ĐURĐA

Nisam kriva i ne osjećam krivicu.

STANKO

Hoćeš da kažeš da se nisi jebala? Jel' to?

ĐURĐA

To se tako ne zove.

STANKO

Nego se zove kako? Snošaj? Žrtvovala si naš lijepi život i budućnost djeteta zbog čega? Reci mi? Reci kučko bezrepa!

ĐURĐA

Mi to nismo uradili da bi ti saznao...

STANKO

Rugaš se? Mislila si da su ti šifre od litijuma? E moja ti! (*vadi papirić, i čita*) a sada, da budem fin:., *Razmišljam, da tebe nije bilo, kako bih otkrio tajne onog pospanog jezera, ne bih osjetio ni snagu onog konjanika u centru tebi nepoznatog grada... ..*

ĐURĐA (*galami*)

Ušao si nedozvoljeno u moju privatnost... hakerisao si moju intelektualnu svojinu...

STANKO

On je ušao u tebe Đurđa, u moju zakonitu ženu, a ti si ušla u brakorazvodnu parnicu... izvolte corpus delicti, (*maše papirima*) za sva vremena. Nema tog suda kojim ćeš pobiti ovu eksplicitnu prevaru! A šta ti je falilo majku ti... Šta?

ĐURĐA

Ono što me hrani.

STANKO

Nahraniću te ja govnama, kunem ti se. Pa ćeš da ostaneš sitana svega. Malo ti je bilo gotive. Malo je nezasirom stvoru ka' što si ti i zlatna kašika da te šopa...

ĐURĐA

Evo ostaviću ga.

STANKO

To se podrazumijeva. Šta si mislila, da njega neću uništiti? Ima da leti perje na dva kontinenta, a ne po tim tvojim selendrama... Osveta će biti jaka i efikasna. Srušiću mu i brak i karijeru. Znaš da imam načina. A imam i volje.

ĐURĐA

Šta ti je on kriv? On nema veze sa nama. Osveti se meni. Njega nemoj da diraš.

STANKO

Svetac ili svitac?

ĐURĐA

On više ne postoji. Shvati. Razbio si iluziju, svojim pragmatičnim i ljubomornim ludilom. Evo, vraćam se u svoj zlatni kavez. Bićeš opet zadovoljan.

STANKO (čita)

Znam da je ova ljubav, toliko jaka, može da razbije sve prepreke, zidove, okove... I znam, o kako sam u to siguran, da ću te uskoro ljubiti do ludila...

Zbog ovog ću te urnisati. Ugaziti. Upropastiti. Nećeš valjati ni sebi ni drugome. Pa ćeš da vidiš ko će koga da ljubi do ludila!

ĐURĐA (tiho izgovara)

Veslamo nečujno sutonom/ Lelek/ neko umire...

SLIKA X

Plač

Marko i Đurđa su u polumraku verande, na kojoj stanuje raskošno cvijeće i usnuli mačak. Marko pravi brod u boci, pokušava da se skoncentriše. Đurđa puši.

MARKO

I?

ĐURĐA

Ništa. Nema više ničega.

Marku propada trud. Ostavlja svoj rad. Gubi strpljenje.

MARKO

Opaliću ti šamar. Imaš dete. Šta lupáš? Osvesti se i nastavi...

ĐURĐA

Maki šta da nastavim?

Krv je probila kroz farmerke. Marku krvari noga. On je zamotava, krijući od nje. Potpuno je smiren.

Šta je s nogom Maki?

MARKO

Pretegao... u teretani.

ĐURĐA

Boli li te?

MARKO

Mani se ti mene... ne skreći s teme...Nastavi ženska glavo!

ĐURĐA

Šta ljudi čovječe da nastavim? Šta se tu može više nastaviti? ŠTA?

MARKO

Da živiš! Mušarci su smetlari. Naročito kad imaju ekipu kod kuće. To im je alibi bez presedana. Kapiraš? Ne radi se o tebi, već je to tako... Prihvati. Lakše ćeš napred... siguran sam...

ĐURĐA

Bez njega ne želim da dišem. Ovo je najvrijednija stvar u mom jebenom životu. Nemoj tako da me gledaš! Nije to zbog onoga „ne može mi biti“ i te fore. Ne! On je moj san.

MARKO

A muž ti je razvalio balon od sapunice.

ĐURĐA

On me ne kontaktira, nema ga... shvataš. Komunikacija ne postoji, a ja znam da me gleda, osjeća... da je stalno tu. I Nema više one tjeskobe Maki, nema je. Otišla je... Konačno shvatam da je ovo moje pravo i volim ga do beskraj i nazad.

MARKO

On nikada neće ostaviti domaćicu i decu... To ti je jasno...

ĐURĐA

To nije niko ni tražio od njega. Nikada. Niti sam ja trebala da ostavim Stanka i maloga. Nije to takva vrsta

pogodbe. Ja ne trebam muža. Meni je samo ON potreban!

MARKO

Jebo te on!

ĐURĐA

To jače od svega. I nije više onako destruktivno. Dovedeno je do ništavila, prezubljen je nivo koji pripada ljudima... sada smo opet u našem svijetu mašte...

MARKO

I sve ovo vreme, tako bolesna, ti samo o tome brigaš? A njega boli uvo... nit' se javlja nit' dolazi! Strašno. Ne mogu da verujem, majke mi!

ĐURĐA

Kad bi došao, onda bi i ostao zauvijek. A to nije ta dimenzija ljubavi. Sve te ljubavne priče tako lijepo počnu... i na kraju postanu šablon... navika... smeće.

MARKO

Heavy brate!

Marko odlazi, Đurđa se približava boci. Pravi brod umesto Marka, skoncentrisana na svoj problem, polako podiže brod.

ĐURĐA

Znaš. Maki, sad vidim sebe samo pod vodom. Sjedim na dnu neke bljutave vodurine širom otvorenih očiju. Nema mjehurića, nema ničega, samo je hladno i boli me obnevid. Tišina. Razroki um pulsira i obećava sigurnu smrt na dar...*(Marko se vraća na verandu i stane, posmatra je)* I opet sve tako iznova, kad padne mrak i ura od sna. Zašto sam sama? Tuga je agregatno stanje, ona dolazi od neopreza, nije uzgojena, ona je stvarna... I opet sam na dnu moje vode. Uživam dok lebdim i hiberniram, bez kazne, osude, krivca koji je kriv samo zato što je živ. Sjedim i gledam u prazno.

MARKO

Šta onda hoćeš?

ĐURĐA

Samo da prestane toliko da boli.

Marko uzima dovršen rad. Posmatra ga. Pogleda Đurđu ozbiljno. Jednom rukom se pritišće, gdje je zamotana noga. Želi da izjednači bol.

MARKO

Zakači se za mene i plivaj... isplivaćemo zajedno iz te vode. Samo se oporavi. A Maki će da ljubi da prođe.

ĐURĐA

Samo jedan može to - da ljubi da prođe.

11.SLIKA

Ispovjedaonica

Kosta dolazi sa koferima. Lena sjedi na klupi, čita neki prospekt. Kosta spusti kofere, zatvori joj oči. Lena se iskreno raduje, glasno se nasmije, kao šiparica.

KOSTA

Još sam dobar frajer, jel' da?

LENA

Najbolji!

Lena skoči i zagrlj Kostu.

Kole, jel' još povraćaš?

KOSTA

Vidi mi šiške, a nisu ispod miške... Nabacio sam stajliš... Kupio tole, mole... samo da se istetoviram... a?

LENA

Izgledaš huj-haj...a zdravlje, mislim tenzija, piješ redovno pilkice?

KOSTA

Ma da... sve b.o... Znaš Lena, ona je slaba...

...Nove drame...

LENA (*izluđena*)

Kad ćemo početi rečenicu, misao... bilo šta Kole, a da nije Ona, Đuki, Moja... i slična poetika poznatog nam autora... Osvijesti se! Prestani konačno s tim!

Kosta sjede na klupu. Skrunjen. Lena sedne uz njega.

KOSTA

Zašto si takva prema meni?

LENA

Zato što me sekiraš.

KOSTA

Kako da je poništim? Zar nije dovoljno što joj se ne javljam?

LENA

To radiš zbog toga što si kukavica...

KOSTA

Šta treba? Onog mafijaša da čekam da mi zgazi na glavu? Da mu dam još mesa... kao da se nije dovoljno najeo... nje, mene...

LENA

Ti si preljubnik, a ne on. On nije ugrozio tebe, nije on kriv već ti. Što ovo sebi radiš? Budi pošten barem prema sebi.

Kosta povrati u kantu.

LENA

Muškarac. Pardon, slab muškarac.

KOSTA

Da. Muškarci nisu hrabri kao žene... koje odlaze i počinju ispočetka... Ja... okovan u svom zatvoru...

LENA

Zar nisi rekao da je loše? Ona je loše? A ti ovde deklamuješ patetične fraze. Zato si mi jadan.

KOSTA

Jadan. Jadan koji može da hoda uz jaku ženu... Mali nejak dječak zarobljen u koži odraslog čovjeka. Nemam petlju za to Lena, nema je... Ja sam jedna obična pizda, koja nema ništa, ne može da ponudi ništa i želi da ostane bez išta... Jadan, u pravu si ti.

LENA

Piši. To ti niko ne brani. Kosta! Piši pjesme.

KOSTA

Kome? Kome sad da ih pišem?

LENA (*stidljivo*)

Meni.

Kosta je gleda šokiran.

KOSTA

Beton. Nije mi dobro, vrti mi se...

LENA

Kosta, kako da ti pomognem?

Kosta joj legne u krilo.

KOSTA

Ljubi da prođe..

SLIKA XII

Sigurna muška kuća

Kostina redakcija. Ulazi Stanko. K'o junak iz narodne pjesme.

STANKO

Ti si taj čuveni urednik-umjetnik... Izvoli. Da te čujem. Sve fino, polako i svojim riječima.

KOSTA

Gospodine, vi nemate prava da me uznemiravate. Mi nemamo o čemu razgovarati.

STANKO

Ti meni trupačke ulijećeš u životni šesnaesterac, a ja sam gospodin, jel' to?

KOSTA

Ovaj razgovor je besmislen, kad vam kažem.

STANKO

Debilu, ja sam u taj brak uložio deset godina svog života, novca... imamo sina... Kako se ne stidiš postupaka... Kako planiraš da iz svega ovoga izađeš glat? E to mi nije jasno!

KOSTA

Vi to, gospodine, ne razumijete.

STANKO

Šta trebam da razumijem, da je dobra u krevetu... da si je imao... Moju rođenu ženu? ALO?

KOSTA

To nema nikave veze sa fizičkim.

STANKO

Da, naravno, vas dvoje ste vanzemaljci i karate se preko pipaka. A ja sam glupan i sisao sam tatu a vi mamu?

KOSTA

Mi se više ne čujemo. To je završeno. Nema više te priče. Sad me izvinite, jer sam jako zauzet, čekaju me klijenti...

STANKO (*unos mu se u lice*)

Slušaj ti jado jadni! Ona boluje, zbog tebe! Ona se raspada zbog tebe! I ti mene sad ovdje foliraš...(*imitira ga*) "mi se više ne čujemo".

KOSTA

(*podivljao*)

Šta treba da kažem nešto drugo? Da idem kod nje? Šta mi vi gospodine mužu predlažete?

STANKO (*izvadi sječivo*)

Vičeš frajeru? Misliš zaklaću te? Neću, ne brini se...(zavrće rukav i sječe sebe po ruci) Mora i mene malo da boli. Dignem li ruku na tebe, nema više nje... a to više ne smije da boli... Ovako, nema tebe, jer ako pokušaš bilo šta... kunem ti se njenim životom... ima da te baš ovako isfetam... na tanke kriške...

KOSTA

Obećavam. Neću je zvati. Eto. Završili smo razgovor.

STANKO

Budem li našao trag bilo kakve komunikacije, ode ti glava.

Stanko ga baci na sto prepun hartije i razbacanih knjiga. Pospremi da i baci na pod. Ištira knjige i časopise po prostoru pa uz psovke napusti kancelariju.

Gnjido i smeće ljudsko!

Epilog XIII

Mlijeko mjesecine

Kosta i Đurđa stoje leđima okrenuti jedno od drugog. Svako od njih gleda u svoj „svijet“, koji ispred njih postoji opipljiv i nerelano sveprisutan. Recituju za sebe, dok se slike običnog svakodnevnog života odvijaju pred njihovim očima. Pred Kostom su Danka i Lena. Danka radi ono što obično radi u kući, dok se Lena ležerno šminka i dotjeruje. Pred Đurđom su Stanko i Marko. Sjede za stolom, i loču. Stanko je ljut. U više navrata želi da nasrne na Đurđu, ali ga Marko sprječava u tome.

KOSTA

Mjesecini muzem mlijeko i pojim žedno srce. Proživljen sam u beživotnom mesu, teku eoni u demijurgu sam, duša tvoga svijeta.

ĐURĐA

Volim te! To su jedine riječi... Često ih izgovorim jer izviru iz nepresušnog izvora ove moje duše. Ne znam kako ću bez tebe, ali znam da moram i da poslije najtežeg dolazi olakšanje... Ništa mi više nije važno i ničemu se više ne nadam kao tebi... Sanjam naš ponovni susret, sanjam tvoj zagrljaj, tvoje ruke, lice, oči... Uramljena mi slika kako ugnježdjeni pričamo u polusnu.

KOSTA

Toliko želim da me zagrliš, da mi izbrišeš svojim usnama suze... Toliko sam te isplakao, najteže mi je kada osjetim da te nema! Ja ne mogu bez tebe... Ti si postala razlog moga bitisanja... Ne mogu ni da pomislim da te nema! Bila bi to kazna koju ne bih mogao da izdržim...

ĐURĐA (nastavlja)

Puno je njih koji primijete moju sjetu... Kažu mi da me nikada nisu takvog ranije viđali, da sam postao pasivni posmatrač stvari... Sa njom skoro i da ne razgovaram... A tebe mi puno srce...

KOSTA

To nisi smjela da diraš.

ĐURĐA

To nisam smjela da diram.

KOSTA

Ovo je smiješno.

ĐURĐA

Smiješno je.

Stanko se na ovo razbjesni, obori stolicu i zaleti se ka Đurđi. Marko ga hvata, ponovo ga sijeda, smirujući njegov bijes. Marko se sječe po podlaktici. Poto ruku liječi rakijom, bivacinom u prahu i obmotama veoma ozbiljnim pokretom u zavoj. Stavlja na kraju mašnicu.

ĐURĐA

I šta ćemo sad?

KOSTA

Ništa.

ĐURĐA (deklamuje hladnim glasom - Danka izvodi kućni igrokaz, posprema, briše pod, prašinu, pegla, gleda tv-a...jede)

Ručak je na stolu. Nemoj da đeca primjete. Crkla sijalica u kupatilu. Košulja ti je na stolici. Nemoj da djeca primijete. Jedi. Kad dolaziš s posla? Voliš li me? Voliš li me? Jesi li me ikada volio?

Stanko gleda ka Đurđi. Prilazi joj polako. Želi da je dotakne ali ne umije da joj priđe. Marko zabrinuto posmatra situaciju, spreman ponovo da je brani.

KOSTA

I mene boli.

ĐURĐA (hladnim glasom – Lena izvodi svoj igrokaz, komp, oblači čarape, ogleda se)

Ljubiću te da prođe. Svi ćemo te mi ljubiti.

KOSTA

Ali mene ne prolazi.

Danka presvlači Kostu, Lena ga šminka. On se ne pomjera.

ĐURĐA (svojim glasom)

Kukavice.

Sruši se na pod. Prilazi joj Stanko i prihvata je polusvjesnu u naručje. Marko ga tapše po leđima. Zajedno je odnose. Danka i Lena odlaze od Koste. On ostaje sam, liči na klovna sa ogromnim nacrtanim osmijehom na licu.

Marija Čolpa / Biografija

Marija Čolpa je doktorankinja kulturologije na Univerzitetu „Kiril i Metodije“, Institut za književnost i makedonski jezik u Skoplju. Završila je master studije dramaturgije 2014. na Univerzitetu za audio vizuelna umjetnost Evropska Filmska Akademija ESRA Pariz – Skopje -Njujork, kod mentora prof. Jordana Plevneša. Objavljuje knjige kao poseban vid esejistike, piše scenarija za igrane, dokumentarne i kratke filmove, objavljuje radove u naučnim časopisima (Časopis za društvena pitanja nauku i kulturu, Matica crnogorska, Podgorica) 2010 i Eros u mojoj drami (u knjizi Estetika erotskog teatra prof. dr Radoslav Lazić, Beograd) 2013.

Objavila je sedam drama i osam scenarija za igrane, dokumentarne i kratkometražne filmove i tv serije. Knjige koje su poznate po njenom specifičnom rukopisu su: Bokeška kužina (Matica crnogorska i Nezavisni nedjeljnik Monitor, Podgorica) 2008, Čakule od kužine (Matica crnogorska, Podgorica) 2009, Ljubičasti kuvar (SO Plav) 2012, Priče iz herbarijuma (Matica crnogorska, Podgorica) 2014, Recepti za ljubav (Komuna, Podgorica) 2014.

Predstava Plan B, u produkcij Hercegovskog pozorišta dobila više međunarodnih nagrada. Čolpa je postavila temelj bošnjačke pozorišne drame sa adaptiranim igrokazom „Omnibus za parove-Plan B“ (2012). Ona je producentkinja i scenarista dokumentarne serije o potopljenim brodovima Podmorje Crne Gore, Dragana Gačevića, u trajanju od 12 epizoda (2012-2013). Čolpin filmski scenario „Lov na vepra“, proglašen je kao najbolji od svih pristiglih scenarija na Konkursu za filmski scenario Skript FEST Skopje 2015., a nagrada se dodijelila i za njen dosadašnji i sveukupni scenaristički angažman i doprinos.

JU Nikšićko pozorište

Pozorišni savjet: prof. dr Bojka Đukanović, predsjednica
članovi: Goran Bulajić, Sava Čupić, Tatjana Tomanović i Veljko Dendić

Direktor:
Zoran Bulajić

Urednica:
Slavojka Marojević

Novinari saradnici:
Milena Radonjić
Đorđije Drinčić

Lektorka:
Bojana Perišić

saradnica u tehničkoj pripremi:
Vesna Vukićević

Dizajn korice:
Milinko Žižić

Tehnički prelom i dizajn časopisa:
Milinko Žižić

Trg Save Kovačevića 5, Nikšić, Crna Gora
Telefon: 040/213-566
Fax: 040/214-353

E-mail redakcije: slavam@t-com.me
Internet: www.niksickopozoriste.com

**PROGRAM PODRŠKE
RAZVOJU KULTURE
U NIKŠIĆU**